

**T.C
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ŞER'İYYE SİCİLLERİNE GÖRE SİVAS'IN SOSYO-
KÜLTÜREL TARİHİ
(1900-1909 YILLARI ARASINDA SİVAS)**

**TEZİ HAZIRLAYAN
Erdoğan POLAT**

**TEZİ YÖNETEN
Prof.Dr.Şefaettin SEVERCAN**

**İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
İslam Tarihi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

**Ekim 2010
KAYSERİ**

**T.C
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ŞER'İYYE SİCİLLERİNE GÖRE SİVAS'IN SOSYO-
KÜLTÜREL TARİHİ
(1900–1909 YILLARI ARASINDA SİVAS)**

**TEZİ HAZIRLAYAN
Erdoğan POLAT**

**TEZİ YÖNETEN
Prof.Dr.Şefaettin SEVERCAN**

**İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
İslam Tarihi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

**Ekim 2010
KAYSERİ**

Prof. Dr. Şefaettin SEVERCAN danışmanlığında **Erdoğan POLAT** tarafından hazırlanan “**Şer’iyye Sicillerine Göre Sivas’ın Sosyo-Kültürel (1900-1909 Yılları Arasında Sivas)** ” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

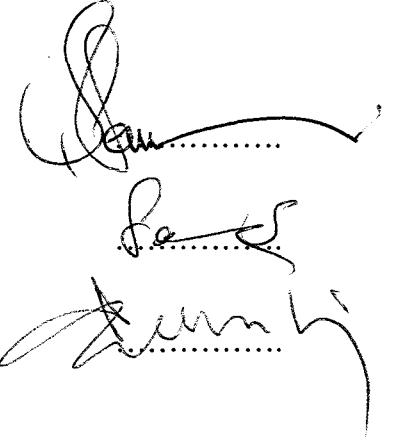
20.10.2010

JÜRİ:

Danışman :Prof. Dr. Şefaettin SEVERCAN

Üye :Prof. Dr. Sebahattin SAMUR

Üye :Prof. Dr. Ali AKTAN

ONAY

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun ..12/11/2010.. tarih ve ..26..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

12/11/2010

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. H. Yunus APAYDIN

ÖNSÖZ

Sivas Şehri, Osmanlı Devleti'ndeki eyalet adıyla 'Eyâlet-i Rum', gerek Anadolu'nun merkezinde oluşu, gerekse barındırdığı nüfus itibariyle hep önemli bir şehir olmuştur. Barındırdığı Türk, Ermeni, Rum ve Kıptî'lerden oluşan heterojen nüfus yapısıyla Osmanlı'nın nüfus çeşitliliğine de uygundur.

Osmanlı Devleti altı yüz yıl boyunca hoşgörüyü ve adaleti kendisine şiar edinmiş olarak ayakta kalmış ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne emsalsiz bir arşiv mirası bırakmıştır. Bu zengin miras üzerinde yapılacak çalışmalar, bugünleri anlamamıza yardımcı olacak ve bunun neticesinde ne kadar zengin bir medeniyete sahip olduğumuz ortaya çıkacaktır.

Bu çalışma, Osmanlı Arşiv malzemelerinin en önemlilerinden biri olan şer'iyye sicillerini temel alarak, çalıştığımız dönemi ele alan birinci ve ikinci dereceden kaynaklardan da istifade edilerek ortaya çıkarılmıştır. İncelenen dört defter (62.63.64 ve 65.defterler) Osmanlı Devleti'nin son dönemlerini (1900–1909) kapsamı açısından Devlet-i Âlî'nin toplumsal yaşamı hakkında bize önemli bilgiler verecektir. Bu çalışma ile o günlerin Sivas Şehri'nin panoraması ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Tez konusu olarak şer'iyye sicillerini ve şehir tarihi çalışmamı tavsiye eden tez danışmanım değerli hocam Prof.Dr.Şefaettin SEVERCAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca yardımlarından dolayı Sivas Ziya Bey Kütüphanesi personeline de teşekkür ederim.

Erdoğan POLAT

Kayseri 2010

**ŞER'İYYE SİCİLLERİNE GÖRE SİVAS'IN SOSYO-KÜLTÜREL TARİHİ
(1900-1909 YILLARI ARASINDA SİVAS)**

Erdoğan POLAT

ÖZET

Osmanlı Dönemi Sosyo-kültürel tarihi çalışmaları için önemli bir kaynak grubu olan şer'iyye sicilleri, aynı zamanda şehirlerin canlı hayatını göstermesi bakımından da yeri doldurulamayan bir öneme sahiptir. Çok zengin ve çeşitli belgeler ihtiva eden sicillerde; ferman, berat, mektup suretleri, i'lâm ve hüccetler, nikâh akitleri, boşanma ve adlî belgeler, vakfiye kayıtları, narh defterleri, şehir esnaf grupları ile esnaflık yapanların kefil ve taahhütlerini gösteren belgeler, şehrin mahalle listeleri ve alınan vergiler gibi kayıtlar mevcuttur.

Bu çalışma, Balkan ve Birinci Dünya Savaşı yıllarının hemen öncesinde Sivas Eyaleti'nin sosyo-kültürel yapısını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu nedenle şer'iyye sicilleri olarak adlandırılan ve dönemin kadısı tarafından kayda geçirilen vesikalardan öncelikle istifade edilecektir.

Sivas Şehrinin Sultan İkinci Abdülhamit dönemine denk gelen on yılı (1900-1909) Anadolu'nun mihver şehirlerinden biri olan Sivas'ta Müslüman Türk insanın mütevazı ve hoşgörülü yaşantısı da görülebilecektir.

Sivas, Türklerle birlikte Ermeni ve Rum'lardan oluşan Gayri Müslimlerin, şehrin bütün mahallelerinde huzur içinde yaşadığı, mahkemelere adi suçtan gelen davaların çok az bir yer tuttuğu bir şehirdir. Rum fırıncının, Ermeni demircinin, Türk bıçakçısının ve Kıptî at arabacısının mesleklerini icra ettikleri bir beldedir. Gayrimüslimlere ait yeni mabetlerin yapıldığı, eskilerin de devletin izni ile onarımdan geçtiği bir huzur adasıdır.

Bununla birlikte, sorunların olmadığı bir devir de değildir bu dönem. Kafkasya'dan sığınan muhacir Çerkeslerde köleliğin görüldüğü, "Memâlik-i Osmanî"nin çeşitli vilâyetlerinde şehrin evlatlarının şehit düştüğü, çok evlilikten zarar gören kadınların alacağı mehri için mahkemeye başvurduğu ve yine elden çıkan doğu vilayetlerden gelen muhacirlerin iskânının sorun olarak yaşandığı bir dönemdir.

Anahtar Kelimeler: Sivas, Osmanlı, Şer'iyye Sicili, Kölelik.

**SOCIO-CULTURAL HISTORY OF SIVAS ACCORDING TO SHARI'A COURT
RECORDS (BETWEEN 1900–1909 YEARS, SIVAS)**

Erdoğan POLAT

ABSTRACT

Shari'a courts records, as a major source for the socio-cultural study of Ottoman period, is also an important resource in terms of showing the live life of the cities. In the records, which contains very rich and various documents, there are royal decrees, charters, letters, copies, decisions, scripts, wedding contracts, divorce and judicial documents, deed of trust records, officially fixed price records, city trade groups, records showing bailsmen and commitments of the crafts, street lists of the city, and taxes.

This study aims to describe the socio-cultural structure of province Sivas, we can ascribe as the center of Anatolia, in the years just before Balkan and World War I. Therefore, we will primarily make use of documents which is referred as Shari'a Court Records and is recorded by judge of the time. We will examine the ten years (1900-1911) corresponding Sultan Abdulhamit II by using significant archival materials, Shari'a Court records. Also, we will see the humble and tolerant lives of Muslim Turkish people in Sivas, one of the axis cities of Anatolia.

Sivas is a city, where non-Muslims (Greeks and Armenians) and Turks live together peacefully in all districts of the city, and in the courts ordinary crimes take a little place. Sivas is a place where Rum bakers, Armenian ironworkers, Turkish cutlers, Coptian carters do their professions. Furthermore, Sivas is a peace island where new temples are built for non-Muslims and old temples are restored by the government.

However, it is not a period when all the problems are solved completely. Slavery can be seen in refugee Circassians coming from Caucasia. In different parts of the Ottoman country, people of the some cities martyrize. Women who suffer from polygamy apply to the courts for their dowry. Also, it is a period when settlement problems for the refugee people coming from provinces we lost in the wars occur.

Key Words: Sivas, Ottoman, Şer'iyye records, slavery.

İÇİNDEKİLER

ONAY	I
ÖNSÖZ.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1

BÖLÜM 1

TARİHSEL SÜREÇTE SİVAS

1.1 TARİHTE SİVAS	6
1.1.1 Roma-Bizans Dönemi	6
1.1.2 Danişmentliler Döneminde Sivas	8
1.1.3 Anadolu Selçukluları Döneminde Sivas.....	10
1.1.4 Eratnalılar Döneminde Sivas	14
1.1.5 Kadı Burhanettin Devrinde Sivas	15
1.2 OSMANLI İDARÎ TEŞKİLATI.....	16
1.2.1 Osmanlı İdari Teşkilatı içinde Sivas'ın Yeri	17
1.3 XX. YÜZYIL BAŞLARINDA SİVAS'TA FİZİKİ DURUM.....	21
1.3.1 Sivas'ta Mahalleler	21
1.3.2 Saraylar Ve Konaklar	23
1.3.4 Han, Çarşı Ve Bedestenler.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

ŞER'İYYE SİCİLLERİNE GÖRE 20.YÜZYIL BAŞINDA SİVAS

2.1 DİNÎ HAYAT	26
2.1.1 Sivas Şehrindeki Camilerin Dağılımı ve Bunun Nedeni.....	27
2.1.2 Vakıflar ve Bir Vakfetme Örneği	28
2.1.3 Sivas'taki Zâviyeler	31
2.1.4 Gayr-i Müslimlere Ait Mabetler ve Yapılan Onarımlar.....	33
2.2 TOPLUMSAL HAYAT	34

2.2.1 Osmanlı Döneminde Sivas'ın Demografik Görünümü.....	36
Grafik 2. Vesikalarda milliyetlere göre davacı sayıları	37
2.2.1 Evlilik ve Boşanmalar	37
2.2.2 Toplumda Çok Eşli Olanlar.....	40
2.2.3 Toplumsal Hayatta Ermeniler.....	41
2.2.4 Çerkes'lerde Görülen Kölelik.....	45
2.2.5 Sivas'ta Faaliyet Gösteren Rum Fırıncı	50
2.2.6 Çocuk Kiralanmasına Dair Bir Vesika.....	50
2.2.7 Kâtile, Kıyas İstenmesi.....	51
2.2.8 Mahkemelerde Hitap Farkı.....	51
2.2.9 Kayıp Hayvanlarla İlgili Davalar (Yâve.....	52
2.3 EKONOMİK HAYAT	53
2.3.1 Sivas'ta Halıcılık.....	54
2.3.2 Tereke ve Eşya Fiyatları.....	55
2.3.3 Şemseddinzâde'lerin Mal Varlığı	58
2.3.4 İstikraz ve İdâne.....	59
2.3.5 Memur Maaşları.....	63
2.3.6 Duyun-u Umumî İdaresine Tarla Satışı	65
2.3.7 Türk-Ermeni Ticari Ortaklıkları	66
2.3.8 Türk-Ermeni Demirci Esnafı'nın Ortak Hareketi.....	68
2.3.9 Mehir Ücretlerinde Görülen Farklılıklar	69
2.3.10 Nafaka Ücretleri.....	70
2.4 ASKERÎ MESELELER	72
2.4.1 II. Abdülhamit devrinde Askerî Vâziyet	72
2.4.2 Şehîden ve Hastanede Vefat Eden Askerler	73
2.4.3 Hassa Ordusu İçin Hayvan Satın Alınması	74
SONUÇ.....	75
KAYNAKLAR.....	78
ÖZGEÇMİŞ	105

KISALTMALAR

b	: ibn
bkz	: bakınız
c	: cilt
çev	: çeviren
d	: doğum
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Drh	: dirhem
edt	: editör
H	: hicri
haz	: hazırlayan
İA	: İslam Ansiklopedisi
iö	: İsa'dan önce
M	: miladi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÖ	: milattan önce
MS	: milattan sonra
Msl	: Müslüman
Krş	: kuruş
ö	: ölüm
s	: sayfa
SŞS	: Sivas Şer'iyeye Sicili
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vs	: vesaire
vy	: yüzyıl
İRCICA	: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi

GİRİŞ

ŞER'İYYE SİCİLLERİNİN ÖNEMİ VE SİVAS ŞER'İYYE SİCİLLERİ

Osmanlı hukuk sistemi, kadıların özgür iradelerinde kendini bulmuştur. Padişah dâhil hiçbir kişi ve kurumun tesirinde kalmadan tamamen bağımsız çalışan Osmanlı mahkemeleri, aldıkları karar itibariyle Divân-ı Hümâyûn tarafından denetlenmiştir.

Osmanlı mahkemelerinde Kadı'nın yanı sıra bir bilirkişilik (Avrupa'daki jüri) kurumu meydana getirilmiş, davaların görüldüğü oturumlarda "Şuhûdül Hâl "veya" Udûl'l-müslimîn gibi adlar altında yer alan bir şahitler heyeti nezaretinde dava aleni olarak görülmüştür.¹

Mahallî kadılar verdikleri kararları defterlere kaydetmek ve bu defterleri bir sonraki görevliye devir ve teslim ederek muhafaza etmekle mükellef tutulmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında İstanbul'da muntazam bir arşive kavuşan şer'îyye sicillerinin erken tarihli koleksiyonları bu disiplin sayesinde günümüze ulaşmıştır. Kadıların defter tutma usulünde tabi olacağı hususlar kanun metninde zikredilmiştir. Buna göre Kadılar sicil defterine mahkeme i'lâmını muntazam şekilde kaydedecek ve deftere saklayacak dilediği takdirde de bunu kendisinden sonra gelen kişiye aynen devredecektir.²

Osmanlı tarihi tam manasıyla ortaya koymadan dünya tarihini anlamak mümkün değildir. Osmanlı tarihi gerçek belgelere dayandırılarak ortaya çıkarılmadan, "Bizans'ın son iki yüz yıllık, balkan tarihinin Osmanlı egemenliğindeki altı asırlık ve

¹ Yusuf Halaçoğlu; *14.-17.yy.da Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995, s.123.

² Halaçoğlu, s.29.

Ortadoğu tarihinin yine Osmanlı egemenliğindeki beş asırlık tarihlerini” bilmek mümkün değildir. Kaldı ki Osmanlı arşiv belgeleri olmadan, yirminci asrın tarihi dahi yazılamaz.³ Tarihe tanıklık ve kaynaklık eden bu vesikaları şöyle sıralayabiliriz.⁴

B-Mühimme Defterleri: Bu defterler, iktisat çalışmaları yönünden çok değerli olup resmî mektup defteri şeklinde tutulmuştur. Osmanlı padişahlarının, ülkenin her yanındaki idare amirlerine yazdığı ferman, berat ve benzeri belgeleri ihtiva etmektedir. Bu bakımdan idari teşkilat açısından da değeri büyüktür. Sonraları padişahların yabancı devlet reislerine gönderdikler mektuplar da burada muhafaza edilmiştir.

A-Tapu Tahrir Defterleri veya Defter-i Hakâniler: Bu defterler, yeni fethedilen bölge için tanzim ve öylece muhafaza edilirdi. Ayrıca 30-40 sene ara ile bu işin tekrarlandığı bilinmektedir. 17.asrı başlarına kadar devam eden bu defter tutma usulünde takip edilen prensibe göre eski idare mali kayıtlar esas alınırdı.

C-Ruûs Defterleri: Bu koleksiyon, Ruûs dairesi tarafından vazife sahiplerine gönderilen tevcihâtı ve beratları ihtiva eder. Bu defterler toplam 337 cilt olup, 350 yıllık devreyi kapsar.

D-Vakfiyeler: Evkâf-ı Hümâyün nezâretinin kuruluşundan önce vakıfların yönetimi vakfiyelerin kuruluş şartlarına göre Sadr-ı Âli Nezâreti, Şeyhül İslam Nezareti, Babu’s-Saâde Ağası Nezareti ve Daru’s –Saâde Ağası (Harameyn Evkâfı) Nezâretince yürütülmüştür. Evkâf-ı Hümâyün Nezâretinin kuruluşu 1242 (1826) yılına tekâbül etmektedir.

E-Şer’i Siciller: Şer’iyye siciline, mahkeme defteri, zabt-ı vakâyi sicilleri ve kadı defteri de denir. Bu defterler kadıların verdikleri i’lâm, hüccet ve cezalarla görevleri gereği tuttıkları çeşitli kayıtları ihtiva ederler. Bunların ma’ruzlara, ilanlara, hüccetlere, aile hukukuna, terekeye, izinnâmeye, emir ve fermanlara vekâlet ve

³ Halil İnalçık; “Osmanlı Arşivleri Görülmeden 20. Asrı Tarihi Yazılamaz”, *İzlenim Dergisi*, sayı:35-36, s.44-54, İstanbul 1996.

⁴ Mustafa Bilge; “Türk Tarihi Çalışmalarımızda Arşivlerimizin Yeri”, *Milli Kültür Dergisi*, Şubat 1977, C:I, sayı:2, s.34-35

kefâletlere ait ayrı ayrı tutulmuş olanları olduğu gibi, çeşitli vesikaları bir arada karışık olarak bulunduranları da vardır.⁵

Yukarıda sıralanan vesikalar içinde mahalli uygulamaların bilinmesi ve farklılıklarının daha açık ve ilgi çekici bir biçimde ortaya çıkarılması için dönemin hâkimi (kadı) tarafından kayda geçirilen şer'iyeye sicilleri önemli yer tutmaktadır.⁶

Bu belgeler dil, din, ırk ve renk farkı gözetmeksizin bütün insanlarla ilgili olayları, ilgilendiren mahkeme kararlarını ve idari düzenlemeleri ihtiva etmekte;15. asrın yarısından başlayarak, 20. asrın ilk çeyreğine kadar uzanan zaman dilimi içinde 472 yıllık Türk tarihini, iktisatını, siyasi, sosyal ve hukuki hayatını yakından ilgilendirmekte; kısaca Türk kültür ve tarihinin temel kaynaklarının başında gelmektedir. Eski Hıristiyan tarihlerine temel teşkil eden kilise kayıtları ve Çinli'lerin sülale tarihleri demek olan şu'lar ne derece önemliyse, Osmanlı mahkeme kararlarını ihtiva eden şer'iyeye sicilleri de onlardan daha önemli ve birkaç kat daha güvenilirlerdir.⁷

Siciller, esas itibariyle toplum hayatının yapısını yaşayışını, şehir ve kasabalardaki etkili zümreleri ile halk tabakalarının oluşturduğu bünyenin işleyişini, zaman zaman bunların nerelerde nasıl tıkanıldığını yansıtmaktadır. Bu siciller Osmanlı döneminde eyalet, sancak ve kaza gibi idari bilimlerde tutulmuştur.

Siciller, kadıların gittikçe genişleyen salâhiyet ve hizmet sahalarına göre ehemmiyet kazanmıştır. İslam tarihinde sınırlarının genişlemesiyle birlikte, kadılık vazifesinin halife adına başka biri tarafından yürütülmesi usûlü kabul edildikten sonra, kadıların yetki sahaları genişlemiş olduğundan tuttukları defterleri de artmıştır. Osmanlılar da aynı usulü benimsediklerinden, Osman Gazi'den itibaren I. Murad zamanında ilk kadı tayinin tespit edildiği bir gerçektir.⁸

⁵ Abdülaziz Bayındır; *İslam Muhakeme Hukuku* (Osmanlı Devri Uygulaması), İstanbul1986, s.1

⁶ Mehmet Beşirli; "385 Tarihli Harput Şer'iyeye Sicilinin Tanıtımı ve Osmanlı Şehir Tarihi Açısından Önemi" AÜ., *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Ayrı Basım, sayı 10, s.4 Ankara 2000.

⁷ Ahmet Akgündüz; *Şer'iyeye Sicilleri ve Toplu Katoluğu*, C:1, s.11, İstanbul 1998.

⁸ Cahit Baltacı; "Şer'iyeye Sicillerinin Tarihsel ve Kültürel Önemi", Osmanlı Arşivleri ve Araştırmaları Sempozyumu, Mayıs 1985, s.127.

Yalnız şunu belirtmek gerekir ki; siciller devletin merkez teşkilatı tarihinin yazılmasından ziyade, taşranın teşkilat yapı ve işleyişlerinin aydınlatılması ve şehir monografilerinin hazırlanması açısından da değerleri tartışma götürmez belgelerdir. Dolayısıyla şehir tarihi araştırmalarında temel kaynağı oluşturmaktadır. “Şer’iyye sicillerinin muhtevaları şu şekilde başlıklandırılabilir.

1-) Tarih kitaplarının kaydetmediği, memleketin en ücra köşelerinde meydana gelen ve mahkemelere intikal eden mahallî birçok olayı ve olayın meydana getirdiği zamanki sosyo-kültürel şartları aksettirir.

2-) Devlet düzenini, içyapısını gösteren resmî kayıtları bildirir.

3-) Şahısların hal tercümelerine, kadı ve nâiplerin sicilde rastladığımız ihtisaslarını işaret eder.

4-) Tevcihler, vakfiye kayıtları, vakfa ait alacak davalarını içerir.

5-) Mesken olan ve olamayan yerlerin aydınlatılmasında kesin bilgi hüviyeti taşır.

6-) Askeri ve siyasi bilgiler ön plandadır. Menzillerin kuruluşu devlet işçeleri, savaş için levâzımat, yiyeceklerin yola çıkarılması, mukataâ bedellerinin tahsîli.

7-) Tımarların kimlere ve ne surette verildiğini belirten berâtlar.

8-) Narh kayıtları, esnaf teftişine dair kısa fakat çok açık zabıtlar vaktiyle kadıların belediye işlerine de baktıklarını teyit etmekte, o zamanki belediye kâide ve nizâmlarını açıkça belirtmektedir.

9-) Tıp tarihi ve halk tabâbeti bakımında tetkike değer bilgileri mevcuttur.

10-) Eski şer’iyye mahkemelerinin faaliyetlerini ve İslam hukukunun tatbikattaki usul ve kaidelerinin bize olduğu gibi aksettiren şer’i zabıtlardır.

Bu belgeler, adlî ve idarî nitelikli olarak temelde ikiye ayrılır. Adlî kayıtların başında i'lâm, hüccet, vakfiye ve ma'ruzlar vardır. İdari kayıtlar ise memur, müderris tayini, resmi yapıların keşfi ve tamiri, vakıfların kiraya verilmesi, vergi ve cizye toplanılması, esnaf teftişi, narh koyma, kethüdâ tayini, mukataâ teftişini içermektedir.

Şunu belirtmek gerekir ki, bu sicillerde ırza tecavüz, hırsızlık ve cinayet gibi daha ciddi meselelere de rastlanır ama çok sık değildir. Cinayetlerde diyet; dinen maktûlün ailesini ilgilendiren bir bedel olarak görünürken; devlet, para cezası ile öşr-î diyet denen kan parasından pay talep etmekteydi. Dolayısıyla insanlar bu tür meseleleri mahkemeye taşımadan halletmekteydiler. Muhtemelen bu tür davalar, daha sonra İstanbul'da ki Divân-ı Hümâyün'a aktarılmakta, bu tür davalara verilen cevap ise genelde ilgili yerin kadısına gönderilen buyrultuda şeriata uygun bir hüküm verilmesi emrini kapsamaktaydı.”⁹

Türkiye içinde toplam 16973 şer'iyye sicili bulunmaktadır. Bugün ise bu siciller Ankara Milli Kütüphane'de muhafaza altına alınmış olup, tamamının mikro filmleri de hazırlanarak araştırmacıların istifadesine sunulmuştur.¹⁰

Çalışmaya esas teşkil eden Sivas Şer'iyye sicillerine genel olarak bakılacak olursa daha önceleri Sivas müzesinde bulunan 121 adet şer'iyye sicillerinden 62.63.64. ve 65 numaralı olanların bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

⁹ Surayıya Faroghi; *Osmanlı Tarihi Nasıl incelenir?* (çev. Zeynep Altıok), s.55–56. İstanbul 2001.

¹⁰ Mehmet ÖZ; *XV.-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, Türk Tarih Kurumu, s.325, Ankara 1995.

BÖLÜM 1

TARİHSEL SÜREÇTE SİVAS

1.1 TARİHTE SİVAS

Sivas'ın gerek Anadolu'nun merkezinde oluşu, gerekse Karadeniz'deki yerleşim yerlerinin, Mezopotamya ve bütün Ortadoğu'ya açılış kapısı olması, ona önemli bir yerleşim merkezi olma avantajını kazandırmıştır.

“Kazı ve araştırmalarda ele geçen buluntular yöredeki ilk yerleşimin Neolitik çağa (MÖ 8000-5500) değin uzandığını göstermektedir. MÖ 3000'lerde Hatti'lerin yurdu olan ve MÖ 2000'lerde birçok yerleşim yeri kurulan yöre, MÖ 17. yüzyılda Hitit sınırları içinde yer alıyordu. MÖ 7.yy da Kimmer ve İskit istilalarına uğradı. MÖ Med'lerin aynı yüzyılın ortalarında da Perslerin egemenliğine girdi.”¹¹

Sürekli savaş alanı olan ve el değiştiren Sivas, sırasıyla Makedonların, Kapadokya Krallığı'nın, Pontus Krallığı'nın da egemenliğine girdi. MS 1. yüzyılın başlarında da Roma İmparatorluğu'nun egemenliğine girdi.

1.1.1 Roma-Bizans Dönemi

Romalıların, Sivas'ı egemenlikleri altına alması MS 17' de Kapadokya Krallığı'na karşı kazanılan savaşın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. “Roma imparatoru Tibarius MS 17'de Sivas ve bölgesini imparatorluk sınırları içerisine kattıktan sonra Sivas halkına ağır vergiler koydu. Halk perişan oldu. MS 18' de Sivas'a yeni bir Roma

¹¹ Ana Britanica; *Ana Yayıncılık*, C.19, s.439. İstanbul 1992.

valisi atanınca vergiler hafifletildi, büyük ölçüde imar hareketi başlatıldı. Sivas kalesi yeniden onarıldı. Şehrin ismi de Diospolis olarak değiştirildi.’’¹²

Romalılar ve Part krallığı arasında egemenlik kavgası bu dönemde Part krallığının lehine sonuçlandı. İmparator Neron (54-68) Paetus’u Kapadokya’ya askeri vali olarak atayarak Doğu Anadolu’yu istila etmek istediysede Part krallığı Vologass karşısında geriledi. Buna karşılık Ermeni prensleri Roma’yla gizli anlaşmalar yaparak, Partlar’ın üstünlüğüne direnmeye hazırlandılar. Bununla birlikte 70’li yıllarda Kapadokya ve tüm Doğu Anadolu, Partların etki alanı içinde kaldı. Roma imparatoru Vespanianus, Partlar’ı buralardan atmayı başaramadı. Daha sonraki yıllarda, Partlar, Güney Anadolu bölgesinde Romalılara karşı başarılı olurken Erzurum – Sivas yörelerinde yenik düştüler. Part kralı Partemisir Kapadokya’dan çekilmek zorunda kaldı.

Sivas MS IV. Yüzyılın sonlarında Roma imparatorluğunun Doğu ve Batı Roma imparatorluğu olarak ikiye ayrılmasından sonra Doğu Roma imparatorluğunun sınırları içerisinde kaldı. Bu dönemde Sivas, önemli bir şehir merkezi olma hüviyetini muhafaza etmiştir. Herakleios zamanında Bizans yönetimi, yeni teşkilatlanmasında topraklarını 3 askeri bölgeye “thema” ya ayırmıştır. Sivas’ta bu 3 askeri birimin merkezi olmuştur. Böylece Sivas hem eyalet hem de metropolit merkezi konumuna gelmiştir. 10.yy.’da ise Sivas “Sebastias Theması” olarak yeniden teşkilatlanmıştır.¹³

Sivas, Bizanslıların egemenliği altında olduğu süreçte Sasani’lerin, 7. yy.’da Emevi’lerin kuşatmasına maruz kalmıştır. Gerek Sasanî’ler, gerekse Emevî’ler kısa süreli egemenlik kurmuşlardır.

Müslümanların Sivas’ı VII. Yüzyılda kuşattığı ve Yukarı Tekke’de metfun Abdülvahab Gazi ve arkadaşlarının bu sefer dolayısıyla Sivas ‘a geldiği bilinmektedir. Yine Soğuk Çermik’te metfun Ahmet Turan Gazi’nin de aynı dönemde geldiği rivayetler arasındadır.

¹² İbrahim Yasak; *Sivas İli*, Seyran Yayınları, Sivas 1994. s.10.

¹³ Yasak, s.10

‘‘Emir Muaviye Miladi 730’da Anadolu’ya düzenlediği seferde Amasya’yı fethettikten sonra, Sivas emirliğinin Abdulvahab Gazi’ye vermiştir. Abdulvahab Gazi arkadaşı Battal Gazi ile birlikte Sivas’ı almak için şehir önlerine gelmişse de Sivas alınamadan Abdulvahab Gazi ve silah arkadaşı şehit düşmüştür.’’¹⁴

Sivas, XI. Yüzyılda Bizanslı’lar ve Ermeni’lerin arasında Van şehriyle takas edilmiştir. Sivas, Ermenilere; Van Bizans’a geçmiştir. Ermeni’leri bu takasa zorlayan temel faktör; hiç şüphesiz Türkler’in Anadolu’ya yaptıkları akınlar olmuştur. Bu takas 1021 yılında gerçekleşmiştir. Aslında, Türklerin anadoluya akınlarına karşı tampon bölge olan Van, Türkler’in baskılarına karşı daha fazla karşı koyamamış ve yapılan anlaşmayla takasa konu olmuştur. ‘‘Ermeni kralı Sene-Kerim, 1021 yılında Bizans kralı II. Basil’e başvurarak Van Gölü yöresindeki krallığına ait Vaspuragan’ı Türk tehlikesi geçene kadar coğrafi konumu bakımından güvenli bir yörede olan Sivas ile takas etmek istediğini bildirmiştir.

Sene Kerim’in bu arzusu kabul edilmiş; Vaspuragan’a karşılık Sivas Ermenilere verilmiştir. Kral Sene Kerim hanedanı ve 14000 civarındaki vatandaşı ile birlikte Sivas’a gelip yerleşmiştir.’’¹⁵

Sivas, takas olayından kısa bir süre sonra bağımsızlığını ilan eden Sene Kerim’in başkenti olmuş ancak bu durum Bizans’ı kızdırmış ve Malazgirt Savaşı için yolda olan Romen Diyojen tarafından şehir kuşatılmış, ele geçirilmiş ve yakılıp yıkılmıştır. Malazgirt Savaşının sonucunda Türklerin Anadolu’ya yerleşmeleri hızlanmış ve 1085’te Sivas, Türklerin eline geçmiştir.

1.1.2 Danişmentliler Döneminde Sivas

1071’de Malazgirt Savaşından galip ayrılan Sultan Alpaslan, bu zaferle Anadolu’nun kapılarını Türklerle açmıştır. Anadolu’nun Türkleşmesi, İslamlaşması süreci bu savaştan sonra ivme kazanmıştır. ‘‘1080 lerde Sivas yöresine gelen Türkler, civardaki küçük yerleşim birimlerini almışlar, fakat Sivas’ı ele geirememişlerdir. Danişment Gazi bu tarihten 5 yıl sonra Sivas’ı kuşatmış ve şehri kısa sürede ele

¹⁴ Memduh Ahmet Mahiroğulları; *Sivas İli*, Kitap Matbaacılık, Sivas 2003, s.16.

¹⁵ Mahiroğulları, s.16

geçirmiştir. Dolayısıyla Sivas, günümüze kadar bir daha el değiştirmeden Türklerin eline 1085’de geçmiştir.’’¹⁶

Sivas, 1085’de Türklerin eline geçmiş ancak Danişmentliler, Anadolu Selçukluları, Bizans ve Haçlılar arasında yaşanan sürekli savaşlardan etkilenmiş, sık sık egemenlik kuran değişmiştir. Anadolu Selçukluları ve Danişmentlilerin başrol oynadığı Sivas üzerindeki savaşlarda Bizanslılar ve civar beylikler hep taraf olmuşlardır.

Haçlı seferlerinin birincisinde Sivas etkin rol oynamıştır. ‘‘1096’da başlayan ilk haçlı seferi sırasında iki Türk devleti Anadolu’yu birlikte savunmuştur. 1100’de Ahmet Gazi Haçlıların bir kolunu Malatya önlerinde yenilgiye uğratarak aralarında Bohemond ve Richard gibi ünlü komutanların da bulunduğu pek çok kişiyi tutsak aldı. Bu tutsaklar bir süre Sivas’ta tutulduktan sonra Niksar’a götürülmüştür.’’¹⁷

Danişmentliler Sivas’ta uzun süre egemenlik kurmuşlar ve çeşitli mimari eserler meydana getirmişlerdir. Bu eserler Türk-İslam sanatının Anadolu’daki ilk örnekleri olması açısından önemlidir. Danişmentliler Sivas’ta pek çok mimari eser meydana getirmişlerdir. Bunlar arasında Sivas Ulu Camii ve bugün mevcut olmayan Battal Gazi Mescidi, Yağlıbasa Hangah, Zahirüddin İli Hanı’nı sayabiliriz. Danişmentliler, anadolunun Türkleşmesi ve İslamlaşması açısından büyük hizmet ifa etmiştir ve zaman zaman anadolunun en kuvvetli devleti olan Selçukluları tahakküm altına almışlardır.’’¹⁸

Ancak 1175’e kadar süren Danişmentliler dönemi; Haçlılar, Anadolu Selçukluları ve Danişmentliler arasında yaşanan savaşlarla doludur. Bunun doğal sonucu; yağma, yıkım ve yokluktur.

¹⁶ Ahmet Mahiroğulları, s.17–18

¹⁷ Yurt Ansiklopedisi; Anadolu Yay aş, Sivas Maddesi, C.9, S.6854

¹⁸ Muharrem Kesik; ‘‘Danişmentliler zamanında Sivas (1071–1175)’’, Selçuklular zamanında Sivas Sempozyumu, 29 Eylül–1 Ekim 05 Sivas, Sivas 1000 Temel Eser, Sivas 2007.

1.1.3 Anadolu Selçukluları Döneminde Sivas

Danişmentlilerin egemenliğinde olan Sivas, II. Kılıçaslan'ın 1175 yılında Sivas, Niksar ve Tokat'ın ele geçirilmesi sonucunda Selçukluların hâkimiyetine girmiştir. “Sivas 1175 yılında II. Kılıçaslan zamanında Anadolu Selçuklu topraklarına dâhil edilmiştir. Kılıçaslan, saltanatının son zamanları olan 1190 yılında Anadolu Selçuklu topraklarını 11 oğlu arasında paylaşmıştır. Bu paylaşmada Sivas, Kutbettin Melikşah'a düşmüştür.”¹⁹

Ancak Kutbettin Melikşah, Sivas ve Aksaray'ın kendisine verilmiş olmasına rağmen Anadolu Selçuklu topraklarının tamamının kendisine verilmesini isteyince kardeşler arasında kavga çıkmış, bu savaşta babasını da karşısına alan Kutbettin Melikşah yöredeki Türkmenlerden de destek görmüştür.

“Kutbettin Melikşah, babasına karşı giriştiği mücadelede, önce yenildi. Ancak Sultan, damadı Erzincan Emiri Behramşah'ın araya girmesiyle oğlunu bağışladı. Fakat davasından vazgeçmeyen Kutbettin Melikşah, 1190 yılında yine Türkmenlerin yardımı ile Konya'ya girip burasını ele geçirdi. Babasını kendi kontrolü altına alıp babasına esir uygulamasında bulundu ve Selçuklu saltanatında hak iddia etti.”²⁰

Aynı tarihlerde vuku bulan III. Haçlı seferinde Kutbettin Melikşah yenildi. II. Kılıçaslan da topraklarını oğulları arasında paylaşmış olmasının hata olduğunu anladı. Ancak 1192'de Melikah ölünce, oğulları ellerinde bulundurdukları topraklarda egemenliklerini sürdürdüler.

II.Kılıçaslan'ın ölümünden sonra Konya'da onun yerine I.Gıyaseddin Keyhüsrev geçti. 1196'da ise Kutbettin Melikşah ölünce onun egemenlik sahası olan Sivas ve Aksaray, Tokat Emiri Rüknettin Süleyman Şah'ın eline geçti.

1205 yılında I.Gıyasettin Keyhüsrev yeniden tahta geçti. O sırada Trabzon'daki Pontus ve İznik'teki Bizans İmparatorlukları arasındaki sorun Anadolu

¹⁹ Mustafa Demir; *Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri*, Sakarya Kitabevi., Adapazarı 2005, s.37.

²⁰ Demir; s.38.

Selçuklu devletini olumsuz etkiledi. Bunun sonucu olarak ‘‘Samsun ve Sinop limanlarındaki ticaret aksamış, Suriye ve Mısır’dan gelen kervanlar Sivas’ta yığılmıştı. Selçuklu’lar bu sorunu güç kullanarak çözdüler.’’²¹

Sultan I.Gıyasettin Keyhüsrev’in ölümünden sonra yerine I.İzzettin Keykavus geçti.‘‘1210 yılında Selçuklu saltanatının başına I.İzzettin Keykavus geçmiştir. Keykavus’un Konya yerine genellikle Sivas’ta ikamet ettiği bilinmektedir. Bu nedenle Sivas, I.İzzettin Keykavus döneminde imar edilmiştir.’’²²

Sultan I.Keykavus’un Sivas’ta ikamet etmesine gerekçe olarak Malatya yakınlarındaki Mintaş Kalesi’nde tutuklu bulunan kardeşi I.Alaaddin Keykubat’ı gözetim altında tutmak kaygısı da olabilir. Ancak Sultanın Sivas’ta ikâmeti Sivas’a eşsiz eserler bırakmasına vesile olmuştur.‘‘Sivas’ta inşa ettiği hastane de medfun bulunan Keykavus, kısa süren saltanatı esnasında askerî ve siyasî eserleri arasında îmar ve kültür faaliyetlerini de geniş ölçüde ele aldı.’’²³

1219 yılında vefat eden I. İzzettin Keykavus da gerek kardeş kavgalarından gerekse haçlıların seferlerinden etkilenmiştir. Ancak saltanatını tahkim etmek için Halife Nâsır Lidinillah ile iyi ilişkiler kurarken, Erzincan melîki Fahreddin Behram Şah’ın kızı ile evlenmiştir.

Sivas’ı ele geçirmek isteyen Kilikya’daki Pupen Ermeni Kralı II. Leon’a fırsat vermediği gibi, Sivas’ın köylerinde yağma faaliyetlerinde bulunup halkı müştakî kılan Trabzon Rum İmparatoru’na karşı da sefere çıkmış, Sinop ve çevresini fethetmiştir.

I.İzzettin Keykavus’un ölümü üzerine Malatya yakınlarındaki Mintaş Kalesi’nden getirilen ‘‘I.Alaattin Keykubat zamanı (1220–1237) Anadolu’nun en kudretli, en refahlı ve parlak devrini teşkil eder. Moğol istilasının asyayı alt üst ettiği bir zamanda Selçuklu tahtını işgal eden kudretli ve ileri görüşlü sultan, muhtemel bir

²¹ Yurt Ansiklopedisi; s.6855

²² Ahmet Mahiroğulları, s.18

²³ Osman Turan; *Selçuklular ve İslamiyet*, Boğaziçi Yayınevi, İstanbul 1993, s.99.

Moğol tehlikesine karşı başta Konya, Kayseri ve Sivas olmak üzere şehirleri tahkim için muazzam surlar ve kaleler inşâsıyla işe başladı.”²⁴

Sultan I.Alaattin Keykubat’ın Sivas surlarını güçlendirmesi, 1221–1224 yıllarında gerçekleşmiştir. “Sivas surlarının Aşağı Kale kısmını I.Alaattin Keykubat bizzat kendisi yaptırmıştır. Surların içte kalan kısımlarını ise Sivas’taki emirlerden Bedrettin Yakut, Mübarezzettin Behramşah ve Seyfeddin Ayaba yaptırdılar.”²⁵

1237 yılında Sultan I.Alaattin Keykubat’ın yerine II. Gıyaseddin Keyhüsrev geçti. Moğol tehdidini bekleyen Sultan, Türkmenlerin isyanı ile karşılaştı.“1240 tarihinde Türkmenlerin devlete karşı başkaldırı hareketleri olan Babai ayaklanması çıktı. Bu isyanda Sivas yöresi asıl faaliyet sahası içinde bulunuyordu. Babailer, Sivas’a girdiler. Şehrin ileri gelenlerini öldürdüler, şehri yağmaladılar.

1243 yılında ise beklenen Moğol tehlikesi geldi. Moğolları Köseadağ’da karşılayan Sultan II. Gıyasettin Keyhüsrev yenildi. Moğollar güneye doğru ilerlediler.

1246 yılında II. Gıyasettin Keyhüsrev ölünce yerine II. İzzettin Keykavus geçti.1248 ‘de ise yerine Rüknettin Kılıçarslan geçti.1277 yılına kadar süren kardeşlerin taht kavgalarına bu tarihte Memlük ve Moğolların taraf olduğu görülmektedir.

Sivas’ın bir ticaret merkezi ve bu ticaretin de uluslararası olduğu bilinmektedir. Ancak bu durumun zirve yaptığı dönem Anadolu Selçuklu dönemidir.“Sivas, en görkemli en parlak dönemini Anadolu Selçuklu birliğini sağlayan I.Alaattin Keykubat’ın saltanatta kaldığı 1219-1236 yılları arasında yaşamıştır.”²⁶

Sivas’ın Selçuklular dönemindeki durumunu izah eden bir başka unsur ise; şehrin zaman zaman payitaht olmasıdır. Danişmentliler’in merkezi olan ve Selçuk sultanlarına Konya’dan sonra Kayseri gibi ikinci bir payitaht vazifesini gören Sivas,

²⁴ Turan, s.100.

²⁵ Demir; *Türkiye*, s.43

²⁶ Ahmet Mahiroğullar, s.19

ticarî ve iktisadî bakımdan müstesna mevki ve büyüklüğü dolayısıyla bütün Türkiye şehirlerine üstün bir durumda bulunuyordu.”²⁷

Sivas, ticaret yollarının kesiştiği bir noktada olması münasebetiyle ticari malların takas edildiği bir merkez konumundaydı. Bunun sonucu olarak farklı etnik kimliğe farklı inançlara sahip insanlara ev sahipliği yapıyordu. “Bazı Cenevizliler de hanlardan ayrılarak daha sakin kalmak için mahallerde kiraladıkları evlerde oturuyorlardı. Diğer taraftan şehirde ticaret yapan bir miktar da Yahudi vardı ki, Sahibiye Medresesi’ne ait bir vakfiyede Sivas’ta bir Yahudi Mahallesi’nin mevcut olduğu görülüyor.”²⁸

Sivas’ın ticarî yolların kavşağında bulunması birçok seyyahın da Sivas’a uğramasına sebep olmuştur. “Bu devrin G.Rubrouck, Marco Polo gibi meşhur seyyahları da bu yoldan giden veya gelen kervanlara karışarak Sivas’a gelmiş ve oradan geçmişlerdir.

Bu geniş faaliyetler dolayısıyla XIII. Asırda Sivas birçok kavimlere mensup tüccarların yerleştikleri ve oradan dünyanın her tarafına kervanlar hazırladıkları bir merkez haline geldi.”

Sivas ticarî malların takas merkezi olduğu gibi köle ticaretinin de merkezi durumundaydı. “Hatta Kadı Burhanettin Mısır Sultanı Berkuk ile bozuşunca onu Sivas’tan kendi memleketine köle sevk edilmesine mani olmakla tehdit etmişti.”²⁹

Sivas’ın o dönemde 40-44 mahallesi olduğu ve nüfusun 3’te 1’i nispetinde gayrimüslim olduğu bilinmektedir. Şu anda halen ayakta olan Selçuklu dönemi eserleri ise Selçuklular’ın son dönemine aittir. “Sivas imar yönünden ikinci gelişme dönemini Anadolu Selçuklularının dağılma döneminde yaşamıştır. Buruciye, Çifte Minare ve Gök Medrese gibi dönemin en gözde sanat eserleri 1271’de III. Gıyaseddin Keyhüsrev’in saltanatında yapılmıştır.”³⁰

²⁷ Turan, s.197

²⁸ Turan, s.203

²⁹ Turan, s.202

³⁰ Ahmet Mahiroğulları, s.19.

1.1.4 Eratnalılar Döneminde Sivas

İlhanlılar'ın Anadolu'daki egemenliklerinin sarsıldığı bir dönemde, Emir Eretna Bey kendisine güvenilen bir valiydi. Emir Eretna, Orta Anadolu'ya yerleşmiş olan Uygur Türkleri'nden olup Olcaytu devrinden itibaren İlhanlı Devleti'nin güvenini kazanmış bir kişiydi.

Eretna Bey'in Sivas valiliği biraz da tesadüftür. Zira Sivas'a vali olarak atanan kişi gerçekte Timurtaş idi. Ancak Timurtaş'ın “iç karışıklıkların büyük boyutlara varması ve kendi güveliği açısından akrabası Alaattin Eretna'ya görevi bırakarak Mısır'a gitmesi, 1327 yılında da Timurtaş'ın ölüm haberinin Sivas'a gelmesi üzerine Eretna Bey bir müddet daha Moğollar'a bağlılığını bildirerek yönetime devam etti.”³¹

Eretna Bey'in dirayetli ve güvenilir kişiliğinin Sivas halkı üzerinde olumlu etkileri oldu. Eretna Bey, Memlûklerle iyi ilişkilerde bulundu. Ancak, Eretna Bey (1341-1352), Memlûk Sultanı Nasır'ır 1341' de ölümünün ardından aynı tarihte Anadolu'da bağımsızlığını ilan etti.”³²

Memlûkler'in taht kavgaları durulunca, Eretna Bey'in topraklarına tacize başladılar.“Bir yandan tabi olduğu Celayirli Büyük Şeyh Hasan'ın mağlubiyeti diğer yandan elinde bulunan topraklara Memlûkler'in saldırıları, Eretna Bey'in kendini güvenceye alarak çareler aramaya sevk etmiştir.”³³

Eretna Bey, Kayseri kadısını aracı yaparak Memlûkler'le yeniden ilişkilerini düzenlemiştir. Kendisini güvenceye alan Eretna Bey, Orta Anadolu'daki hâkimiyet alanını genişletmiştir. Eretna Bey karşısına çıkan engelleri bertaraf ederek Anadolu'nun bilhassa Orta Anadolu'nun hâkimi durumuna geldi.

³¹ Yasak, s.14.

³² Demir, s.65.

³³ İlyas Gökhan; “XIV. Yüzyılın İlk Yarısında Memlûk Devleti'nin Anadolu Politikası ve Eretna Bey'le olan ilişkileri”, Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyumu, Sivas 1000 Temel Eser, s.83-96.

Eretna Bey 1352' de öldü. Yerine çok genç yaşta olan oğlu Gıyasettin Mehmet Bey geçti. Devlet yönetimi ise bütünüyle Vezir Ali Şah'ın elindeydi.³⁴

Eretna Bey'den sonra devletin merkezi Kayseri'ye geçmiştir.1381 yılına kadar varlığını sürdüren Eretna Devleti, bu tarihte devletin topraklarını ele geçiren Kayseri Kadısı Burhanettin'in kendisini hükümdar ilan etmesi ile sona ermiştir.

1.1.5 Kadı Burhanettin Devrinde Sivas

Eretna Beyliği döneminin önemli şahsiyetlerinden olan Kadı Burhanettin "1380'de son Eretna Bey'i Alaaddin Ali oğlu Muhammed Bey'in naipliğine getirilmiştir.1381'de Kadı Burhanettin, son Eretna Beyi Muhammed'i saf dışı bırakarak hükümdarlığını ilan etmiştir.

Kadı Burhaneddin bağımsızlığını ilan edince "komşu beyliklere elçiler göndermiş kendi adına para bastırarak hutbe okutmuştur."³⁵

Kadı Burhaneddin dönemi gerek, Memlüklerin gerekse Moğolların çıkarlarının çatışması ve komşu beyliklerin Kadı Burhaneddin'i kabullenememesi dolayısıyla çatışmalarla geçmiştir. Kadı Burhanettin, iktidarını güçlendirmek için önce aleyhine çalışanlara karşı harekete geçti. Kadı Burhanettin 1383 yılında Sivas'ta bir mezalim mahkemesi kurarak kendi aleyhinde faaliyetlerde bulunan Ahi İsa, Pîr Ali ve Yusuf Çelebi'yi cezalandırdı. Karşıt cemiyetleri dağıttı. Liderleri Âhi Nevruz'u idam ettirdi. Böylece Sivas'ta eski emirlerin nüfuzunu ortadan kaldırmış oldu.

1385'te Kayseri'yi alan Kadı Burhanettin, Timur tehlikesi baş gösterince surların onarımını yaptırdı. Bu arada Sivas'ı kuşatan Memluklu valisine karşı Sivas'ı başarıyla müdafaa etti.

Kadı Burhanettin'in yolu Osmanlılarla ve Karamanoğullarıyla da kesişti. Ordularıyla savaştı."I.Bayezit'in Osmancık'a kadar gelip burasını ele geçirmesine karşı

³⁴ Yurt Ansiklopedisi, s.6856

³⁵ Yasak, s.15

Kadı Burhanettin Osmanlı ordusu ile 1392’de Çorum yakınındaki yaptığı savaşı kazandı.³⁶

1394 yılında Karamanoğullarıyla karşılaştı ve yendi. Ülkesi içinde birliği sağladı. Ancak aldığı bütün tedbirlere rağmen yine sonu içerden oldu. “Ordusunda komutanlık yapan Akkoyunlu Kara Yülük Osman Bey ile Kadı Burhanettin’in arası açıldı. Zara yakınlarındaki Karabel mevkiinde yaptıkları savaşta öldürüldü.”³⁷

Kadı Burhanettin’in ölümünden sonra Sivaslı’lar, Kara Yülük Osman’ın istilasına karşı Timur tehlikesini de hesaba katarak Osmanlılardan yardım istediler. “Bu çağrı üzerine I.Bayezit büyük oğlu Süleyman Çelebi’yi Sivas’a yolladı. O da düzenli Osmanlı ordusu ile Kara Yülük Osman’ın ordusunu yenerek Sivas’ı ve bütün Danişmentli ili topraklarını Osmanlı topraklarına kattı.”³⁸

Sivas bu tarihten sonra Osmanlılara geçti. Ancak çok geçmeden Timur’un Anadolu’ya gelmesi ve Erzincan emiri ile Sivas’ı kuşatması ve 1400 yılında Sivas’ın işgali, yakılıp yıkılması gerçekleşti.

1.2 OSMANLI İDARİ TEŞKİLATI

Osmanlı devleti başlangıçta daha çok geleneksel usûllerle yönetiliyordu. Ancak devlet büyüdükçe yazılı kanunları, idare organları oluşturulmuştur. “Osmanlı Devleti’nin kuruluş döneminde eski Türk töresine uygun olarak yönetimde aşiret usulleri tatbik edilmiştir. Yani memleket ailenin müşterek malı sayılmakta olup, ulû bey tayin edilen kişi aynı zamanda memleketin hâkimi olmuştur. Bu usul I.Murat zamanından itibaren bazı değişikliklere uğramış ve idareye yalnız hükümdar bulunanın evlatları getirilmeye başlanmıştır.”³⁹

Örfî usullerin uygulandığı dönemde de padişah tek başına karar vermemiştir. Önemli işlerde aşiretin ileri gelenlerine danışmıştır. Aşiret ileri gelenlerinden danışma geleneğinden “Divan” uygulamasına geçilmiştir.

³⁶ Demir, s.73

³⁷ Ahmet Mahiroğulları, s.20–21

³⁸ Demir, s.83

³⁹ Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi; Çağ Yayınları, c.12, İstanbul 1989, s.315.

Osmanlı'da ilk divan teşekkülü Orhan Bey dönemine tesadüf etmektedir. Divâna katılan beyler burma tülbent giyerler, giymeyenler ayıplanırdı. Fatih Sultan Mehmet'in ilk dönemlerine kadar her gün öğleye kadar toplanan Divan, Fatih'in döneminde sadrazam başkanlık etmeye başlamıştır. Divana Padişah'ın katıldığı dönemlerde, Padişah'ın yanı sıra veziriâzam, vezirler, kadıaskerler, defterdarlar ve nişancı daima üye olarak katılırdı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun taşra teşkilatı merkez teşkilatının dışında kalan idari örgütlenmesiyle oluşuyordu.

“Osmanlı Devleti'nde taşra idaresi, aşağıdan köy, nâhiye, kaza, sancak ve eyâlet şeklinde teşkilatlanmıştı. Kendisine bağlı köylerle birlikte nâhiyelerin birleşmesiyle kazalar meydana gelmişti. Kazaların birleşmesinden sancaklar, sancakların birleşmesinden eyaletler ortaya çıkmıştı.⁴⁰

1.2.1 Osmanlı İdari Teşkilatı içinde Sivas'ın Yeri

Sivas, Kadı Burhanettin'in Kara Yülük Osman tarafından öldürülmesini takip eden olayların akabinde Osmanlı devletine katılma isteğini belirtmişti. Bunun üzerine Yıldırım Bayezit, veliaht şehzâde Süleyman Çelebi'yi 24000 kişilik bir kuvvetle 1398'in son aylarında Sivas'a göndermiştir. Yıldırım 1399 baharında, Sivas halkının Osmanlı idaresine katılma âlicenaplığı karşısında duyduğu memnuniyeti belirtmek için Sivas'a gelmiştir.⁴¹

Sivas 1400 yılında Timur'un saldırısına ve istilâsına uğramıştır. Kuşatmaya 18 gün direnen Sivas, şartların ağırlaşması üzerine teslim olmuşsa da Timur sözünü tutmamış ve şehir yakılıp yıkılmıştır.

1402 yılında Timur'un Çubuk ovasında Yıldırım Bayezit'i yenmesi üzerine yaşanan Fetret devrinden, Sivas'ta etkilenmiştir. Bu dönemde Sivas, Kadı Burhanettin'in damadı Mezit Bey tarafından idare edilmişse de 1408'de yeniden Osmanlılar'a geçmiştir.

⁴⁰ Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi; c.12, s.366.

⁴¹ Ahmet Mahiroğulları, s. 21

1418 yılında Çelebi Mehmet döneminde Sivas surları onartıldı. Osmanlı Akkoyunlu savaşı sırasında Yusufça Mirza komutasında bir Akkoyunlu ordusu Sivas'ı yağmaladı (1472). Otlukbeli savaşından sonra ise Sivas uzun bir barış dönemi yaşadı.

Bundan sonra Şah İsmail'in anadolu üzerindeki oyunları başlamış aleviler kışkırtılmaya başlanmıştır. “Trabzon valisi Şehzade Selim, Şah İsmail'in çalışmalarını yakından izlemişti. 1512'de tahta çıktığında ilk işi, anadoluda şah yandaşı olarak tanınan 40000 aleviyi öldürtmek oldu.”⁴²

1514'de Çaldıran'da Osmanlılar'ın Şah İsmail'i yenmesi neticesinde İranlı'lar çekilmek durumunda kalmış ve Sivas yeniden emin bir bölge olmuştur.

Sivas, Osmanlı idaresi zamanında beylerbeylik merkeziydi. Bu beylerbeyliği Rûmiye-i Suğrâ veya Eylâet-i Rumî adını taşırdı. Sivas paşa sancağıydı. Beylerbeyi olan paşa 'Aşağı Kale'de, Paşa Konağı denilen yerde otururdu.⁴³

1516 da yapılan bir düzenleme ile Sivas, “Eyalet-i Rum”adı altında büyük bir genel valiliğin merkezi oldu. Amasya, Yozgat, Kayseri, Tokat, Çorum, Divriği ve Arapkir bu eyaletin sancakları durumuna getirildiler.”⁴⁴

Sivas büyük bir merkez olması münasebetiyle şehzâdelerin bir nevi padişahlığa hazırlandığı merkezler arasındadır. “XV. yüzyılın ortalarına kadar duruma göre İzmit, Bursa, Eskişehir, Aydın, Kütahya, Balıkesir, Isparta, Antalya, Amasya, Manisa ve Sivas gibi şehirler başlıca şehzade sancakları olmuştur. Şehzadelere isyan edebilecekleri düşüncesi ile Rumeli'de sancak verilmemiştir.”⁴⁵

Osmanlı Devleti'nin ilk iki eyaleti Rumeli ve Anadolu eyâleti idi. Rumeli eyâletinin merkezi Manastır, Anadolu eyâletinin merkezi ise Kütahya idi. XV.

⁴² Yurt Ansiklopedisi; s.6858

⁴³ Rıdvan Nafiz, İsmail Hakkı; *Sivas Şehri*, Seyran Yayınları, s.113, Sivas 2005.

⁴⁴ Yurt Ansiklopedisi; s.6858

⁴⁵ Halaçoğlu, s.5

yüzyılda bu iki Beylerbeyliğe, Rum (Sivas-Amasya) ve Karaman Beylerbeylikleri de eklendi, böylece Beylerbeylik dörde çıktı.⁴⁶

Sivas daha önce olduğu gibi yine önemini sürdürdü. Osmanlılar döneminde de ilk dört eyâletten biri olması da bunu açıklamaktadır. Sivas vilâyeti idari hususunda Sivas, Amasya, Tokat, Karahisar'ı Şarki sancaklarına ayrılmıştır. Merkez vilayeti, Sivas şehri olup hâvi olduğu sancakların merkez idareleri aynı adlı olan kasabalardır.

Onaltıncı ve onyedinci asırlarda Osmanlı devletinin Avrupa kıtasında beylerbeyi denilen valilerle idare ettiği müteaddit sancakları ve her sancağın bir hayli kazalarını hâvi Macaristan kıtası, Budin, Eğri, Tamışvar, Kanije, Varat eyâletleri ve Erdel krallığı vardı.

Anadolu kıtasına gelince:

Doğu Anadolu'daki yurtluk, ocaklık sancaklar müstesna olmak üzere, bu kıtada Anadolu (Merkezi Kütahya), Karaman (merkezi Konya), Adana, Dülkadir veya Maraş, Rakka (merkezi Urfa), Sivas, Diyarbekir (merkezi Amid), Van, Erzurum, Çıldır (ocaklık eyalet), Trabzon eyâletleri bulunuyordu.⁴⁷

Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da önce duraklaması sonra gerilemeye başlaması taşrada otorite boşluğu doğurmuş ve XVII-XVIII. Yüzyıllar boyunca Sivas Celâlî'lerden dirlik bulamamıştır. Önce, Celali elebaşlarından Karayazıcı sonra Deli Hasan bu yönde şöhret bulanlardır.

1847 yönetim düzenlemelerinde Sivas eyâleti; Merkez sancak, Amasya ve Divriği'den oluşan üç sancaktan oluşmuştur.1854 düzenlemelerine göre ise; Sivas merkez, Amasya, Karahisar'ı Şarki (Şebinkarahisar) sancaklarından oluşmaktaydı ve Sivas merkez, Aziziye (Pınarbaşı), Koçgiri (Zara), Tokat, Divriği, Darende, Gürün ve

⁴⁶ Halaçoğlu, s.85

⁴⁷ İ.Hakkı, Uzunçarşılı; *Büyük Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, c.6, Ankara 1988. s.247

Tonus (Şarkışla) olmak üzere 8 kazası bulunmaktaydı.1884 tarihindeki taksimatta 26 kaza ve Amasya, Tokat, Karahisar'ı Şarkî ve merkez sancaklarından oluşmaktaydı.”⁴⁸

Sivas eyâlet merkezi olmasına karşılık “Osmanlılar döneminde Sivas hiçbir zaman Selçuklular'daki ulaştığı seviyeye çıkamamıştır. Bu konumu Osmanlı devletinin en gelişmiş olduğu zamanlarda da değişmemiştir.”⁴⁹ 1911'de Bünyan-ı Hamid, Kayseri'ye, Darende ise Malatya'ya bağlanmıştır.

1913 yılındaki idari yapılanma Cumhuriyetin kuruluşuna kadar aynı kaldı.1922 yılında yapılan yeniden idari yapılanma ile birlikte Sivas vilâyeti içinde bulunan sancaklar il konumuna getirildi. Sivas sancağı içindeki kazalar ilçeye dönüştürüldü. Aziziye (Pınarbaşı) Kayseri iline bağlı ilçe oldu.1934 yılında Şebinkarahisar ili, ilçe konumuna getirilince bu ilçeye bağlı Suşehri ve Koyulhisar Sivas iline bağlandı.⁵⁰

⁴⁸ Ebubekir Yücel; *Salname-i Vilayet-i Sivas 1907*, Buruciye Yayınları, Sivas 2007, s.13.

⁴⁹ Muhittin Tuş; “19.Asır Ortalarına Doğru Sivas'ın İktisadi Yapısı”, *Revak Dergisi*, Sivas 1995s.45–

48

⁵⁰ Yücel, s.14.

1.3 XX. YÜZYIL BAŞLARINDA SİVAS'TA FİZİKİ DURUM

1.3.1 Sivas'ta Mahalleler

Mahalle, mahallede ikâmet eden vatandaşların zorunlu sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilen, insanların birbirini az çok tanıdığı sosyal ve ekonomik yönden aynı tabakaya ait insanların ikamet ettiği yerlerdir. ‘‘Mahalleler birbirlerini tanıyan bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu ve sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerlerdir. Osmanlı döneminde ise, aynı mescitte ibadet eden cemaatin aileleriyle birlikte ikamet ettikleri şehir kesimi olarak tanımlanır.’’⁵¹

Sivas'ın Müslümanların egemenliğine girmesi 1071 Malazgirt zaferinden sonra Danişmentliler döneminde olmuştur. Bu durumda da Sivas'a yaklaşık 900 yıldır Müslümanların egemen olduğu söylenebilir. Haliyle bu süreçte şehir islamîleşmiş; yeni teşkil olunan mahallerde Müslümanların ihtiyaçlarını belirleyici olmuştur. Müslüman şehirleri arasında kendiliğinden oluşan ve İslam öncesi bir mazisi olan şehirlerle yeniden kurulan şehirleri ayırt etmek başlangıçta kolay olmakla beraber sonradan kaybolur.

Evliya Çelebi Sivas ile ilgili notlarında ‘‘Bu harap hisarın çerçevesinde beş adet kapı vardır. Batı tarafında Kayseri kapısı, doğuda Palas kapısı, yine doğuda Tokmak kapısı, kuzeyde Can-Cun kapısı, Yıldız tarafında Sülpür kapısı. Bu kalenin kapıya ihtiyacı yoktur. Arabalar girer. Aşağı varoş içinde 4600 bağısız, bahçesiz fakat suyu olan evler vardır. Kırk adet mahallesi vardır. Kayseri kapısı, Ermeni mahallesidir. Burada ayrıca Rum Mahallesi de vardır. Ağce bölge, Örtülüpınar, Köhnecivan, Çarşı, Meydan, Oğlançavuş, Kaleardı, Hacızahit meşhur mahallelerindendir.’’⁵²

‘‘1454 tarihi itibarıyla Sivas'ın ilk tahrîr defteri sayılan iki numaralı tahrîr defterinde bu yeni mahalle yapısı da şu şekilde tespit edilmektedir: Hacı Ulubey Mahallesi, Hoca İmam Mahallesi, Hacı Emir Mahmut Mahallesi, Paşa bey Mescidi Mahallesi, Tokmak kapı Mahallesi, Hoca Mescidi Mahallesi, Palaslu Mescidi

⁵¹ Ömer Demirel; *II. Mahmut Döneminde Sivas'ta Esnaf Teşkilatı ve Üretim İlişkileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s.4

⁵² Tevfik Temelkuran; *Evliya Çelebi Tam Metin Seyahatnamesi*, Üçdal Neşriyat, C 3-4, İstanbul 1993, s.157

Mahallesi, Miksat Kesiş Mahallesi, Zilkar Mahallesi, Bazar Kapusu, Cemaati-i Gariban Mahallesi, Kesiş Mantar Mahallesi, Nurmas Kesiş Mahallesi, Şeyh Erzurum Zaviyesi Mahallesi, Ahmet Sivasi Mahallesi.”⁵³

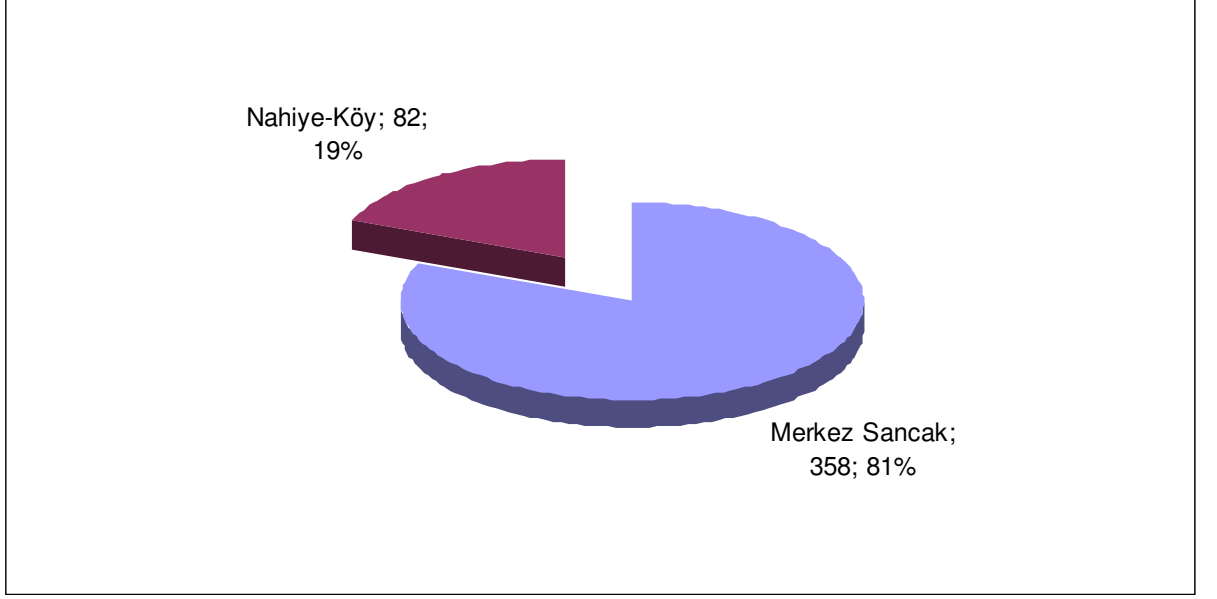
Toplam 36 mahalle zikredilmektedir.30 hane ve daha az olan bu mahallelerin genellikle bir mescidin çevresinde konumlandıkları anlaşılmaktadır.

1845 yılında yazılan temettuat kayıtlarına göre Sivas mahalleleri ise; Abdülkerim, Abdülvahab-i Gazi, Akçe Baldır Pazarı, Billur, Cami-î Kebir, Temürcülerardı, Ece, Ferhat Bostan, Ganem, Gök Hüsam, Gök Medrese, Gökçe Bostan, Hacı Mahmut, Hacı Mehmet, Hacı Veli, Hacı Zahit, Hoca Ali, Çavuş, İmaret, Kabalı, Kaleardı, Kale-i Atik, Kale-i Cedid, Keçibula, Kırcık, Kılavuz, Köhnecivan, Kösedere-i Zimmi, Kösedere-iMüslim, Kurt Mescit, Küçükbeyler, Küçükkenise, Küçükminare, Medrese, Osmanpaşa, Örtülüpınar, Paşabey, Sarı Şeyh, Sofu Himmet, Şah Hüseyin, Şemsi Ferraş, Şemsi Sivasi, Hamurkesen, Şeyh Çoban, Tokmakkapı, Üryân-ı Müslim, Üryan-ı Zimmi, Velidbey, Yahyabey, Zâviye-i Ali Baba, Zilkar.

Yukarıda alfabetik sırayla verilen mahalleler 55 adettir.⁵⁴

⁵³ Demir, s.116–118.

⁵⁴ Seniha Yalçın, “Sivas’ta Yer Adları”, *Revak dergisi*, Sivas 1993, s.74–86.

Grafik 1. Merkez Sancak- Nâhiye ve Köy Oranı (davâcı ikâmeti açısından)

1.3.2 Saraylar Ve Konaklar

Sivas Şehri oldukça eski bir şehir olması, zaman zaman başkentlik yapmış olması münasebetiyle hemen her dönem önemini korumuş bir şehir idi. Doğal olarak şehrin ileri gelenleri, askeri ve sivil ekâbir hep var olmuştur. Bu ileri gelenlerin evleri de ortalama evlerden farklı bina edilmiştir.

Saray olarak tabir edilen birçok yapının şehirde varlığı bilinmektedir. Bunlardan biri, halen valilik olarak kullanılan yapıdır ki, halkın yaşlı olanları o mevkiden bahsederken saray ifadesini kullanmaktadır.

II. Mahmut döneminde Sivas'ı inceleyen Ömer Demirel, 13 konak ve 2 saray kaydına rastladığını ifade ederek “Sivas’ın ayân ve eşrâfının sahibi oldukları bu konaklar devlet tarafından kira karşılığı tutulmuştur. Bilhassa valilerin maiyetinde çalışan ve Sivas dışından gelen devlet görevlileri ve misafirlere tahsis edilmiştir.”⁵⁵ demektedir.

⁵⁵ Demirel, *II. Mahmut Döneminde Sivas'ta...* S.11,

Evliya Çelebi'nin Paşa Sarayı olarak tabir ettiği Sivas Beylerbeyi veya valilerin oturduğu sarayın, Kale-i Atik'de yani Paşa Hıсарı'nda bulunduğu bilinmektedir.⁵⁶

Adı geçen bu saraylardan birisi Sivas valilerinin oturdukları devlet sarayı, diğeri ise, Sivas valisi Zaralızâde Feyzullah Ağa'nın sarayıdır.

Sivas'ta bugün restore edilmiş bulunan ve valilik, belediye ve üniversite tarafından kullanılan konaklar mevcuttur. Eski kalenin batısında yer alan Abdi Ağa Konağı, Susamışlar Konağı, Akaylar Konağı, Kangal Ağası Konağı bunlardan bazılarıdır.

1.3.4 Han, Çarşı Ve Bedestenler

Sivas'ta halen Behram Paşa Hanı, Subaşı Hanı, Taşhan ve Çorapçı Hanı ayaktaadır. Hanlarla ilgili olarak Adnan Mahiroğulları ,Seyyahların Gözüyle adlı eserinde “Küçük büyük sekiz tanedir. Saraçhane içinde Behram Ağa Hanı: Bu bina güzel bir han olup elli ocaktır. Kapan Hanı: Hasan Paşa Hanı ki bazıları Muhtesip Hanı derler. Çünkü Muhtesip Ağa burada oturup çalışırdı. Kaşıkçızade Hanı, Şeyh Efendi Hanı, Nalbantlar Hanı, İbrahim Efendi Hanı, Taşhan meşhur hanlardır.”⁵⁷Demektedir.

Sivas'ta çarşı denince akla İsmet İnönü Bulvar'ının vilâyet konağına yakın kısmı, Atatürk Caddesi'nin dört yola yakın kısmı, Mahkeme Çarşısı, güneyde Ulu Camii, kuzeyde eski cezaevi ile sınırlı bir bölge gelir.

“II. Mahmut dönemi Sivas şehri ticarî ve sanayî bölümlerinin kuruluş ve yerleşimi açısından şu özellikler göze çarpmaktadır: Küçük bir nehir niteliğindeki “Nurda” ırmağının şehri kuzey ve güneydoğu yönünde bölerek şehrin ortasından geçmesiyle ırmağın sağlamış olduğu bazı kolaylıklar yüzünden ticarî ve sanayî bölümler ırmak çevresinde kurulmuşlardır. Şehir çarşılarının merkezi durumunda olan bedesten de ırmağın kapatılan bölümü üzerinde tesis edilmiştir.

⁵⁶ Ömer Demirel; *Osmanlı Vakıf-Şehir İlişkisine Bir Örnek: Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s.18

⁵⁷ Adnan MAHİROĞULLARI; *Seyyahların Gözüyle Sivas*, Acar Matbaacılık, İstanbul 2001, s.37.

Çarşı, Pazar ve hanlar bedesten çevresinde toplanmışlardır. Sûk-i Sultânî denilen Sivas çarşılarının yerleşim açısından diğer bir özelliği de büyük camilerle çevrili olmasıdır.’’⁵⁸

Ulu Camii, Meydan Camii, Mehmet Paşa Camii ve Selim Ağa Camileri ile çevrili ‘‘Sûk-i Sultânî’de toplam 24 çarşı, 4 Pazar, 14 han, 2 debbağhâne, 3 mumhâne, 5 boyahâne ve 82 değirmen (Murdar ve Mısmılırmak üzerinde, şehrin içinde ve yakın çevresinde) bulunmaktaydı.’’⁵⁹

⁵⁸ Ömer Demirel; *Sivas'ta Esnaf Teşkilatı*, Sivas Belediyesi, Sivas 1998. s.30.

⁵⁹ Demirel, *Sivas'ta Esnaf...* s.30

İKİNCİ BÖLÜM

ŞER'İYYE SİCİLLERİNE GÖRE 20.YÜZYIL BAŞINDA SİVAS

2.1 DİNÎ HAYAT

Osmanlı Devleti, barındırdığı farklı din ve mezheplere mensup insanları yüzlerce yıl barış içinde yaşatmıştır. Devlet, hâkimiyetindeki gayrimüslimleri kendi iç yönetimlerinde serbest bırakmış, onları din ve milliyetlerini muhafaza ederek ana bünyeye uyumlu hale getirmiştir. “Osmanlı Devleti, gayr-i müslimlere İslâm hukukçularının onlara tanıdığı hakları tanımış; fethettiği yerin halkı önceden de Müslümanların idaresinde bulunmuşsa, onların din önderlerine daha önceki Müslüman idarecilerin verdiği hakların takipçisi olmuş ve onların ellerinde bulunan ahitnameleri geçerli saymıştır.”⁶⁰

Gayr-i Müslim halk için Müslüman'la karışmama, dinini ve ananesini bu yolla devam ettirme gibi bir keyfiyet söz konusudur. Bu nokta önemlidir; zira Osmanlıdaki millet biçiminde, teşkilatlanma ve ferdin bu kesime aidiyeti modern dünyadaki azınlık statüsü ve psikolojisinden hem objektif hem de sübjektif esasları itibarıyla farklıdır. Osmanlı düzeninde fert, doğduğu millet kompartımanının içinde o cemaatin otoritesine bağlı ve dâhil olarak yaşar ve ancak ihtida ederse bu kompartıman değişirdi. İstisnalar dışında her mahalle bir cemaatin konut alanıydı ve bir köyde bazen iki ayrı dini cemaat yan yana yaşıyorsa mutlaka mahalleleri ayrıdır ve arada görünmez bir duvar vardır. Her dinden Osmanlı tebaasının tabi olduğu toplumsal düzen budur.⁶¹

⁶⁰ Ahmet Hikmet Eroğlu, *Osmanlı Devletinde Yahudiler*, Seba Yayınları, Ankara 1997. s.8.

⁶¹ İlber Ortaylı, “Osmanlı Kadısının Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine” *Âmme idâresi Dergisi*, C.9,S.1 s.95–107, İstanbul 1976.

İslâm dininin farklı yorumları her zaman olmuştur. “Osmanlı İmparatorluğu’nda İslâm’ın tarihini teşkil eden olayları, meseleleri ve konuları birbiriyle bağlantılı bir şekilde, devamlılık içinde, doğru ve bir bütün olarak kavrayabilmek için her şeyden önce İslâm’ın Osmanlı merkezî yönetimi ile halk için ne anlam ifade ettiğini ayırt etmek gerekir. Başka bir deyişle, siyasi iktidar mekanizmasının mantığındaki İslâm’la, bütün kesimleriyle yönetilenlerin mantığındaki İslâm’ı daha doğrusu İslâm anlayışını veya yorumunu ayrı değerlendirmek lazımdır.”⁶²Bu iki İslâm anlayışına devlet İslâmı (resmî İslâm) ve halk İslâmı (geleneksel İslâm) diyebiliriz.

İslâm dininin başlangıcındaki görünümünden uzaklaşarak daha siyasî bir mahiyet benimseyen Osmanlı din ilişkisini, yarım teokrasi şeklinde de tanımlayabiliriz. “Eğer din-devlet ilişkisi esas alınarak batılı bir kavramla mutlak ifade edilmesi gerekirse, Osmanlı Devleti’nin bir “yarı teokrasi” olduğu söylenebilir. Yarı dini sistem ya da “yarı teokrasi”lerde devlet, toplumda benimsenen inançlardan birine üstünlük tanıyarak o inancı temsil eden din adamlarına devletin resmî örgütlenmesi içinde yer verilmektedir. Devletin eğitim, kültür ve yargı organlarına bu dinin önemli etkileri olmakla beraber, siyasî otorite her zaman dinî otoriteyi denetimi altında tutmaktadır.”⁶³

2.1.1 Sivas Şehrindeki Camilerin Dağılımı ve Bunun Nedeni

Evliya Çelebi ziyaret ettiği Sivas halkı için, her mahallede birer ikişer tekke bulunduğunu ve Sivas halkının gayet dindar olduğunu söyler.

Sivas mahallelerinin teşekkülünde ilk ve önemli sebep cami ve mescitler olmuştur. Zira 1400-1700 yılları arasında şehirde bulunan toplam 66 mescit ve camiden 30’u buldukları mahallelere isimleri vermişler, bir başka deyişle yeni mahallelerin iskân ve İslâmlaşmasında merkez rolü oynamışlardır. Tipik bir Selçuklu şehri olan Sivas’a Selçuklu zamanından kalan Ulu cami’nden sonra özellikle 16. yüzyılda camiiler inşa edilmiştir. Bu camilerin özellikle iki bölgede kümелendikleri görülmektedir. Bu bölgelerden ilki, çarşıların çevresinde teşkil etmekteydi. Bu tip camilerin inşa edilmesinde özellikle de erkek nüfusun yoğunlaştığı çarşılarda olması tesadüf değildir. Cami ve mescitlerin yoğunlaştığı diğer şehir bölgesi ise, şehrin güneyinde alan bölgedir.

⁶² Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, İRCICA, , C.II, , İstanbul 1998, s.276.

⁶³ Şükrü Karatepe, *Osmanlı Siyasî Kurumları, Klasik Dönem*, İz yay., İstanbul 1999, s.160.

Bu ikinci bölge, Osmanlı öncesindeki İslâmi devirlerinde daha ziyade gayr-i Müslimlerin oturduğu iç mahallelerin dışında oluşturulan dış mahalleler hüviyetinde idiler.⁶⁴

Osmanlı öncesinde Ulu Cami yegâne Cuma namazı kılınan ve minberi olan cami iken, Osmanlılar döneminde bu camiye Pîr Ahmet Bey Cami, Kerim Çavuş Cami, Meydan Cami, Kale Cami ve Behram Paşa'nın oğlu Mustafa Bey tarafından bina edilen Ali Ağa Cami ilave edilmiştir.⁶⁵

Günümüze pek azı ulaşan, Sivas Osmanlı dönemi camilerinin bunda vakıf gelir kaynaklarının zayıf ve binalarının genellikle ahşap olmasında aramak gerekir. Zira Hasan Paşa, Mahmut Paşa gibi Osmanlı valilerinin yaptırmış oldukları vakıfları zengin ve taş yapılar, günümüze kadar ayakta kalmışlardır.

İslâm inancında Cuma namazını kılmak farz; bayram namazlarını kılmak ise vaciptir. Bunların toplu kılınması gerekmektedir. İncelediğimiz vesikalardan birisinde, Sivas Mihr-i vefa Nahiyesinin Karaşar köyü ahalisinden bazı köylüler mahkemeye başvurarak “Köyümüze yakın mahalde cami şerif olmadığından şikâyetle Cuma ve Bayram namazlarını kılmakta zorluk çekiyoruz. Ashabı-ı hayır tarafından müceddiden bina ve inşa olunan mescid, vâsi ve karye-i merkûme kebîr ve ahalîsi kesir olup şehir hükmünde olmakla cami hükmüne geçmiş olan mescide, köyden Eminağaoğlu Mehmet Nuri Efendi'nin vakf eylediği 1000 kuruşun yıllık 50 kuruşu ile vazife yapmak üzere Evkaf Muhasebecisi Mahmut Pertev Efendi'nin de hazır bulunduğu imtihanda, başarılı olan Mehmet Nuri efendi görevlendirilir.⁶⁶

2.1.2 Vakıflar ve Bir Vakfetme Örneği

Vakıf, bir mülkün menfaatini halka tahsis edip aynını Allah-ü Teâlâ'nın mülkü hükmünde olarak temlik ve temellükten müebbeden menedilen şeydir.⁶⁷ Bir mülkü ammenin menfaatine ebedî olarak tahsis etmek yerinde kullanılan bir tabirdir.

⁶⁴ Ömer Demirel, "Osmanlılar Dönemi Sivas Şehri", *Makaleler*, BMS Matbaacılık, Sivas 2006, s.48-51.

⁶⁵ Demirel, "Osmanlılar Dönemi Sivas ..." s.52.

⁶⁶ ŞŞS, 65.defter, s.42, 75

⁶⁷ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye ve İstılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, c.4, İstanbul 1968, s.155.

İslâmiyet'te ilk vakıf, Cenâb-ı Peygamber zamanında Medine'de başlamıştır. Hazret-i Peygamber hicretin otuz ikinci ayında Medine'de kendisine ait yedi hurma bahçesini vakfedip hâsılatını “havadis-i dehre” yani İslam'ın müdafaasını icap ettirecek hâdiselere, mübrem ihtiyaçlara tahsis etmiştir. Fedek hurmalığını da ibni's sebile, yani yiyecek ve içeceği tükenmiş yolculara, Hayber hurmalığını da üçe taksim edip iki kısmını Müslümanlara ve bir kısmını ehl-ü iyâline (çoluk çocuğuna) ve bu kısımdan bir şey artarsa fakir muhacirlere tahsis eylemiştir.⁶⁸

Osmanlı Devleti'nde 16. asır başlarında toprakların beşte üçü dirlik sahiplerinin elinde bulunmakta olup, beşte biri doğrudan doğruya devlete bağlı padişah haslarından, beşte biri de vakıf topraklarından teşekkül etmekteydi. Öte yandan 1527–1528 senesi Osmanlı bütçesinde 537, 9 milyon akça olan gelirin % 51 'i merkez bütçeye, % 37'si mahalli idareler bütçesine, % 12' si ise vakıflar bütçesine aitti. Vakıflara ait bu % 12' lik bölüm 60, 5 milyon akçe tutmaktaydı ki, bu meblağa vakıf binalarından, paralardan ve vakıfların diğer gelir kaynaklarından elde edilenler dâhil değildi.⁶⁹

18.Yüzyılda kurulan Türk vakıflarının % 64'ünün yönetimi doğrudan doğruya kadınlara bağlı idi. Geriye kalan % 36'sının nezareti ise bizzat vakfı kuranlar tarafından muhtelif kimselere verilmiştir.18. asırda ise bugünkü Türkiye sınırları içinde, Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinden tespit edilebildiğine göre 6000 vakıf bulunmaktaydı.⁷⁰

Tespit edilen ilk vakıflardan itibaren toplam 337 vakıftan, Osmanlı öncesine ait 15, 1400–1700 tarihleri arasında kalan 41 ve nihayet 1700–1850 döneminde ise 281 vakıf vardır. Şehrin en zengin veya en büyük vakıfları Osmanlı öncesi Selçuklu Sultanı I. İzzettin Keykavus ve Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahrettin Ali, şehirde tüm dönemler için en büyük vakıf müesseselerini kurmuşlardır.

⁶⁸ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, . c.3, İstanbul, s.5781983.

⁶⁹ Halaçoğlu, s.158

⁷⁰ Halaçoğlu, s.159

Timur felaketi sonrasında Osmanlı yönetimine geçen Sivas şehri, başta Rüstem Paşa ve Bayram Paşa gibi veziriazam ile Beylerbeyi, vali, tarikat erbabı ve ehli ilim mensuplarınca kurulan vakıflar ve imar ve iskâna tabi tutulmuştur.⁷¹

1788–1808 yıllarına ait 3.4.5.6.7 ve 8 numaralı şer’iye sicillerinden faydalanan çalışmada 52 adet vakfiyeye rastlanmıştır. Bu vakıflarda özellik olarak dikkat çeken en önemli özellik, vakıfların % 50 sinin kadın olmasıdır. Şöyle ki, bu dönemde Sivas kadınlarının bir kısmı maddi yönden zengin olup mülklerini istediği gibi kullanma özgürlüğüne sahiptir.⁷²

Bu dönemde tesis edilen gayrimüslim vakıf örneklerinde vakıf gelirlerini Kudüs’te bir kiliseye ve Sayda Dürzî dağında bir manastıra gönderilmesini şart koşmuşlardır. Sivas şehrinde bulunan tüm vakıflarda görevli sayısının % 54’ü seyyid unvanını taşımaktadır.1835 tarihli bu yüzde içerisinde bulunan 180 mütevelliden 107’si seyyid unvanlıdır.⁷³

Okuduğumuz şer’î defterler içinde özellikle iki vesika diğerlerine göre farklılığıyla dikkat çekiyor. Bunlardan birisi Sivas Hacı Mehmet Mahallesi sâkinelerinden Deliömer oğlu kızı Fatma Hatun mahkemede şöyle konuşur : ‘‘Hacı Mehmet mahallesindeki camiye, evimi vakf-ı muhalled ile vakf eyledim. Orada her kim mukîm olursa benim aba ve ecdadım, akrabâ-i taallukâtum ruhları için senevî bir kıy’a yağ satın alarak camide kullana. Önce kendim sonra vefatımla kızım Rukiye ve sonra onun evlatları mütevellî olalar. Ve nesli kesilince camii imamı mütevellî ola.’’⁷⁴

Vakıflarla ilgili bir diğer vesikada ise, Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyun’a bağlı Sivas Hamurkesen mahallesindeki Hacı Mahmut adlı sahibi’l hayratın bina eylediği Mescid-i Şerife mevkufe Medine-i mezbure suûkunda bulunan 11 adet dükkanın tevliyet görevi için iki kıt’a berât-ı şerife-i âlişan verilmiştir. Evlâd-ı vâkıftan Fatıma ve Mıyâse isimli hanımların birbiri ardından vefat etmeleriyle yerleri boş kalmış ve

⁷¹ Demirel, ‘‘Osmanlılar Dönemi Sivas ...’’s.141

⁷² Demirel, ‘‘Osmanlılar Dönemi Sivas ...’’s.169

⁷³ Demirel, ‘‘Osmanlılar Dönemi Sivas ...’’s.174

⁷⁴ ŞŞS, 65.defter, s.23, 137

torunlarından olan Şeyh Çoban Mahallesinde oturan Bağcıoğlu İsmail Ağa bu göreve getirilir.⁷⁵

2.1.3 Sivas'taki Zâviyeler

Tekkelerin küçüklerine verilen isim olan zâviyeler, şehir ve kasabaların ekseriya ücra yerlerinde bulunmuşlardır.⁷⁶ Osmanlı dönemi boyunca Sivas şehrinde toplam 27 zâviye faaliyet göstermiştir.

Osmanlı genelinde veya Sivas ölçeğinde zâviye; herhangi bir tarikata mensup dervişlerin bir şeyhin idaresi altında toplu olarak yaşadıkları, gelip geçen yolculara yiyecek, içecek ve yatacak yer sağlanan, yerleşme merkezlerinde veya yol üzerlerindeki bina yahut bina topluluğunu ifâde etmektedir.⁷⁷

Aynı zamanda zâviyelerde senenin belli günlerinde helva ve aşure pişirilip dağıtıldığı da kaynaklarda yer alır. Yine Sivas şehrinde imaret olarak anılan Darü'r-Raha zâviyesinin, 1835 tarihinde imâret ve zâviye binalarının tamamen ortadan kaybolduğu bir zamanda dahi medrese talebelerine ve fukaraya senelik ekmek parası verildiği görülmektedir.

Tasavvufî hayat ve düşüncenin, tarikatların müessesesi olarak görülen tekke ve zaviyeler İslam dünyasında dergâh, hangâh, ribat, âsitane gibi değişik isimlerle anılagelmışlerdir.⁷⁸

Ayrıca vakfiye şartlarında fukaraya sadaka verilmesi, fukaradan ölenlerin teçhiz ve tekfîn masraflarının karşılanması, kadir gecesinde helva pişirilmesi, Sivas'taki bütün cami ve mescitlerin imam ve müezzinlerine tuz verilmesi kayıtlıdır.⁷⁹

Sivas'ta mevcut bulunan zâviyelerin bağlı oldukları tarikatler Mevlevî, Kadirî, Rufaî, Halvetî ve Nakşibendî'dir.

⁷⁵ SŞS, 62.defter, 10, 24

⁷⁶ Pakalm, s.648

⁷⁷ Ömer Demirel, "Osmanlı Dönemi Sivas Zaviyelerinin Fonksiyonlarına dair", *Revak Dergisi*, 1995, , Sivas 1995, s.31-35.

⁷⁸ Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi; c.14, s.394.

⁷⁹ Demirel, Osmanlı Dönemi Sivas Zaviyelerinin... s.33

Sivas şehri de Kayseri, Kırşehir ve Konya gibi Ahî Zâviyelerinin sayıca oldukça fazla olduğu bir şehirdir. Kuruluş tarihleri itibariyle Osmanlı öncesine kadar uzanan Ahî Zâviyelerinden 5 tanesinin ismine Sivas şehir merkezinde rastlamaktayız. Ahî Emir Ahmet, Ahî Ahmet Çelebi, Ahî Mehmet Kulâh-dûz, Ahî Ali Çelebi, Ahî Mecdüddin.

Osmanlı dönemi boyunca şehirde esnafla ve toplumla faaliyetlerini çok sıkı bir şekilde sürdüren Ahî zâviyelerinin kuruluş yerleri itibariyle dikkati çeken önemli bir özelliği şehir çarşılarında ve nüfusun en yoğun olduğu yerlerde kurulmuş olmasıdır.⁸⁰

Yukarıda saydığımız zaviyeler dışında şer'î sicillerde kaydına rastladığımız bazı zâviyeler daha bulunmaktadır. Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyuna bağlı Ali Baba Zâviyesi bunlardan sadece biridir. Evlâd-ı Vâkıftan Şeyh Ali Efendi'ye bu zâviyenin zâviyedarlığı görevi veriliyor.⁸¹

Ali Baba, muhtemelen 15. asrın sonlarında ya da 16.asrın başlarında doğup, 1574'te vefat etmiştir. Kendisinin, Sivas'lı bir Ahî ailesinden olması ihtimali mevcut bulunmakla birlikte, Horasan Melametîliğinin etkisinde bir Kalenderî dervişi iken, devrin sultanları ve özellikle Rüstem Paşa tarafından yapılan vakıflarla sağlanan malî destek mukabilinde Sünni bir kişilik edinmiş olması ihtimali de göz ardı edilmemelidir.

Orta büyüklükte bir külliye andıran Ali Baba Zâviyesi içinde cami (önceleri mescit), tekke, türbe, mektep ve çeşme yapıları bulunuyordu. Bunların yanında, gelip geçen yolcuların ağırlanıp, dervişlerin ve fakirlerin doyurulması için han, misafirhâne ve benzeri tesislerin de mevcut olduğu anlaşılmaktadır.⁸²

Sivas'ın en tanınmış zâviyesi diyebileceğimiz ve bugün "tekke" diye bilinen yer olan Abdülvahhâbi Gazi zâviyesi ise bir diğer zaviyedir. Tekkenişinzâde Şeyh Mustafa Efendi bu zâviyenin Ankara Vilâyetine bağlı Yozgat sancağındaki

⁸⁰ Ömer Demirel; "Osmanlı Dönemi Sivas Şehri", makaleler, BMS Matbaacılık, Sivas 2006, s.95-96.

⁸¹ ŞŞS, 65.defter, s.25, 130

⁸² Saim Savaş; *Bir Tekkenin Dini ve Sosyal Tarihi*, Sivas Ali Baba Zaviyesi, Dergâh Yayınları, İstanbul 1992, s.105.

mevkûfelerinin iki yıllık gelirini alması için mahdûmu Ebubekir Efendi'yi vekil kılıyor.⁸³

Son olarak sicillerde geçen ve ikisi Sivas'ın merkez Sancağı dışında olan üç zaviyeden de kısaca bahsederek konuyu kapatmak istiyorum. Merkezde olan zâviye, Mülkü Acem zâviyesi olup, yine Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûna bağlıdır.⁸⁴ Merkez Sancağın dışında olanlar ise; Nezâret-i Evkaf-ı Hümayuna bağlı olan ve Yıldızeli kazası Germüğad Nahiyesinde bulunan Şeyh Halil Veli Hazretleri Zâviyesi olup tevliyet vazifesi ‘‘Seyyid’’ lakaplı Abdülaziz Halife'ye verilmiştir.⁸⁵ Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyun'a bağlı bir diğer zaviye de Ozmuş Zâviyesi'dir. Bu vakfın zâviyedarlık görevine, tedris ve mevrâdarlık görevi birlikte olmak üzere Sarı Şeyh mahallesinden Karaahmetoğlu Abdurrahman, Müftü ve Evkâf muhasebecisinin de hazır bulunduğu sınavı müteakiben getirilmiştir.⁸⁶

2.1.4 Gayr-i Müslimlere Ait Mabetler ve Yapılan Onarımlar

Tanzimat'ın ilan edilmesi ile önemli yeni haklara kavuşan gayrimüslim azınlıklar, kentte çok sayıda okul ve kilise inşa etmişlerdir. Tanzimat sonrasında Sivas'ta dördü Gregoryen, ikisi Protestan, birisi Katolik ve birisi de Cizvit mezhebine ait sekiz kilise inşâ edilmiştir.⁸⁷

Özellikle 1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanı'nın maddelerinden biri olan ‘‘Din ve mezhep özgürlüğü sağlanacak, okul, kilise ve hastane gibi binalar tamir ve yeniden inşa edilebilecektir.’’ şeklindeki ifade, şehirdeki gayr-i müslim Osmanlı vatandaşları için kapsamlı onarım ve inşa faaliyetlerine girişilmesine dayanak oluşturmuştur.

1860 tarihinde Hafik'e bağlı Yenice köyünde yaşayanlar, harâbiyetten dolayı dinî ayinlerini yapamadıkları Surp Kevork Kilisesi'nin onarımı için izin isterler. Yine gayr-i müslim halk tarafından, Sivas Sarı Şeyh mahallesinde yer alan Aya Yorgi Rum

⁸³ SŞS, 63.defter, s.161, 491

⁸⁴ SŞS, 63.defter, s.146, 428

⁸⁵ SŞS, 62.defter, s.5, 9

⁸⁶ SŞS, 62.defter, s.171, 328

⁸⁷ Mustafa Servet Akpolat; ‘‘Tanzimat Sonrasında Sivas'taki İmar Etkinlikleri Ve Taşhan’’, *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri III*, , Sivas 2007, s.3.

Kilisesi'nin zaman içinde harap olduğu ve kullanılmadığı bu suretle onarıma ihtiyaç duyulduğu belirtilmekte ve izin istenilmektedir. Bir başka tamir ve onarım isteği de, Ermeni nüfusun en yoğun olduğu Gürün ilçesinde yaşanmıştır. Gürün Surp Garabet Kilisesi'nin harap olması üzerine yöre halkı tarafından merkezi idare nezdinde izin istenir.⁸⁸

Onarım ve kilise genişletilmesi ile ilgili bir belgede, Sivas Pazar Mahallesi ahalisinden olup o günlerde Ankara Hisar-ı Fakir mahallesinde oturan annesi Sulbuk ve kız kardeşi Nunkida'nın adına vekil olarak mahkemede konuşan hamilu'l rakîm Mıgırdıç Efendi müteveffa babasından kalan ve bir tarafı büyük kilise bir tarafı da yola bakan evde, 24 sehimde 14 sehim kendisine 10 sehim ise annesine ait olduğunu söyler. Bu taksim İslam hukukuna göredir. Zaten Osmanlı döneminde yaşayan Ermeniler miras paylaşımı konusunda İslam hukukunu kendilerine uygulanması için Şer'î mahkemelere sık sık başvurmuşlardır.

Sivas'ta yaşayan Ermenilerin en büyük kilisesi olan Meryem Ana Kilisesi'nin genişletilmesi için Ermeni murahhası Serpiskopos Pedrus Efendi elinden 7500 kuruş olarak babasından kalan evi satan Mıgırdıç Efendi, parayı elden aldığını mahkemede tescil ettirir.⁸⁹

2.2 TOPLUMSAL HAYAT

Osmanlı toplum yapısı çeşitli açılardan tabakalaşma göstermekte olup insanların yerleşim mekânı, toplum hayatında oynadıkları rol, toplum yapısını sembolize eden piramitte işgal edilen yer ve statü gibi değişik kriterler, tabakalaşmada etkili olmaktadır. Yerleşim mekânı açısından Osmanlı toplumuna bakıldığında, kırsal kesimde köy ve obalarda yerleşik hayatı yaşayanlarla konar-göçer bir hayat içinde bulunan Yörük toplulukların, şehir ve kasabada yaşayıp sanat, ticaret ve yönelim faaliyetleriyle ilgilenenlerden daha çok olduğu görülür. Ticaret ve yönetim merkezleri olan şehir ve kasabalar dışında yaşayan kitlelerin büyük çoğunluğu mirî arazi veya vakıf araziler üzerinde yaşayıp iktisadî meşguliyet itibariyle toprakla ve hayvancılıkla

⁸⁸ Mustafa Bulut; "Arşiv Belgeleri Işığında Sivas'taki Mimari Eserlerde Yapılan Onarımlar", *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri III*, Sivas 2007, s.11.

⁸⁹ ŞŞS, 62.defter, s.173, 337

ilgilenen toplumsal kesimi oluşturmuşlardır. Endüstrileşme öncesi toplumların yapısal ve işlevsel özelliklerini ortaya koyan Osmanlı toplumu çok uluslu, çok dilli, çok dinli, çok renkli karmaşık bir toplum olarak karşımıza çıkmakta ve kelimenin tam anlamıyla "pleiralist" yapı özelliklerini ortaya koymaktadır.⁹⁰

“Osmanlı toplumu, yerleşim durumuna göre üç gruba ayrılıyordu: şehirlerde oturan ve yöneticiler ile tüccar ve esnaftan oluşan şehirliler, tarımla uğraşan köylüler, nihayet henüz tam olarak yerleşik hayata geçmemiş bulunan göçebeler.

Osmanlı şehirlerinin büyük bir kısmı kasaba niteliğinde idi. Bağ, bostan, bahçe gibi tarım birimleriyle çevrili olan ve bahçe ziraatının ağırlık kazandığı kasabalar, üretim hayatı farklı dağ ve ova köyleri arasında alışveriş yapılan bir pazar merkezi konumundaydı. Pazar yeri yanında kurulan cami, han, ılıca gibi kuruluşlar kasabaların canlanmasına vesile oluyordu. Osmanlılar bu şekilde ortaya çıkan kasabalardan bazılarını veya ister Selçuklular’dan olsun ister fethettikleri diğer ülkelerden olsun tevarüs ettikleri kasaba veya şehirlere cami, mektep, medrese, kütüphane, imaret, misafirhane, darüşşifa, çeşme, sebil vb. birimlerden oluşan külliyeler kurdular.”⁹¹

“Müslümanların daha önceki asırlardan beri giydikleri sarı renkli pabuçlara karşın, gayrimüslimler siyah ve mor giyiyorlardı. Osmanlı ülkesinde değişik din ve soylara mensup bütün kadınlar süslenmeyi ve güzel giyinmeyi seviyorlardı. Ancak sokakta gezerken bu şık elbiseleri ve kemer ve topuz ile elmas, lal, inci kıymetli şeylerle süslü gerdanlık ve bileziklerden oluşan süsleri feracelerinin altında kalıyordu.”⁹²

Aşağıda, okuduğumuz şer’î sicillerde geçen ve topluma ayna tutacak bazı hadiselere yer verilmiştir.

⁹⁰ Davut Dursun, *Osmanlı Devletinde Siyaset ve Din*, İsalet Yay, İstanbul 1992, s.40.

⁹¹ Bahaeddin Yediyıldız, *Osmanlı Devleti Tarihi*, Feza Gazetecilik, İstanbul 1999, s.471.

⁹² Yediyıldız, s.493.

2.2.1 Osmanlı Döneminde Sivas'ın Demografik Görünümü

1831 yılı rakamlarına göre Sivas merkezinde Müslüman hane sayısı 1721, gayrimüslim hane sayısı 1780'dir. Toplam 3501 hanedir. 5 kat sayısını esas aldığımızda toplam nüfusun 17505 olduğunu kabul edebiliriz.⁹³

1454-1455 yıllarında Sivas şehir merkezinde toplam 567 müslim ve gayrimüslim hane bulunmaktaydı. Bu dönemde 216 müslüman haneye karşılık 351 zimmî hanenin varlığı şehirdeki nüfus dengesinin gayrimüslim lehine ağır bastığını gösterir.⁹⁴

Tanzimat dönemine gelindiğine 1831 yılında 1721 Müslim haneye karşılık 1780 gayrimüslim hane bulunmaktaydı. "Bu yıl Osmanlı Devletinde nüfus sayımı yapılıyor 97.253 Müslüman ve 98.537 gayrimüslimin Sivas bölgesinde yaşadığı görülüyor."⁹⁵

Bayram Kodaman'ın Fransız Dışişleri Bakanlığı arşivlerinden aldığı istatistiklere göre 1901 yılı itibariyle Sivas merkezinin 48.000 nüfusu bulunmaktadır. Bu nüfusu etnik olarak veren Fransız kaynakları 27000 Türk, 16500 Ermeni, 500 Çerkez, 3500 Kızılbash ve 500 Rum olmak üzere kasıtlı bir şekilde etnik yapıyı verdiği görülmektedir.⁹⁶

"1919 yılı itibariyle Osmanlı İmparatorluğunun İngilizlere verdiği raporda Sivas'ın nüfusu toplam olarak 1.285.000 dir. Bu rakama Müslim ve gayrimüslim nüfuslar dâhildir. Buna göre gayrimüslimlerin nüfus oranları % 32, 8 i geçmektedir. Bu oranlar 1927 yılına gelindiğinde göçler nedeniyle % 5, 1 e kadar düşmüştür.

Osmanlı İmparatorluğu'nda son döneminde, kendi adını taşıyan vilâyetin merkezi olan Sivas, 45000 nüfuslu canlı bir ticaret merkeziydi. Birinci Dünya savaşındaki olaylar nedeniyle nüfus kaybına uğradı. Kent nüfusu, 1935'te 33890'a

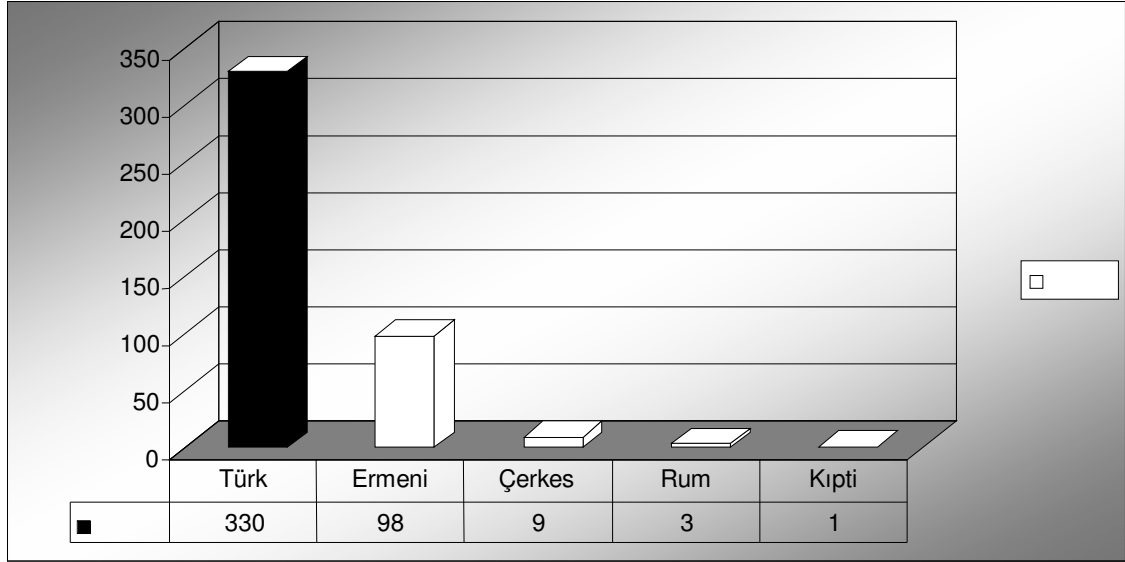
⁹³ Saim Savaş; *Bir Tekkenin Dini ve Sosyal Tarihi*, Dergâh yayınları, İstanbul 1992, s.35.

⁹⁴ Galip Eken; "Tanzimat Döneminde Sivas'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bazı Bilgiler", *Revak Dergisi*, Sivas 1999, s.15

⁹⁵ Siddik Ünal; "19. ve 20.yy. Sivas'ın Demografik Yapısı" *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9/2, Elazığ 2004, s.42.

⁹⁶ Ünal; s.42

inmişti. Demiryolu ağına bağlanması ve karayollarının düzenlenmesi üzerine, kent nüfusu 50’li yıllardan başlayarak hızlanan bir tempoyla arttı.”⁹⁷

Grafik 2. Vesikalarda milliyetlere göre davacı sayıları

2.2.1 Evlilik ve Boşanmalar

Aile, bir toplumu oluşturan en küçük yapı birimidir. Toplum hayatında sosyal ve ekonomik hayatta aktif olan hep ailedir. Osmanlı toplumuna bakıldığında aile, çekirdek ailenin hayat kalıplarından çok, büyük ailenin hayat ve üretim kalıplarına uymaya meyillidir. Çekirdek aile Osmanlı idaresi için vergi mükellefidir. Maliye çekirdek aileyi muhatap alır, verginin tahsil edildiği birim çekirdek ailedir.⁹⁸

16. ve 17. asırda Anadolu’da bir evde çoğu zaman tek aile yaşamaktaydı; sebebi evlerin çoğunun gayet küçük olmasıydı. Kayseri’de 17. asır başlarındaki birkaç yıllık bir döneme ait kadı sicillerinde kayıtlı tek ya da iki odalı hane sayısı, tüm

⁹⁷ Büyük Larousse; Gelişim Yayınları c.17, İstanbul 1986, s.10462

⁹⁸ İlber Ortaylı; *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2004, s.4-5.

hanelerin yüzde 60'ını oluşturmaktadır; ancak bu oranın daha büyük olduğu da düşünülebilir.⁹⁹

Kadı sicilleri evlenme ve boşanmaların da kaydedildiği defterlerdir. Okunan defterlerde çok sayıda evlenme ve boşanma kaydına rastlanmaktadır. Okuduğum 442 dava içerisinde yalnızca 13 boşanma davası vardır ki bu boşanma oranlarının düşüklüğünü gösterir. Bu davalardan birisi, Sivas Üryan-ı Müslim mahallesi ahalisinden olan Uzun Osmanoğlu kızı Fatıma'nın davasıdır. Eşi, İstanbul'un Aksaray Cellât Çeşmesi ahalîsinden olup ve Sivas'ta ikâmet memurluğu yapan Tahir Bey, çarşıdaki Hacı Fehmi kahvehânesinde ikâmet etmektedir. Fatıma Hanım, kendisini şâhitler huzurunda üç talak ile boşayan eşinden 1000 kuruş olan mehr-i müeccelini ister.¹⁰⁰

Boşanma davalarında genellikle kadınların eşlerinden mehr, nafaka ve müennes-i süknâ haklarından vazgeçmek suretiyle boşandıklarını görüyoruz. Örneğin Kılavuz mahallesinden Koçhisarlı Talipoğlu kızı Şerife, aynı mahalleden Karagözcüoğlu Şeyh Mehmet'ten nafaka, mehr-i müeccel ve meûnet-i süknâsı da kendi üzerine olmak şartıyla boşanmaya razıdır.¹⁰¹ Şah Hüseyin mahallesinde oturan ve Kabartay Çerkes'lerinden olan Kevser Hatun ise eşi Uzun Osman Ağa'dan iki adet sîm-i Mecidiye mukâbilinde boşanmaya razı olmaktadır.¹⁰²

Boşanma davaları içinde en ilginç olanı ise; Sivas'ın Kangal nahiyesi Çiftlik köyünden olan ve Çeçen kadınlarından olan Mirzaoğlu kızı Abidet'in açtığı boşanma davasıdır. Abidet'in ailesi, aynı köyden Abdullah'la kızlarının evlenmelerine rağmen ve aynı köyden Mevlüde ve Kerime'nin yaptıkları bekâret kontrolünden de anlaşıldığı üzere kızlarının hala bâkire olduğunu ve boşanmalarını istediklerini söylerler. Bu istek ve iddiaya karşı Abdullah'ın vekili Osman Efendi ise, müvekkilinin ailesi ile birlikte

⁹⁹ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam* (Çev. Elif Kılıç), Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul 1997 s.168.

¹⁰⁰ SŞS, 63.defter, s.149, 442

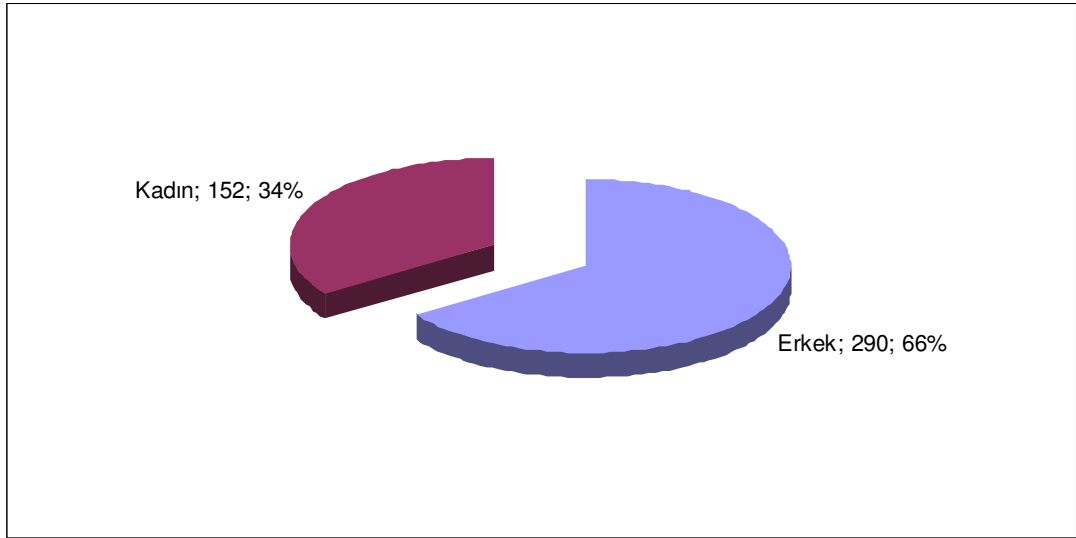
¹⁰¹ SŞS, 62.defter, s.190, 401

¹⁰² SŞS, 65.defter, s.21, 145

Şam'a yaptıkları uzun seyahatleri sebep gösterir. Bunun üzerine kadı efendi Abdullah Efendiye bir yıl daha süre tanırken, Abidet'e de itaati salık verir.¹⁰³

Evlenme İle ilgili dikkate şâyan davalardan birisi, kızın gıyabında yapılan nikâh akdidir. Buna göre, İstanbul ahalisinden olan ve 1322 (1904) tarihinde Cami-î Kebîr mahallesinde kiracı olan Sivas Vilâyet-i Telgraf ve Posta lisan-ı ecnebî Şefi Ali Mazhar Bey, mahkemede, Trabzon Vilâyet-i Telgraf ve Posta Baş Müdürü Hacı Hakkı Bey'in kızı Mekke Hanım'ı, velisi izni ve miktar-ı münasib mehriyle şahitler karşısında kendisiyle evlendirmeye vekil kılar.¹⁰⁴

Evlenme konusunda farklı olan bir diğer dava ise, medrese talebesinin kıymış olduğu nikâhla ilgili davadır. Sivas'ın Ağca bölge mahallesinde oturan Afşaroğlu Fuat mahkemede verdiği ifadede, aslen Yenihan kazasının İğdecik köyünden olan Ali Bey kızı Şerife'yi 250 kuruş mehri muaccel ile Hacı Mesud medresesinde hücrenişîn talebesi olan İlbeyi Kumlu köyünden gelme Molla Mehmet Efendi'nin izinsiz kıydığı nikâhla evlendiklerini söyler. Mahkemede şahitler dinlenir ve bir buçuk yıl önce gerçekleşen nikâhın tahakkuk ettiğine karar verilir.¹⁰⁵

Grafik 3. Kadın-Erkek Oranı (Davacı olarak)

¹⁰³ SŞS, 62.defter, s.5, 8

¹⁰⁴ SŞS, 63.defter, s.156, 466

¹⁰⁵ SŞS, 65.defter, s.143, 88

2.2.2 Toplumda Çok Eşli Olanlar

İslâm Dini'nin bazı zaruretlere binâen ve şartlarına riayet edilmesi kaydıyla birden fazla evliliğe izin vermiştir. Osmanlı dönemi kaynaklarında yapılan incelemede Türk erkeklerinin birden fazla kadınla evliliğe fazla rağbet etmedikleri görülür. “Nitekim 17.yüzyıl İstanbul’una ait 20 sicil üzerinde yapılan bir araştırmaya göre 2670 kişiden 1728’inin vefatları esnasında evli oldukları tespit edilmiştir. Bunlardan 486’sı kadın, 1242’si erkektir. Erkekler içerisinde 1147 kişinin birer, 84 kişinin ikişer, 7 kişinin üçer, 4 kişinin de dörder eşi bulunmaktadır. Bu toplam içinde 1147 kişinin (% 92.35) birer eş sahibi olması, tek evliliğin hâkim bir durumda olduğunu gösterir.¹⁰⁶

17.Asır tereke defterlerindeki tespitler, İstanbul ve Edirne’de 1000 erkeğin % 92’sinin tek kadınla evlendiğini ve ortalama çocuk sayısının iki olduğunu göstermektedir. Ankara’da 800 aileden % 12’ sinde çok eşlilik vardır. Genelde 18. ve 19.asırda Gayri müslim ailelerde, müslümanlardan daha çok çocuk vardır.¹⁰⁷

Okuduğumuz 442 dava içersinde birden fazla, daha doğrusu iki eşli olan erkeklerin sayısı yalnızca 8’ dir. Geçmişini doğru bilmeyen, çoğu zamanda art niyetli olan kişiler, İslam dininde bu konu ile ilgili verilen ruhsatı sanki bir emir gibi göstermişlerdir.

İncelediğimiz dönemden bu tip evliliklere örnek olarak verebileceğimiz en güzel örneklerden biri Sivas’ın Demircilerardı Mahallesi sâkinelerinden, Kıpti taifesi kadınlarından İbrahimioğlu kızı Sultan Hanım, eşinin kendisini diğer zevcesi ile geçinemediğinden dolayı kardeşiyle bir olup dövdüğünden şikâyetçidir. Bu durum karşısında Sultan Hanım kadıdan, ya eşinin kendisine ayrı bir ev açmasını ya da her türlü mehr ve nafakadan kendisinin vazgeçtiğini böylece eşinin boşamasını talep eder.¹⁰⁸

Bu konuda verilebilecek bir diğer örnek ise, Kösedere-i Müslim mahallesi sâkinelerinden Emirbaloğlu Sabri Efendi’nin eşi, Gökçebostanı mahallesi sâkinelerinden

¹⁰⁶ Ziya Kazıcı, *Osmanlı Devletinde Toplum Yapısı*, Bilge Yayınları, İstanbul 2003, s.201.

¹⁰⁷ Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda...* s.6.

¹⁰⁸ ŞŞS, 65.defter, s.127, 148

Hacıosmanoğlu kızı Fatıma'nın davasıdır. Fatıma Hanım eşinin ikinci zevcesi ile geçinemediğinden dolayı iki şart öne sürer: Ya ikinci bir ev, ya da eşinin kendisini boşaması.¹⁰⁹

2.2.3 Toplumsal Hayatta Ermeniler

Ermeni'lerden bazıları kendilerini Türklere o kadar yakın hissetmişler ki, zaman zaman Türk ismi alan Ermeni'lere sicillerde rastlamak kabildir. Örneğin, Sivas Bezirci Tarlası mahallesinde kiracı olarak oturan Protestan Ermenisi Zaralı David Ağa'nın eşinin adı, Gül Hatun'dur.¹¹⁰ Sivas Cedid-i Kebîr mahallesinde ise Nazlı adlı kadını vasi olarak görevlendirildiği bu kayıtlarda geçmektedir.¹¹¹

Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde yaşayan tüm vatandaşlar "Millet" olarak tanımlanmakta oluşturulan sisteme ise "Millet Sistemi" adı verilmekteydi. Buna göre, Müslüman halk için "milleti hâkime" ifadesi kullanılırken, gayrimüslimler için Ermeni Milleti, Yahudi Milleti gibi tanımlamalar kullanılmaktaydı.

Osmanlı, millet sistemine göre farklı inançlara sahip insanlara, kendi inançlarının ve hukuklarının gerektirdiği şekilde yaşama imkânı tanımaktaydı. Böylelikle Osmanlı idaresi altında yaşayan tüm milletler başlarındaki patrik, hahambaşı ve metropolitler ile kendi dinî ve sosyal işlerinde hür ve muhtar bir şekilde yaşamışlardır.

Osmanlı İmparatorluğundaki Ermeniler, dini kurumlar hariç hemen her alanda görev almışlardır. Ermeni vatandaşlardan 29 paşa, 22 bakan, 33 milletvekili, 7 büyükelçi ve 11 başkonsolos bu dönemde görev yapmıştır. Yine 1912-1913 yıllarında Balkan Savaşları sırasında Osmanlı Devleti'nin Dışişleri Bakanı görevini yürüten Gabriel Naroduncıyan adlı ermenidir.

Orta ve Batı Anadolu'daki Ermeniler ise Türk Kültürüne tam bir uyum sağlayarak evleri de dâhil olmak üzere hemen hemen her yerde Türkçe konuşmuşlardır.

¹⁰⁹ SŞS, 63.defter, s.147, 435

¹¹⁰ SŞS, 65.defter, s.19, 149

¹¹¹ SŞS, 65.defter, s.40, 85

19. Yüzyılda Ermeni harfleriyle Türkçe gazete çıkarmanın yanı sıra birçok kitap bastıkları da bilinmektedir. Ermeni dili ise söz konusu dönemde sadece kiliselerde kullanılmıştır.¹¹²

Tanzimat sonrasında Sivas Şehrinde 59 mahalle bulunmakta idi. Tanzimat'a en yakın tarih olan 1834 tarihli sicilden hareketle Sivas mahallelerine bakıldığında bu tarihte şehirde bulunan 59 adet mahallenin 23'ü müstakil Müslüman mahallesi olup hiç zimmî nüfus bulunmamakta idi. Burada belirtilmesi gereken başka bir nokta da 15. Ve 16.Yüzyılda Müslümanlar ile gayr-i müslimlerin birlikte yaşadıkları mahalleler olduğu gibi müstakil zimmî mahallelerin varlığı da bilinmektedir. Ancak 1834 tarihine gelindiğinde sadece Müslümanların yaşadığı mahallelere karşılık, zımmilere mahsus gayr-i müslim mahallesi bulunmamaktadır. Bununla beraber gayr-i müslimlerin çoğunlukta olduğu mahalleler bulunmaktaydı. Bunlar ise şu mahallelerdi:

1.Cami-i Kebir, 2.Hoca İmam, 3.Köhne Civan, 4.Kırcık, 5.Demircilerardı, 6.Sarı Şeyh, 7.Bazar, 8. Küçük Bengiler, 9.Kösedere-i Zımmi, 10.Üryan-ı Zımmi, 11.Baldır Pazarı, 12.Üryan-ı Müslim, 13.Örtülü Pınar, 14.Ece, 15.Ağca Bölge, 16.Kilise, 17. Akdeğirmen.¹¹³

İncelediğimiz dönemi esas alan kadı sicillerini esas aldığımızda, Ermenilerin 20.Yüzyılın başlarında Sivas'ın hemen her mahallesinde meskûn olduklarını görürüz. Bu Osmanlı toplumsal hayatta gettolara yer olmadığına en güzel delillerindendir. Ancak Sivas şehrinde yaşayan Ermeni'lerin özellikle iki mahallede yoğunlaştıkları da gözden kaçmamaktadır. Bu mahallelerden birincisi, bugün Sivas'ın Bankalar caddesi olarak adı bilinen ve şehrin en merkezi konumu diyebileceğimiz yerdeki "Bazar" mahallesi¹¹⁴, diğer mahalle ise bugün de çok sayıda tarihi konağın ayakta durmaya çalıştığı, "Bezirci tarlası" mahallesidir.¹¹⁵

¹¹² Devenci Bozkuş, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Sivas Ermenilerinin Genel Durumu", *Osmanlılar Döneminde Sivas I*, Sivas 2007, s.377.

¹¹³ Galip Eken ; "Tanzimat Döneminde Sivas'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bazı Bilgiler", *Revak Dergisi*, Sivas, 1999, s.14-16

¹¹⁴ SŞS, 63.defter, s.44, 16

¹¹⁵ SŞS, 63.defter, s.44, 15

Ermeniler, Osmanlı Devleti'nin özellikle son dönemlerinde devletin hemen her kademesinde yer bulmuşlardır. Dışişleri bakanlığından vali yardımcılığına, paşalıktan milletvekilliğine kadar önemli mevkilere gelmişlerdir. Aşağıda vereceğimiz tabloda yirminci yüzyıl başında Sivas'ta görevli Ermeni memurları gösterilmiştir.¹¹⁶

Tablo 2.1.Sivas'taki Ermeni Memurlar

<i>Ermeni Memurun Adı</i>	<i>Görevi</i>
Artidi Paşa	Vali Muavini
Tandırçıyan Hacadur	Meclisi idare-i vilayette aza
Kirkor Efendi	Mekteb-i İdadide muallim
Enis Efendi	Ziraat Bankası veznedarı
Serop Efendi	Nafia dairesinde ikinci kontöktör
Ağyazar Efendi	Hamidiye Gureba Hastanesinde Eczacı
Dikran Efendi	Darül Snaai Hamidi de Marangoz ustası
Oram Ağa	Ziraat müfettişliğinde Çiftçibaşı
Kirkor Efendi	Sandık Emni
Nişan Efendi	Ziraat bankası meclisinde aza
Kirkor Efendi	Ma'a Tahrir Vergi kaleminde aza
Mıgırđıç Efendi	Üçüncü Komiser
Nişan Efendi	Mahkeme-i İstinaf Hukuk dairesi azası
Efyonyan Agop Efendi	Bidayet Mahkemesi Hukuk Dairesi azası
Osep Efendi	Bidayet mahkemesi Ceza Dairesi azası
Karakiri Efendi	Muhasebe Kalemi Muhasebecisi
Agop efendi	Muamelat Kalemi Vezin Kâtibi
Osep Efendi	Bidayet mahkemesi Ceza Dairesi azası
Ananya Ağa	Meclis-i Beledi azası
Ohannes Efendi	Belediye Fen memuru
Karabet Efendi	Ticaret ve Sanayi odası azası
Avramidi Efendi	Reji Müdürü
Eslanyan Efendi	Reji muhasebecisi
Vasilaki Efendi	Vilayet Baytarı
Nikolaki Efendi	Amasya Mutasarrıf Muavini
Nezrit Efendi	Meclis-i Beledi azası

¹¹⁶ Yücel, s.61.

Okunan vesikalarda bu konu ile ilgili birçok örneğe rastlanmıştır. Örneğin, Sivas Üryan-ı Müslim Mahallesi ahalisinden olan ve 4.Orduyu Osmaniye'ye mensup 29.alayın 1.taburunda Eczacı Yüzbaşı olan İyferat isimli Ermeni.¹¹⁷ Askeriyede çalışan diğer bir örnek ise; Ağca Bölge mahallesi ahalisinden olan ve jandarma piyade taburu efradından olan Vardirus isimli Osmanlı Ermeni'sidir.¹¹⁸

Sivil memuriyette görev alan birçok Ermeni arasından ise, Sivas Mahkemesi İstinaf Hukuk Dairesi azası mülazımlarından olan Masrafyan Agup Efendi'yi verebiliriz.¹¹⁹ Bir başka örnek ise Polis memuru, Yurdanoğlu Malatyadis'tir.¹²⁰

Müstakil bir baroya sahip olmayan Sivas şehrinde, hukuka ihtiyacı olanları savunmak üzere "dava vekilliği" mesleği bu boşluğu doldurmaktaydı. Avukatlık sıfatını taşımayan fakat mahkemelerde hak sahiplerine vekâleten dava açma ve açılan davada savunmada bulunabilen kimse olarak tarif edilen bu konumda olan birçok kişi Sivas'ta yaşamaktaydı.¹²¹ 1900'lerin Sivas'ında Türk dava vekilleri olduğu gibi, çok tanınmış Ermeni dava vekilleri de bulunmaktaydı. Bunlardan biri, belki de en önemlisi, Bazar mahallesinde ikâmet eden Polatyan Mıkırdiç'ti. Ermeni'lerin dışında birçok Türk'ün de sık sık tercih ettiği Mıkırdiç'in ismine, birçok davada rastlamak mümkündü. Örneğin, Cami-i Kebir mahallesinde mukim Alaaddin Paşazade Sami Bey, vekil olarak Mıkırdiç'i tutmuştu.¹²²

Cedid-i Kebir mahallesinde oturan Nersis Efendi de, o yıllarda gerek Ermeni'lerin gerekse Türk'lerin mahkemede kendilerini savunmaları için görmek istedikleri isimlerden biri idi. Dikilitaş mahallesinden Hacı Abdiağazade Mehmet Nuri'nin evinde oturan Cemile Hatun, Nersis Efendi'yi dava vekili olarak tercih etmişti.¹²³

¹¹⁷ ŞŞS, 65.defter, s.33, 111

¹¹⁸ ŞŞS, 65.defter, s.162, 19

¹¹⁹ ŞŞS, 62.defter, s.189, 399

¹²⁰ ŞŞS, 65.defter, s.33, 111

¹²¹ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, s.94.

¹²² ŞŞS, 65. defter, s.51, 45

¹²³ ŞŞS, 63. defter, s.19, 549

2.2.4 Çerkes'lerde Görülen Kölelik

Osmanlı Devleti'nin son zamanlarına kadar varlığını devam ettiren köleliğe ilişkin vesikalara ve kayıtlara şer'iyye sicillerinde de rastlamaktayız. “ Köle ticâretinin, insanlık tarihinde kölelik müessesesinin başlangıcından itibaren mevcut olduğu söylemek, zannımıza göre bir hakikatin ifade edilmesinden başka bir şey değildir. Çok eski bir tarihi olan köle ticaretinin, Osmanlı Devleti'nde de Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruluncaya kadar devam ettiğini biliyoruz. Gerçi 19. asrın ortalarında önce zenci, bilahare beyaz köle satışlarının yasaklanması ile alakalı bilgiler varsa da, bunlar resmî emirler olarak kalmışlardır. Osmanlı Devleti'ndeki köle ticaretinin resmen yasaklanmasıyla ilgili son belge, “Çerkes vs. köle ve cariyelerin üseray-ı zenciye gibi alım satımının yasaklanmasına” dâir ve Sultan Reşad'ın tahta yeni çıktığı 1909 tarihli irâdedir.”¹²⁴

Osmanlı İmparatorluğu'nda önemli sayılarda köle ülke topraklarına savaş esiri olarak girmektedir ve aradan bir miktar zaman geçmesine izin verildiği takdirde, Osmanlı ordularının savaş meydanlarında baş hasımlarının temsilcileri Bursa gibi büyük bir Anadolu kentindeki köleler içinde görülüyordu. 16.Yüzyıl sonunda ve 17. yüzyılda Anadolu'daki köle nüfus arasında en çok Macarlarla Rusların kaydı geçer. Esirler dışında bir de tüccarlar tarafından yurtdışından getirilen köleler vardı. Bu köle tüccarları bugün güney Rusya olan bölgede faaliyet göstererek Tatarlardan veya Abazalar gibi esir avcılarından köle satın alırlardı. Anadolu'nun Karadeniz kıyısındaki limanları yoluyla köle ithalatı 17.yüzyıl boyunca devam etti.

Macaristan, güney Rusya ve Kafkaslardan gelen köleler dışında Osmanlı İmparatorluğu'na Afrika'dan da genellikle Mısır yoluyla köle ithal edilirdi.16.Yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde Afrika kökenli köleler ve azatlılar Ege'nin Aydın Eyaletinde o kadar dikkat çeker bir hal almışlardı ki İstanbul'dan bu kişilerin bir araya toplanmasını yasaklayan bir emir çıkartıldı. Fakat siyah kölelerin en değerlilerinin varış noktası padişahın haremiydi. Kızlarağasının, zamanın saray bürokrasisi içinde yükselmiş olması, sarayın alım uygulamalarını etkilemiş olmalıdır. Fakat Osmanlı İmparatorluğu'ndaki kölelerin çoğu herhalde ev içi hizmetlerde çalışıyordu. Dönemin

¹²⁴ Nihat Ergin, *Osmanlı Devletinde Kölelik*, Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, s.111.

geniş hane halklarının çarklarının erkek ve kadın köleler olmadan dönmesi mümkün değildi.¹²⁵

Miladî 1859 tarihinde büyük kahraman Şeyh Şamil'in Ruslar'a teslim olması neticesinde ve 1854 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'na dâhil ülkelere göç etmek zorunda kalan Çerkesler'de tarihî nedenlerle oluşmuş kölelik rahatsızlık nedeni olmuştur.

Tarih-i Cevdet'te ise Çerkes köleler hakkında şöyle bahsedilir : “Çerkes, Abaza ve Abazhi'den bir köle her ne kadar kafa tutar, baş eğmez olsa da, onu disiplin altına almak ve emniyet edebilmek için yemin verdiler ise, tersine bir davranışı asla olmaz. Fakat yemin verdirirken bütün ayrıntıları açıklamak gerekir. Zira kaç madde üzerinde yemin etmişse, unutmaz sonra bir maddeye karşı gelir de azarlanırsa, bu madde yemin dışıdır, diye açıklar ve yalan söylemez.”¹²⁶

Çerkesce'de ağanın adamı veya kulu manasına gelen pşşı-ıllı ile anılan kölelere verk, pşi gibi adlarla anılan köle sahipleri arasında öteden beri devam eden huzursuzluk ve anlaşmazlıklar yirminci asrın başlarında can güvenliğini tehdit eder dereceye yükselmiş ve köleliğin kaldırılması girişimleri artmıştır.

Bu girişimlerden biri, Sivas Vilâyeti'nin Aziziye Kazasına yerleşen Çerkesler'den Dumanışzâde Mahmut Efendi tarafından Osmanlı sarayına ulaştırılan bir mektuptur. İstanbul'da yayımlanmakta olan ve Çerkesçe kılavuz, rehber ve haber anlamına gelen Guaze Gazetesi'nde bu mektuba dayalı haberin bugünkü Türkçeleşmiş metni şöyledir:

“Osmanlı topraklarında köle ve cariyelerin en geniş olarak bulunduğu yer Sivas'a bağlı Aziziye (Pınarbaşı) ve çevresidir. Öteden beri geçen zaman içerisinde en önemli meseleyi kölelik teşkil etmiştir. Bu mesele bu civarda çözülmesi gereken en önemli problem olarak bulunmaktadır. Köle ve cariyelik probleminin çözülmesi gerekli bir sorun olduğu artık yavaş yavaş anlaşılmaktadır. Dumanışzâde Mahmut Efendi'nin 5

¹²⁵ Halil İncalcık, Donald Quataert; *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Eren Yayınları, C.2, İstanbul 1990, s.719-720.

¹²⁶ Ahmet Cevdet Paşa; *Tarih-i Cevdet*, Hikmet Neşriyat, c.I, İstanbul 2008, s.249

Mart 1325 tarihinde kendi imzası ile Aziziye'den göndererek gazetemize tevdi etmiş olan mektupta bildirilen haberler iyi değildir. Buna göre; Bu yöredeki köleler efendilerine karşı isyan etmeye açıkça karar vermişlerdir. İş şunu gösteriyor ki, kölelerle efendiler iki tarafta kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek birbirlerine karşı tavrı almışlardır. Her iki tarafın da kendi kendilerine uzlaşması mümkün değildir. Bunun için bir arabulucuya ihtiyaç vardır. Bu da ancak hükümettir.

Hükümet, tarafları incitmeyecek derecede yumuşak ve manevî bir anlayışla hukuk kurallarına aykırı olmayacak şekilde bir kanun düzenlenmesi yaparak, taraflara arabuluculuk yapabilir. Rusya hükümetinin ilan ettiği hürriyeti Kafkasya'da uygulaması hem kölelerimiz hem de hükümetimiz için dikkat çekicidir. Rusya gibi bir devletin ilan etmiş olduğu hürriyetten Kafkasya'daki müslüman unsurları yararlandırmamayı uygun bulmadı. Kölelerimiz için de bu durum çok dikkat çekicidir. Zira Rusya Hükümeti bunu kendi bildiği gibi yapmadı. İslam Hukukuna dayanarak kölelerle ilgili özel hükümleri göz önünde bulundurarak ortadan kaldırdı. Bu köleler artık işi tabî akışına bırakmalıdırlar ve meselenin soruşturulmasını Teâvün Cemiyetine bırakmalıdırlar. Esasen kölelerin elinde artık bu sorunun çözümü için ciddi bir koz da vardır. Onun için kendilerinin ayaklanmasına ve acele etmesine gerek yoktur. Zira Osmanlı Hükümeti artık bu soruna çare bulacaktır. Buna inancımız kesindir. Daha önce de Aziziye'de kölelerin iskânı için Sivas'a 6000 lira para tahsis ederek göndermiştir. Ayrıca hükümet köleliğin ortadan kaldırılması yönünde harekete geçerek bir adım atmıştır. Bu da sorunun çözümü yönünde bir başarı sayılır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda 1876 tarihli anayasanın 9.maddesinde yer alan ve "Osmanlılar'ın kâffesi hürriyet-i şahsiyeleri malik ve aherin hukuku hürriyetine tecâvüz etmemekle mükelleftir." şeklinde bulunan emredici hüküm, köleliği ve esareti yasakladığı halde, Çerkesler'de kölelik ile genelde Zenci ticareti fiilen devam ettiğinden, bir bölümü yukarıda açıklanan şikâyet ve girişimler neticesinde köleliğin ve Zenci ticaretinin açıkça yasaklanması gündeme gelmiş ve Ekim 1909 tarihli "Meclis-i Mahsusa Vükela Mazbatası" üzerine aynı tarihi taşıyan padişah fermânı ile "Çerkes ve sair köle ve cariyelerle esir zencilerin" hürriyete kavuşturulması sağlanmıştır. Padişahın onayladığı 14 Ekim 1909 tarihli özel komisyonun teklifi şöyledir:

- 1) İç İşleri Bakanlığı ve bazı ilgili daireler esir ticaretinin yasaklanması konusunda başvuruda bulunmuştur.
- 2) Özel komisyonumuz (Meclis-i Mahsusa) Şeyhülislam ile yazışma yapmış, Şurâyı Devlet-i Tanzimat (Hukuk Bürosu) dairesi tarafından metin haline getirilen görüşleri tartışmıştır. Neticede şunlar kararlaştırıldı:
 - A) İslam diyarında hürriyet asıldır. Köle ve cariye oldukları iddia olunmayanlara müdahale edilemez.
 - B) Ancak efendilerinin elinde köle olduklarına dair ispat edici belge bulunanlar hakkında herhalde şer’i bir duruşma yapılması Şeyhülislamlık tarafından belirtilmiştir.
 - C) Osmanlı Devletinde esir ticareti yasaktır.1876 tarihli anayasa da bunu teyit eder.
 - D) Tamamen hür olan Çerkeslerin köle ticaretine konu olmaları hukuken mümkün değildir. Bazı vatandaşların da esaret (kölelik) altına alınmalarına müsaade edilmemesi için İç işleri, Adliye bakanlığı ile Şeyhülislamlığa yazı yazılmalıdır.¹²⁷

Bu konu ile ilgili iki belge tetkik edilmiştir. Birincisi; 62.Deferde 1319 Cemaziye’l evvel (1901) tarihli bir vesikada, Sivas Vilayeti Yıldızeli Kazası Kiremetli köyü ahalisinden olan ve Çerkes Kabartay kabilesinden dava sahibi Bekir Efendi, aynı köyden olan Mirzaoğulları Arslan ve Şuayip isimli aynı kabileden olan kişiler karşısında şöyle konuştuğu kayıtlıdır : “Arslan ve Şuayip isimli kişiler müteveffa babam Hacı Zekeriya’nın kölesi Mirza ile Mirza’nın zevcesi ve yine babamın kölesi olan Fatıma’dan dünyaya gelmişlerdir. Bu yüzden bu iki kişi babamın köleleri olup babama itaat etmekte iken onun vefâtından sonra da bana ve kardeşim Ali’ye miras olarak intikâl etmiştir. Ancak babamın vefâtından sonra 5 yıl hizmet etmekte iken 10

¹²⁷ Hayri Domaniç, “Türkiye Çerkeslerinde köleliğin kaldırılması ve Dumanişzade Mahmut Efendinin Etkisi”, *Nart Dergisi* 13.sayı, ,Ağustos 1999 s.13.

seneyi aşan bir zamandır itaat etmemelerinden sual olunup bana ve kardeşime itaat etmeleri matlûbumdur”¹²⁸

Bu iddialar karşısında ise Arslan’ın cevabı tarihe şöyle kayıt düşülmüştür: “Ben ve kardeşim Şuayip ile diğer kardeşlerimiz Abdullah, İsmail ile anne ve babamızla birlikte Aziziye kazası Köprü köyü ahalisinden müteveffâ Hacı Mahmut Efendinin sağlığında kölesi iken, müddei mezbûrun babası Hacı Zekeriya istediğimiz vakit bedellerimizi satın alabilmek şartıyla hepimizi 8004 kuruşa müteveffâ-i mezbûr Hacı Mahmut Efendiden hayatında iken satın alıp onun vefatından sonra ise oğlu müddei mezbûr Bekir Efendi ile diğer kardeşi Ali’ye irsen intikal etmemizle müddei mezbûr Bekir Efendi ile kardeşi Ali’nin küçük yaşta olmalarından dolayı vâsileri olan Kiremit köyünden Hacı Abdülkerim, beni 36 adet Osmanlı lirası karşılığında serbest bırakarak ve benden bu bedeli tamamen almıştır. Daha sonra müddei mezbûr ile kardeşi âkıl ve bâliğ olduğunda kardeşim Şuayb’i kendi köyünden Hüseyin Çavuş’a satmışlardır. Diğer kardeşlerim İsmail ve Abdullah’dan her biri de 36’şar adet Lira alarak serbest bırakmışlardır.

İddia sahibi Bekir Efendi onların savunmalarını reddedince mesele, mahkeme tarafından müftü-i beldeye intikal ettirilir. Çıkan hüküm köle sahibi Bekir Efendi’yi mutlu edecektir : “Verese azad etmedikçe vâsi azad edemiyeceği” şeklindedir.

Yine aynı defterde geçen 404.vesikada ise, Sivas Gökmedrese mahallesi sâkinelerinden ve Çerkes muhaciri kadınlarından Bağoğlu Mehmet Zevcesi Havva, Aziziye kazasına tabi Sacayağı köyünde meskûn Çerkesler’den müteveffâ Mısır Bey zimmetinde olan Yirmi lira ile eşyalarını ve mezkûr kazadan Kuruçay köyünde olan emlâk ve arsalarıyla kölesini almak konusunda yine Gökmedrese mahallesinde ikâmet eden Çerkes Habeş Ağa’yı mutlak yetkili vekili olarak kabul ediyor. Burada dikkat çeken adı geçen kadının bir köleye sahip olduğudur.¹²⁹

Yüzyıllarca mücadeleye rağmen kölelik müessesesi bugün hala yaşamaktadır ve köleliğin yürürlükte olduğu ülkeler bunu gizli tutmak istedikleri için bugün dünyadaki kölelerin sayısını bilmeye imkân yoktur. Bununla beraber, hem köleliğin

¹²⁸ SŞS, 62.defter, s.186, 391

¹²⁹ SŞS, 62.defter, s.190, 404

hem de köle ticaretinin Suudi Arabistan'da, Yemen'de, Oman'da ve Aden'de yürürlükte olduğunu gösteren inandırıcı deliller vardır. En güvenilir tahminler, Arap yarımadasında köle sayısını 500 000 civarında göstermektedir. Habeşistan köleliği kaldırmış olduğunu bildirmiş olsa da, sahiplerinin kovalamacısından kaçan kölelerin durmadan Sudan'a sığınmaları, Habeşistan'ın bu iddiasını çökertmekteydi. 1935 yılında Mussolini Habeşistan'ı işgal ederken ileri sürdüğü bahanelerden biri de bu ülkedeki köleliği ortadan kaldırmaktı.¹³⁰

2.2.5 Sivas'ta Faaliyet Gösteren Rum Fırıncı

Sivas şehrinde Ermeni esnafı yaşadığı gibi Rum esnafa da kadı kayıtlarında rastlıyoruz. Bunlardan bir tanesi fırıncılık yapan Süva isimli gayrimüslimdir.

Sivas'ın Üryan-ı Zimmî mahallesinde oturan Rum Milletinden Süva, Tokmakkapı mahallesi ahalisinden iken bundan 4 ay önce vefat eden Sivas Jandarma taburu kâtibi Yusufoğlu Hamdi Efendi'nin zevcesi ve varisi olan Emine Hatun'dan davacı olur. Buna göre eşinin terekesinden ödenmek üzere, 3 yıl boyunca dükkânından aldıkları somunun ücreti olarak 150 kuruş ve elden verdiği 93 kuruşun ödenmesini ister.¹³¹

2.2.6 Çocuk Kiralanmasına Dair Bir Vesika

Sivas Kılavuz Mahallesi ahalisinden Yakup bin Osman, Sivas İnas Mektebi muallimi Naciye Hanım'ın kardeşi ve bais-ül kitap Doktor İsmail Hakkı karşısında mahkemede şöyle konuşur: “Kızım 6 yaşında olup benden başka kimsesi hatta annesi dâhi yoktur. Fakir olmam hasebiyle kızımı aylık 15 kuruş karşılığında Nâciye hanıma velâyeten kiraladım. Bu paranın 10 kuruşu kızımın yiyecek, içecek ve giyecek gibi ihtiyaçlarına sarf edilecek geri kalan 5 kuruşu ise Naciye Hanım'a velâyeten verilecektir.”¹³²

¹³⁰ Türk Ansiklopedisi, MEB, c.22, Ankara 1975, s.273

¹³¹ ŞŞS, 65.defter, s.145, 83

¹³² ŞŞS, 65.defter, s.193, 618

Bu davada görüleceği üzere, yirminci yüzyılın başında anadolunun bu köşesinde ekonomik durumu zayıf olan aileler mecburiyet karşısında evlatlarını maddî durumu iyi olan ailelere hem de resmî yollarla kiralama yoluna gidebiliyorlardı.

2.2.7 Kâtîle, Kıyas İstenmesi

İslam hukukunun cezaî işlemlerinden birisi olan “kıyas”a, şer’iyye sicillerinde sık sık rastlamak mümkündür. Okunan defterler içerisinde 65. defterde böyle bir uygulamamanın istendiği görülür. Sivas Vilayeti Kangal kazası Yalnız Söğüt köyü ahalisinden iken katilen vefat eden Yusuf oğlu Ali’nin verâseti zevcesi menkuhe-i metrûkesi Tamiş binti Ahmet, eşinin katilleri olduğunu düşündüğü kişi hakkında davacı olarak kıyas ister ve şöyle konuşur: Eşim, Çavuşbaşı mahallesinden ve Jandarma efrâdından olan Bıyıkoğlu Ali Ağa’nın evinde yatmakta iken İmranlı karyesinden Kürt İsmail mezbûr Ali’yi döşeğinden kaldırarak ve seni öldüreceğim diyerek Mustafa’nın tarlasına götürmüşler. Orada Ahmet, Kürt İsmail ve Aynalı Karyeli Süleyman’ın her bir üçü yedlerinde bulunan Sivas işi siyah kabzalı iki parmak uzunluğunda ve bir ağızlı bıçak ile vurup yaralamışlar. Ali Ağa orada vefat etmiştir. Kürt İsmail ve Süleyman Sivas tevkifhânesinde eceliyle ölmüş diğer üçüncü şahıs olan Ahmet üzerine kıyas talep ederim.” demiştir.¹³³

Ancak davacının yeterince delil getiremediğinden dolayı davalı beraat etmiştir

2.2.8 Mahkemelerde Hitap Farkı

Şer’i mahkemelerde, üst düzey yöneticiler ile Sivas’ın önde gelen aileleri olan ve kendilerine “Eşrâf” denilen kesime farklı dil kullanıldığı bir gerçektir. Sivas’ın eşrâf ailelerinden olan Şemseddinzâdeler, Mütevellizâdeler, Nasuhizâdeler, Zaralızâdeler ve Tekkennişinzâdelerden biri ile ilgili bir dava olduğunda bu şahsın Sivas’ın “eşrâf-ı ahalîsinden” olduğu belirtilir.¹³⁴

Bürokrat olanlarla ilgili davalarda da hitap yönünden bürokratlar lehine bir durum söz konusudur. Örneğin Sivas valisi söz konusu olduğunda, “Vali bey

¹³³ ŞŞS, 65.defter, s.42, 79

¹³⁴ ŞŞS, 63.defter, s.24, 571

hazretleri” ifâdesi kullanılırken; şehrin müftüsünden bahsederken ise; “Müfti-yi belde faziletli” sözleriyle tanıtılmaktadır. Vakıflar muhasebecisinden bahsedilirken, “Rıfatlü” sözüne yer verilirken; defterdardan ise “Saâdetlü” ön takısı ile bahsedilir. Darul-muallimîn müdürü için ise, “Semâdetlü” şeklinde bir sıfatla tavsif edildiği görülür.¹³⁵

2.2.9 Kayıp Hayvanlarla İlgili Davalar (Yâve)

Kadı sicillerinde, kaybolan ve daha sonra defterdarlık tarafından el konulan hayvanlar hakkında da birçok davaya rastlanır. “Yave” olarak adlandırılan bu hayvanlarla ilgili 8 dava okunmuştur.

Bu davalara örnek olarak verebileceğimiz bir dava Sivas vilâyetine tabi Hafik kazasının Üzeyir köyü ahalisinden Sufioğlu Arslan’ın, bir kırsağı defterdarlık tarafından “Yâve” denilerek el konulmuştur. Hâlbuki el konulan hayvan köyün mezrasında otlamaktadır. Arslan Bey, Defterdar Fazıl Bey şahsında dava açarak hayvanını geri ister.¹³⁶

Bir diğer davada ise, Ma’mûret’ül Aziz vilayetine mülhâk Malatya sancağının merkezi olan Malatya kasabasının Yeni Hamam mahallesi ahalîsinden olup Sivas Purit Han’ında misafir olarak kalan İbrahim Ağazâde Beşir Ağa’nın açmış olduğu davadır. Bir atı, hesap memuru tarafından el konulan Beşir Bey, Ecevitzâde Hacı Tevfik muvâcehesinde dava açarak, defterdarlık makamından hayvanının iâdesini talep eder.¹³⁷ Mahkeme isteğini yerinde bulur ve atı kendisine iâde edilir.

Diğer taraftan at ve katırın dışında öküzün de hem yük hem de binek hayvanı olarak önemi bu topraklarda hep korumuştur. “17.Yüzyılda öküzler anayollarda artık pek görülmemekle birlikte İran’daki yerel yollarda hala yaygın biçimde kullanılıyordu. İç Anadolu’daki durum hakkında değerli bilgiler sunan Polanyalı gezgin Simeon, 17.yüzyıl başlarında Sivas’ta taşımada hemen hemen yalnızca öküz kullanıldığını belirtir. İstanbul’dan Sivas’a yolculuk edenlerin deve ve merkep kullandıklarını, at ve

¹³⁵ ŞŞS, 63.defter, s.48, 37

¹³⁶ ŞŞS, 65.defter, s.157, 37

¹³⁷ ŞŞS, 65.defter, s.149, 67

katıra ise yalnızca başkente yakın biçimde binildiği de Simeon'un gözlemlerinden öğreniyoruz.”¹³⁸

2.3 EKONOMİK HAYAT

Osmanlı döneminde sanayî ve ziraî anlamında pek ağırlığı olmayan Sivas şehri, bu açığı geçmişte transit ticaret aracılığıyla sonraları ise sanat ve el işçiliği ile gidermiştir.

Merkezde; halı, kilim, mensucat, marangozluk ve Gürün'de yünlü kumaşlar ağırlıktadır. Bununla birlikte yine merkezde dokunan halılar pek meşhurdur ve bu halılar Sivas merkez ve Konya'da sergilenmektedir.

Meslekler arasında kasap, tüccar, bakkal, kuyumcu ve bezzaz esnafı zenginlik açısından birbirini takip etmektedir. Denilebilir ki, Sivas esnafının içerisinde en zengin gurup kasap esnafıdır. Bunun başlıca sebebi bölgenin en önemli gelir ve geçim kaynağının hayvan yetiştiriciliği ile ticaretin yaygınlığında aramak gerekir.¹³⁹

Şehir nüfusundaki dini farklılığın, üretim faaliyetlerini yürüten esnaf arasına da yansıdığı anlaşılmaktadır. Sicillerde tespit ettiğimiz toplam 915 esnaf içerisinde, 507 müslim ve 408 gayri Müslim esnaf geçmektedir. Şehir nüfusundaki Müslim ve gayri Müslim oranı ile esnaf sayısındaki oranda bir paralellik görülmektedir.¹⁴⁰

Ticari şehirlerin iki karakteri vardır: Biri “üretici ticaret” diğeri ise ‘transit ticarettir.’ Önemli ticaret yollarının üzerinde bulunan Sivas, kendi ürününün ticaretinden ziyâde transit ticaretin geliştiği bir mekan olmuştur. Sivas'ta transit ticaretin işleyebilmesi ve tüccarın ihtiyaçlarının giderebilmeleri için gerekli olan alt yapı diye nitelendirebileceğimiz han, hamam ve çarşılar yeterince uğrak yerleri ve buluşma merkezleri olduklarını görüyoruz.

¹³⁸ Suriya Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, , Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1999, s.61.

¹³⁹ Demirel, *Osmanlı Dönemi Sivas ...s.131*

¹⁴⁰ Ömer Demirel, *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri ve Esnaf Teşkilatı*, Sivas Belediyesi, Sivas 1998, s.63.

Belki de, Sivas'ta sanayinin çok fazla gelişmemesinde bu transit ticaretin yarattığı iş alanlarında geçimini temin ederek başka alanlarda uğraşmaya fazla ihtiyaç hissetmemiş olduğundan sanayinin gelişmesini engellemiş olabilir.¹⁴¹

2.3.1 Sivas'ta Halıcılık

Sivas'ta halıcılık iki türdür. Birincisi, halıcılık sanat olarak yapılır. İkincisi, ailenin hem geçimi ve hem de evin tefrişi için hanımlar tarafından dokunmaktadır. Sivas'ın tamamında bulunan on bin adet halı tezgâhının iki bin tanesi Sivas merkezindedir. Bu tezgâhlarda çalışan ustaların tamamı kadındır. Köylü kadınlar genelde ziraatla uğraşmakla birlikte kışın halı ve kilim imaliyle uğraşırlar.

Sivas'ta imal edilen halılar dört ana grupta değerlendirilir:

1.Rişvan Kilimleri: Ufak tezgâhlarda ve ekseriyetle çift olarak dokunur.

2.Kürt Kilimleri: Odalarda duvarlara asılan ve süs için kullanılan bir kilimdir.

3.İlbeyli Kilimleri: Bunlar, Rişvan kilimleri gibi ufak kıtalarda bazen tek ve ekseriya çift olarak dokunur.¹⁴²

4.Muşabbaklı Kilimler: En çok Tonus ve Yıldızeli, Kangal kazalarında çokça dokunulmaktadır.

Halıcılık konusunda o yıllarda şer'iyye sicillerine yansıdığı üzere Sivas'ta adına fabrika denilen ve halı üretiminin evlere göre daha sistemli yapıldığı yerler mevcuttu. Ağca bölge mahallesinden Hacı Memiş Ağa kerimesi Fatıma bu konuda mahkemeye başvurarak babasından kalan bahçeli evin içerisindeki halı fabrikasına eşi Cemal Efendi'nin el koyduğunu, bunların kendisine geri iade edilmesini ister.¹⁴³

¹⁴¹ Tuş, s.41

¹⁴² Yücel, s.18

¹⁴³ ŞŞS.65.defter, s.13, 167

2.3.2 Tereke ve Eşya Fiyatları

Bir ölünün kendisine ait olmak üzere terk etmiş olduğu mal¹⁴⁴ demek olan tereke, Osmanlı döneminde kadı sicillerinde geçen ve o döneme ait menkul, gayrimenkul eşyaların çeşitliliği ve de fiyatları konusunda bize zengin bilgiler sunan vesikalardır.

Okuduğumuz birinci tereke kaydı, Demirciler Ardı mahallesi ahalisinden Jandarma mülâzımı müteveffâ Ali Rıza Efendi'nin mirası konusunda kızı Hatice Hatun'un, Ermeni Dava Vekili Mıkırdiç Efendi'yi annesi Şemsi Hatun karşısında tuttuğu davadır.¹⁴⁵

Aşağıdaki tabloda terekeye ait eşyalar, piyasadaki değerleriyle gösterilmiştir. Toplamı 2376 kuruş olan eşyalardan başka bir de fevkâni ve tahtâni bir ev kayıtlıdır.

Tablo 2.2. Sivas'taki Bir Tereke Örneği

4 kat yatak	600 krş.
1 adet ayaklı dikiş makinesi	500 krş
1 adet büyük nuhas kazgan	150 krş.
1 adet esvap leğeni	70 krş.
1 adet su kazganı	40 krş
1 adet tencere	20 krş.
10 adet kapaklı sahan	50 krş.
2 adet su tası	20 krş.
1 adet lenger	5 krş.
2 adet hoşaf tası	10 krş.
1 adet sini	25 krş.
1 adet büyük sini	50 krş.
2 adet kevgir	10 krş.
2 adet İlbeyli kari kilim	300 krş.

¹⁴⁴ Erdoğan, s.570

¹⁴⁵ ŞŞS, 65.defter, s.44, 70

1 adet nuhas el yeğeni	60 krş.
4 adet yünden mamul çuval	60 krş.
12 adet ot yastık	30 krş.
2 adet İstanbul işi sandık	40 krş.
2 adet adi tahta sandık	10 krş.
1 adet büyük ayna	30 krş.
1 adet masa saati	25 krş.
2 adet cep saati	100 krş

Bir diğer tereke kaydı örneği ise, Sivas Cami-î Kebîr mahallesi ahâlîsinden ve jandarma efradından Yeniceoğlu Nuri Ağa'nın talebiyle, kayınvalidesi olan ve Sivas Ali Baba mahallesinde mukîme Hacı Süleyman oğlu Ahmet zevcesi Medine Hatun'a açılan davada görülen 365 kuruşluk terekedir.

Tablo 3.3. Sivas'taki Diğer Bir Tereke örneği

1 adet nuhas kazgan	20 krş.
1 adet çorba leğencisi	10 krş
1 adet bakır kevgir	10 krş
1 adet su tası	5 krş.
1 adet saplı su tası	5 krş.
1 adet demir sac	9 krş.
1 adet mangal ve maşa	13 krş
1 adet soba ve 6 parça ve 2 dirsek	20 krş.
1 adet kapaklı soba	20 krş.
2 adet çinko ve demir sitil	3 krş.
1 adet yeşil renkli palto ve Rum işi siyahî pantolon-takım elbise	80 krş.
2 adet demir kaşık	2 krş.
1 adet işlik	10 krş.
2 adet gömlek	10 krş.
3 adet don	15 krş.
6 adet şimşir kaşık	1 krş.
1 adet tahta sandık	5 krş.

Peştamal	2 krş.
2 adet sele	1 krş.
1 adet ince dakik eleği	2 krş.
Yoğun elek	2 krş.
Tabla	1 krş.
Cezve ve kahve kutusu	1 krş.
1 adet çay ksesi	1 krş.
4 adet çay tabağı	2 krş.
Teneke lamba mea şişe	2 krş.
1 adet kundura	9 krş.
1 adet lamba masası	20 para
1 adet iskemle	1 krş.
1 adet gaz sandığı	20 krş.
1 adet sofra tahtası	3 krş.
1 adet sağır tahtası	1 krş.
1 adet fira	2 krş.
3 adet teneke kutu	2 krş.
8 adet çaput minder	10 krş.
1 adet dşek çarşafı	5 krş.
6 adet ot yastık	7 krş.
1 adet hamam tası	2 krş.
1 adet teneke semaver	4 krş.
7 Çift kundura kalıbı	7 krş.
1 adet kamyş spręe	2 krş.
2 adet tepsi	5 krş.
1 adet hasır	4 krş.
1 adet ks tavası	1 krş.
1 adet iplik kuşak	2 krş.
1 adet kaşıklık	20 para
2 adet klek	2 krş.
3 adet gaz yağı tenekesi	2 krş.
1 adet çinko çorba tası	2 krş. ¹⁴⁶

¹⁴⁶ SşS, 65.defter, s.38, 95

2.3.3 Şemseddinzâde'lerin Mal Varlığı

Sivas'ın en tanınmış ailelerinden olan Sivasî'lerden pek çok bilim adamı, şair ve mutasavvıf yetişmiştir. Bu ailenin ilk bilinen adamı Şemseddin Sivasî'dir. Sivas'a bağlı Tokat Sancağı Zile kazasında doğmuştur. Çocukluğundan itibaren Amasya, Tokat, Sivas ve İstanbul'da ilim tahsil etmiştir. İstanbul'da bir süre müderrislik yaptıktan sonra Sivas'a, dönemin Kanuni Sultan vezirlerinden Hasan Paşa tarafından gelişen Rafizîliğe karşı denge olarak çağrılmış ve desteklenmiştir. 1597' de vefat eden Sivasî'nin türbesi, Meydan Camiî avlusundadır. 16.Yüzyılın ünlü mutasavvıfı ve güçlü şairlerinden olan Şemseddin-i Sivasî'nin 36 eseri bulunmaktadır.¹⁴⁷

16.Yüzyılda 28 dervişi ve ailesi ile Sivas'a gelerek yerleşen Şemseddin- Sivasî için dönemin Sivas valisi Hasan Paşa; evini, zâviyesini, mescidini, kasır, fırın, mektep, çeşme, derviş menzili ve kütüphanesini inşa etmesi için geniş araziler bağışlamıştır. Bu kurumların devamlı olabilmesi için de Sivas merkezde bulunan İşhan tuzlası gelir olarak verilmiştir.¹⁴⁸

1900'lerin başında bu ailenin miras paylaşımı ile ilgili bir davası mahkemelerde görülmüştür. Mahkemenin görevlendirdiği Fikri Efendi, Sivas Küçük Minare mahallesindeki Şemsi Aziz hazretlerinin dergâhına varır ve mahkemeyi kurur. Duruşma esnasında Sivas Müftüsü Fehim Efendi ve eşref-i belde Nasuhizâde Burhaneddin Efendi de hazır bulunur. Dergâh-ı mezkûr postnişini olduğu halde bundan önce vefat eden Şeyh Ahmet Efendi ibn Şeyh Hüseyin Efendi'nin mirasçıları zevcesi Fatıma Nimet, oğlu Şeyh Mehmet Efendi ve kızı Emine Hanım iken oğlu tarafından mirasına el konulur. Bunun üzerine kız kardeşinin Vekili olan Fertellizâde Rıf'at Efendi mahkemeye eşi adına başvurur. Mahkemede şöyle konuşur: “ Şeyh Mehmet'in el koyduğu cümle emlâk, akar, emvâl, eşya, nukûd ve hayvanattan ibaret olarak 24 hisseden 7 hisse düşen eşime bunun karşılığında verilen 10.000 kuruş karşılığında sulh akdolunmuştur.”¹⁴⁹

¹⁴⁷ Ahmet Mahiroğulları, s. 73

¹⁴⁸ Demirel, *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri ve Esnaf...* s.23

¹⁴⁹ SŞS, 63.defter, s.24, 571

10.000 kuruş gibi bir paranın miras olarak düşmesi, o günün şartlarında gayet yüksek bir meblağdır. Burada mirasın bir de Şeyhin mahdumunun alacağı meblağ olarak düşündüğümüzde, bu durumda iki katı olarak 20.000 kuruş eder ki, hatırı sayılır bir miras olarak kayda geçmiştir.

Bu aile ile ilgili bir diğer davada ise, Sivas Yahya Bey mahallesinde oturan Şemseddinzâde Şeyh Hüseyin Efendi'yle ilgilidir. Sadr-ı esbâk Şirvanizâde merhûm Rüşdi Paşa'nın haremi olan müteveffâ Emine Nedime Hanım'ın babası tarafından akrabası olması hasebiyle kardeşi olan ve İstanbul'da oturan Meclis-i Mebusan azası Sivas Mebusu Şemseddinzâde Mustafa Ziya ve Osmaniye kazası kaymakamı Hüsamettin Efendi ile birlikte mirasçısı oldukları Emine Hanım'dan onlara düşen miras şöyle sıralanmıştır:

Dersââdette şehzâde garbında, Hoşkadem mahallesinde arsası ile birlikte 1 bâb konak, kırk tulumba sokağında bir ahır, Selimpaşa yokuşunda Bostan ve bir ev.¹⁵⁰

2.3.4 İstikraz ve İdâne

Bir kimsenin para ya da misli bir malını daha sonra mislini almak üzere bir şahsa vermesine karz veya istikrâz denir.¹⁵¹

Sözlükte “kesip koparmak, karşılık vermek”, mekânla ilgili olarak kullanıldığında “çaprazından dolaşıp gitmek” gibi anlamlara gelen karz, terim olarak “geri ödenmek üzere verilen mal veya birine ödünç / borç verme” demektir.¹⁵²

İdâne terimi ise yine borç verme anlamına gelmektedir. Şer’î sicillerde daha çok yetimlerin mallarının borç verilerek işletilmesi anlamında kullanılmıştır. Bu şekilde borçlanma ise emval- ı eytâm müdürünün izni ve gözetimi ile gerçekleşmiştir.

Vakıf paralarının Osmanlı tatbikatında uygulanan işletme usullerinden en önemlisi, Osmanlılar “muâmele-i şer’iyye” dedikleri bir usûldür. Bu şekilde elde edilen gelire “ribh=kâr”, “nema=gelir”; parayı gelir getirmek üzere vermeye

¹⁵⁰ SŞS, 65.defter, s.13, 169

¹⁵¹ Erdoğan, S.293

¹⁵² H.Yunus Apaydın, İslam Ansiklopedisi, TDV, “karz maddesi” c.24, İstanbul 2001. s.520

“istirbâh=kar” getirmek için paranın işletmeye verilmesi’ ve “istiğlâ = gelir getirtme” ve işletme tarzına da “muâmele-i şer’iyye” ve “mürâbaha-i mer’iyye” veya sadece “muâmele” ve “mürâbaha” denilir. İster kar şartı koşulsun, ister koşulmasın, vakıf paralarının borç yani kredi şeklinde verilmesine de “idâne” tabir edilir.¹⁵³

16. Yüzyılın ortasında büyük kentlerde özellikle de İstanbul’da faizle borç veren çok sayıda dini vakıf vardı. Ulemânın belirli bir kesimi bunları gayri meşrû saydı çünkü hem onlar bir dinî vakfın temelini sadece gayrimenkul gibi kalıcı değere sahip malların oluşturabileceği kanısındaydılar hem de bu vakıflar faizle borç vererek dinin koyduğu faiz yasağını çiğniyorlardı. Dinî vakıflar teminat talep ediyorlardı; 17.yüzyılda Ankara ve Kayseri gibi yerlerde yaşanan örneklerde borçlananların genellikle evlerini vakfa bıraktıkları anlaşılıyor. Dolayısıyla en azından bazı vakıflar varlıklı kişilere borç vermekte ve muhtemelen de ticarî kredi kaynağı oluşturmaktaydılar.¹⁵⁴

Yaygın bir başka kredi kaynağı ise özel kişiler tarafından verilen borçlardı. Anadolu kentlerinde faizle borç vermeyi meslek edinmiş kimse yoktu ama ellerindeki sermayenin çoğunu bu tür işlere yatıran dullar vardı.¹⁵⁵

Dönemin kredi işlemlerinin çoğunda faiz alınıyor ve ödeniyor olmasının gizli saklı bir tarafı yoktu. Bazı gayri resmi kurallara göre belirlenen “âdil” faiz haddi, yüzde 10 ila 20 arasında değişiyordu. Dini vakıflar genellikle yüzde 15 faiz alırdı. Kuşkusuz tefeciliğe ve tefecilere karşı şiddetli bir tepki vardı. Fakat görüldüğü kadarıyla bu tepki, bizzat faizin kendisine değil, yüksek faizlere yönelikti. Dinî vakıflar tarafından faiz alınması bu uygulamanın meşrûiyet kazanmasına katkıda bulunmuş olmalıdır. Kanunî Sultan Süleyman döneminde, Ebussuûd Efendi bu uygulamayı salt pratik bir açıdan savunmuştu: Faizlerin ilgâsı birçok vakfın iflâsına yol açar, bu da müslüman cemaatin zararına olurdu.¹⁵⁶

Okuduğumuz defterlerde birçok idâne şeklinde, yani bir yetimin malının borçlanarak işletilmesi şeklinde davalara rastlamak mümkündür. Emvâl-ı Eytâm

¹⁵³ Ahmet Akgündüz, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, TTK Yayınları s.223, İstanbul 1996.

¹⁵⁴ Faroghi, s.618

¹⁵⁵ Faroghi, s.619

¹⁵⁶ Faroghi, s.620

Müdürü'nün izni ve nezâretinde ve şahitler ve kefillerin huzurunda yapılan bu borçlanmada faiz alınmaktaydı. Bu şekilde davalara örnek verecek olursak; Sivas Gayırcak mahallesi ahalîsinden olan Müezzinzâde Abdullah Efendi, baba bir erkek kardeşi Ali Şefik'in babasından kalan malını, mahkeme tarafından kendisine vâsi tayin edilen Emvâl-ı Eytâm Müdürü Ramazanzâde Mahmut'tan 3 yıllığına borçlanma isteğinde bulunarak mahkemede şöyle ifade verir: ‘‘Babamdan kalan ve müdürün gözetiminde olan 1071 kuruş olan bu para ile 26 para ve bir adet hilal-i saat parasından dâhi 385 kuruş 35 para olmak üzere toplam 1457 kuruş 16 para Ali Şefik zımında borcumdur’’¹⁵⁷

Bu konu ile ilgili bir başka örnek ise; Sivas Rufaî dergâhı postnişîni Seyyid Şeyh Abdullah Efendi'nin mahdûmu Şeyh Mehmet Efendi ile ilgilidir. Sivas Bidâyet mahkemesi ikinci müstendifi iken bundan önce vefat eden Mehmet Eşref Efendi'nin sulbi sağîr oğlu Ahmet Fuat Efendi'nin miras malını idâne şeklinde borçlanmak için, mahkemenin vasi tayin ettiği Emvâl-ı Eytâm Müdürü Ramazanzâde Mahmut Efendi huzurunda şöyle konuşur : ‘‘ 1319 senesinden başlamak üzere babasından kalan 103 lira, iki sene müddetle bana borç olarak verilmiş olup maâ rubh 7662 kuruş olup bunun rubhu olan 1482 kuruşun ber mucibi nizâmiye yüzde beşi olan 74 kuruş müdüre verilmiştir. 6877 kuruş 36 paranın bir sene müddetle tekrar bana borç verilmesine talibim. 826 kuruşa satın aldığım hilal-i saati de eklersek 7704 kuruş 9 para borcum olduğunu kabul ediyorum. ’’¹⁵⁸

Bu borçlanma şeklinde dikkatimi çeken; Yetim malları müdürüne işletilen paranın rubhünden olmak üzere yüzde beş kar payı verilmesidir.

Karz-ı Şer'î şeklinde borçlanma davaları ise, incelediğimiz davaların yaklaşık dörtte birini oluşturacak kadar yoğun geçmiştir (133 dava). Karz şeklinde okuduğumuz davalarda iki husus özellikle dikkatimizi çekmiştir. Bunlardan birincisi; bu davalarda borç veren tarafın genellikle asker olup, askerin vefat etmesiyle de ailesinin dava açmasıdır. İkinci husus ise; bu davalarda borçlu olarak mahkemeye hakkında dava açılanların çoğunlukla aynı şahıslar olduğudur.

¹⁵⁷ SŞS, 65.defter, s.179, 128

¹⁵⁸ SŞS, 65.defetr, s.179, 129

1) Çavuşbaşı Mahalleli Külhancioğlu Hürşit Ağa

Hakkındaki toplam 34 dava ile belgelerde geçen Hürşit Ağa'ya bir kuruşluk dava bile açılmıştır. Sivas İmâret mahallesinde oturan ve bundan önce vefat eden Bayraktaroğlu Karşlı Hüseyin Ağa'nın zevcesi Haytaoğlu Kızı Efrumiye Hatun, eşinden kalan kendisine tevârüs eden bir kuruş için dava açmıştır. Bir başka dava ise Üçler Bey mahallesinden olup askerde eceliyle vefat eden Kumluoğlu Derviş Mehmet Veys'in validesinin oğlunun hayatta iken verdiği 12 kuruş için dava açmıştır.¹⁵⁹

2) Hacı Mahmut Mahalleli Çelteklioğlu Abdullah Ağa

Okunan davalar içinde toplam 14 davada adı geçen Çelteklioğlu hakkında genelde asker aileleri oğullarının vermiş oldukları borç parayı almak için dava açmışlardır. Bunlardan bir tanesi Gökmedrese ahalîsinden iken asker olarak Yemen'e sevk edilirken yolda vefat eden Kırıklioğlu Hacı Ömer Ağa'nın pederi ve vârisi olan Hacı Mehmet Ağa'nın oğlunun daha önce vermiş olduğu 9 kuruş için açtığı davadır.¹⁶⁰

3) Ağca Bölge Mahalleli Nalbantoğlu İbrahim Ağa

Toplam 14 karz-ı şer'î davasında adı geçen İbrahim Ağa hakkındaki davalardan birisi de, Sivas İlbeyi Tatlıcak köyünden olan ve 4.orduda taburu yakınında vefat eden Gazioğlu Abdullah'ın pederi Ömer Ağa'nın açmış olduğu davadır.¹⁶¹

4) Ağca Bölge Mahalleli Ognevidoğlu Süleyman Ağa

Asker ailelerinin daha çok dava açtığı Süleyman Ağa hakkında 14 dava okunmuştur. Bunlardan bir tanesi de, Sivas'ın Hamurkesen mahallesinden ve 4.orduda

¹⁵⁹ SŞS, 65.defter, s.50, 48

¹⁶⁰ SŞS, 65.defter, s.39, 89

¹⁶¹ SŞS, 65.defter, s.37, 98

asker olan ve alayı yakınında vefat eden Hacıbalıoğlu Damadıoğlu Rıza'nın pederi ve vârisi Derviş Mehmet'in açmış olduğu 15 kuruşluk tutarındaki karz davasıdır.¹⁶²

5) Hacı Mahmut Mahalleli Hocasade Kamil Efendi

Son örnek olarak vereceğimiz kişi ise Kamil Efendi'dir. Okunan 433 dava içerisinde toplam 16 davada karz-ı şer'i ile ilgili adına rastlıyoruz. Bu davalardan örneklem olarak aldığımız bir davada, Hamur Kesen mahallesi ahalisinden ve jandarma efradından müteveffa Bünyadoğlu Mustafa Ağa'nın oğlu şükrü'nün açmış olduğu davadır. Babasının ölmeden önce, Kamil Efendi'ye vermiş olduğu 24 kuruş için mahkemeye başvurur.¹⁶³

Yukarıda örnek olarak verdiğimiz davaların tamamını dava açanlar kazanmıştır. Karz-ı şer'î adı verilen bu borçlanma çeşidinde gizli bir faiz ilişkisinin varlığı söz konusu olabilir. Çünkü askere giden bu kadar insanın belli kişilere borç verip sonra askerliğe gitmesinin başka bir izahı zor gözükmemektedir.

2.3.5 Memur Maaşları

Okunan vesikalarda memur maaşları olarak imam, müezzin, türbehavânlık tevliyet, zâviyedârlık gibi görevlerde bulunanlarla ilgili bilgi sahibi olabiliyoruz.

1) Müezzinlik (Aylık 25 dirhem)

Ezan okuyan kişilerin ifâ ettikleri meslek olan müezzinlikle ilgili bir davada, Vakıflar Nezâretine bağlı evkâftan olan Sahibiye Medresesi şerif-i vakfından olmak üzere, vazife-i muîne ile müezzinlik cihetine dair vazife için mahkemede yapılan müsabakada bu işe en layık olarak, talip edenler arasından Paşabey mahallisinden Kümbetlioğlu Hacı Hüseyin uygun görülmüştür. İlginç olan ise, vakfın hicri 678 senesi tarihli vakfiyesinde mescide iki minareli olmasından dolayı iki müezzinin görevlendirileceği yazılıdır.

¹⁶² SŞS, 63.defter, s.22, 559

¹⁶³ SŞS, 62.defter, s.6, 11

Evkâf muhasebecisi Mahmut Pertev Efendi'nin de hazır bulunduğu imtihanında ikinci gelen Kırkalemoğlu Hafız Mustafa da ikinci müezzin olarak, aylık 25 dirhem maaş ile görevlendirilmiştir.¹⁶⁴

2) **Tevliyet** (Yevmi bir buçuk akçe)

Vakıf işine bakmak vazifesi yerinde kullanılır bir tabirdir.¹⁶⁵Sivas Şeyh Halil Zâviyesine olmak üzere bir buçuk akçe ile tevliyet işinde görevlendirilmiştir.¹⁶⁶

3) **Türbehânlık** (Bir mud hinta)

Mülkü Acem Zâviyesi vakfından olmak üzere senede bir mud hinta ile türbehânlık görevi verilmiştir.¹⁶⁷

4) **İmâmet- Hatiplik** (Yevmi 2 akçe)

Sivas merkezde bulunan Hoca İmam mescidi imamlığı görevine, yevmi 2 akçe ile Ali Efendi görevlendirilmiştir.¹⁶⁸

Bir diğer örnek ise, Evkâf Nezâretine bağlı Sivas Âbâdan mahallesindeki bulunan camiî şerif için imâmet ve hitâbet görevini, hazine-i celîleden aylık 200 kuruş karşılığında Kars muhacirlerinden Bayraktaroğlu Hacı Abdülhamit Efendinin oğlu Mehmet Celalettin görevlendirildi.¹⁶⁹

¹⁶⁴ SŞS, 65.defter, s.20, 147

¹⁶⁵ Pakalın,, S.484

¹⁶⁶ SŞS, 62 defter, s.5, 9

¹⁶⁷ SŞS, 63.defter, s.146, 428

¹⁶⁸ SŞS, 65.defter, s.45, 61

¹⁶⁹ SŞS, 65.defter, s.37, 99

5) Zâviyedarlık (nim kil hinta)

Sivas Kılavuz Mahallesi, Ahi Mehmet Zâviyesi'nde zâviyedarlık görevini tevliyet ve şeyhlik ile birlikte deruhte edecek Ebubekir Efendi'ye yarım kil buğday ile bu görev Evkâf nezâreti tarafından veriliyor.¹⁷⁰

2.3.6 Duyun-u Umumî İdaresine Tarla Satışı

Memleket borcu anlamına gelen bu kavram Fransızca Dette Puplicue mukabili kabul olunmuş bir ıstılahtır. Osmanlı Devleti özellikle 19.yüzyılda yaptığı borçlanmaları ödeyemez hale gelmişti. Alacaklı konumundaki Avrupa devletlerine bu borçların faiz ve itfa karşılığı için damga vergisi, müskirât, balık avı, tuz ve tütün resmi, birkaç yerin ipek öşrünü on sene müddetle terk olunmuştu. Bu karşılık hususi bir idare tarafından cibâyet olunacaktı. Duyûn-u Umumî'nin ilk tevsîmi olan Rüsûm-i Sitte idaresi işte böyle ortaya çıktı.(1879)¹⁷¹

Hükümet içinde bir nevî hükümet teşkîli demek olan Duyûn-u Umûmîye'nin tesisini kabul edip temelini kuran, evsâfını ve imtiyazlarını sıra sıra sayan vesikaya "Muharrem kararnâmesi" denilir. Bu ad o vesikanın 1299 hicrî senesi muharreminde neşredilmesinden dolayıdır.

Duyûn-u Umumî'ye idaresi, bir devletin en tabî haklarından biri olan vergi almak, irâd toplamak salâhiyetini taşıyordu. Bu ise imparatorluğun mâli istiklâlini baltalayan bir şeydi. Aynı zamanda bu idareye "Dayinler Vekili" nâmıyla memur olan Avrupalı maliyeciler, imparatorluğun malî ve iktisadî her teşebbüsüne burun sokuyorlar, siyasî entrikalara da karışıyorlardı. Hâlbuki Duyûn-u Umûm-i idâresi siyasî bir müessese değil, hususî bir şirketti. Fakat hakikatte Avrupa diplomasisi güyâ "Duyûn-Umumîye idaresi" resmî Avrupa'nın vekili imiş gibi hareket eylemiştir. Bu suretle memlekette iki maliye idâresi husûle geldi. Biri Avrupa tarafından açıktan açığa

¹⁷⁰ ŞŞS, 62.defter, s.40, 97

¹⁷¹ Pakalın, c..1, s.488

himâye edilen ‘‘Duyûn-u Umumîye idâresi’ diğeri Avrupa’nın daimî tazyiki altında bulundurduğu maliye nezâreti idi.¹⁷²

Okuduğumuz 65. defterde Duyun-u Umumi idaresi’ne tarla satımı için vekâlet verilmesiyle ilgili bir vesika bulunmaktadır. Buna göre Sivas Ganem mahallesi sâkinlerinden Yoğurtçuoğlu kızı ve aynı zamanda Katipoğlu müteveffâ Hüseyin Efendi’nin zevcesi Ayşe Hatun mahkemeye başvurarak kadı karşısında şöyle ifade verir : ‘‘Bundan önce vefat eden kayınpederim Katipoğlu Lütfullah Efendi’den bana ve diğeri mirasçılara intikâl eden Zara Kazası Tuzlagözü köyündeki tarlanın semeni bedeli ile nâmıma olarak, Sivas Duyûn nezâretinden bâ sened ahz-u kabze ve bana ait olmak üzere bedeli misliyle tâlibi bulunan Duyûn-u Umumî idaresi memuru üzerine mahallince firağ, temlik, teslim ve tefvize, Zara’da mukîm muhâbere memuru Sivas’lı Mütevellizâde Kamil Efendi’yi tam yetki ile vekil seçtim.’’¹⁷³

2.3.7 Türk-Ermeni Ticari Ortaklıkları

Sivas, tarihinde üretimden çok ticareti ile ön plana çıkmış bir şehirdir. Şehirde yaşayan gayrimüslimler, tüm Osmanlı şehirlerinde olduğu gibi burada da esnaflık ve tüccarlıkla geçinmişlerdir.¹⁷⁴

Kadı sicillerinde tamamen Ermeni’lerin inhisârında olan meslekler şöyle geçer:

Balmumcu, basmacı, cezveci, çadircı, çizmecı, dülger, fişekçi, hekim, kalaycı, kayakçı, kılıççı, kilitçi, kuyumcu, kireççi, nakkaş, odabaşı, sevbçi, tireci, yemenici ve zurnacı.¹⁷⁵

Sivas şehir halkının ihtiyacını karşılamak için üretim ve alım satım faaliyetlerini yürüten esnaf ve tüccar arasında bilhassa Sivas hâriciyle (şehirlerarası veya uluslararası) olan ticarî ilişkilerde çoğunlukla Ermeni tüccarlar yapmakta idi.

¹⁷² Pakalın,, c.1, s.490

¹⁷³ SŞS, 65.defter, s.15, 161

¹⁷⁴ Ömer Demirel, ‘‘Sosyo-Ekonomik Açından Osmanlı Dönemi Sivas Ermenileri’’, *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri-Makaleler*, BMS Matbaacılık, Sivas 2006. s.185

¹⁷⁵ Demirel,,Sosyo-Ekonomik Açından ...s.186

Bunlar, Sivas Ermeni'lerinden olabildiği gibi, daha çok Kayseri, Ankara ve İstanbul'dan gelen Ermeni tüccarlar vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Genellikle şehirlerarası veya uluslararası ticaret yapan Ermeni'lerin, şehirdeki esnaf gruplarına göre maddî açıdan daha zengin oldukları belgelere yansımıştır. Örneğin, 19.yüzyılda Sivas şehrinin içerisindeki en zengin ikinci esnafı (51249, 5 kuruş mal varlığıyla) Ermeni tüccar Ankara'lı Kırkor'dur.¹⁷⁶

Okuduğumuz Şer'iyye sicillerine göre, Sivas'ta Zengin sayılabilecek birçok Ermeni yaşamaktadır. Bunlardan bir tanesi, Sivas Küçük Minare mahallesinden Ermeni Bakkalyan Sinan Ağa veledi Artin ile Kale-i Atik mahallesi ahalisinden Ermeni Şahinyan Karabet'tir. Mahkemede verdikleri ifade ile Dersaâdet'te, Sivas, Erzurum, Ankara, İzmir, Musul, Diyarbakir Vilâyet-i Celileleriyle, bunlara dahil liva ve kazalar dahilinde kâin şehir ve kasaba ve kura-i malûmelerde oturan kişilerden defterli, deftersiz, senetli, senetsiz bâ cümle matlubâtlarını almak üzere Küçükminare Mahallesi ahalisinden Nişan efendi'yi vekil kabul ediyorlar.¹⁷⁷

Başka bir örnek ise Sarı Şeyh Mahallesi ahalisinden Taşçıoğlu Artin veledi Mardirus'un karısı olan Ana'ya kocasından kalan mirastır. Buna göre mirası aşağıdaki gibidir:

- 1) Sarı Şeyh mahallesinde dört bâb mülk,
- 2) Üryan-ı Müslim mahallesinde bir kıt'a, Höllüklük mahallesinde iki kıt'a olmak üzere Ceman üç kıt'a arsa,
- 3) Bezzazlar çarşısında bir bab pembeci dükkânı,
- 4) Ece mahallesinde bir kıt'a, Pirkinik köyünde yedi kıt'a olmak üzere ceman sekiz kıt'a tarla.¹⁷⁸

Türk-Ermeni ortak ticarî faaliyeti olarak ilk vereceğimiz örnek, Sivas Sarı Şeyh Mahallesinde ikâmet eden Ermeni Abacıyan'm, yeğenleri Mesrup, Vartan ile

¹⁷⁶ Demirel, Sosyo-Ekonomik Açından... s.187

¹⁷⁷ SŞS, 62.defter, s.150, 235

¹⁷⁸ SŞS, 63.defter, s.150, 450

birlikte dördüncü ortağının bir Türk olduğu bir kahvehaneyi işletmesidir. Sivas'ın Koçkiri kazasının merkezi olan Zara kasabasında bulunan kahvehanenin bir diğer ortağı olan Müftizâde Hakkı Efendi, işletilen yerin satılması konusunda diğer ortakları ile hemfikirdir. Bu menkûlün satılıp ve aralarında paylaşılması konusunda, Zara'da ikâmet eden Darendeli Şehrîzâde Mehmet Efendi'yi vekil olarak kabul ederler.¹⁷⁹

Ticarî faaliyet olarak o dönem Sivas'ında çokça gördüğümüz ve halk arasında, hatta kadı kayıtlarında da fabrika olarak geçen değirmenleri gösterebiliriz. Sivas'ın tanınmış ailelerinden olan Zaralîzâde'lerden Cemal Bey'in, Seyrantepe denilen mevkinin garbında olan "fabrikası"nın tahliyesi ve yeniden kiraya verilmesi için, Bezirci Tarlası Ermeni'lerinden olan Agop efendi ve Örtülü Pınar mahallesinden Mardiruz Efendi karşısında, yine bir Ermeni Dava vekili olan Nersis Efendi'yi tutması hicri 1327 yılının olaylarından biri olarak tarihe geçmiştir.¹⁸⁰ Bu konuda verebileceğimiz bir diğer örnek ise, Höllüklük mahallesinde olan değirmenini daha önce Recep Ağa'ya kiralamış olan Fertellizâde Rıfat Efend'nin, bu defa da aynı mahalleden olan Ermeni Zarman'a üç yıllığına 60 adet lira karşısında kiralamasıdır.¹⁸¹

Bugün Sivas'ın en önemli sokaklarından biri olan Afyon Sokağı isminin, geçmişte burada bulunan ve Afyonoğlu veya diğer bir ismi ile Afyonyan adlı Ermeni ailesine ait bir gazinodan geldiğini birçok Sivas'lı bilmez. İncelediğimiz döneme ait bir vesikada, 1319 yılında bu gazinonun kiralanması konusunda Afyonyan Agup ile Ermeni Manuk'un mahkemede, bir Türk olan Osman Efendi'yi tam yetkili vekil olarak tutmalarıdır.¹⁸²

2.3.8 Türk-Ermeni Demirci Esnafı'nın Ortak Hareketi

Ahîleri ile ünlü bir şehir olan Sivas'ta, demircilik zanaatı gelişmişti. Günümüzde bile Sivas bıçağının tanınmış olması, geçmişte Sivas kılıçlarının, Halep kılıçlarından sonra en tercih edilen kılıç olma özelliğinin bir devamı niteliğindedir. O

¹⁷⁹ ŞŞS, 63.defter, s.42, 5

¹⁸⁰ ŞŞS, 65.defter. s.48, 55

¹⁸¹ ŞŞS, 62.defter, s.155, 257

¹⁸² ŞŞS, 62.defter, s.150, 234

yıllarda Sivas'ta imal edilmiş olan tek parça ve dövme olarak îmal edilen araba tekerlek çemberi, Amerika sergisinde ödül almıştır.¹⁸³

Sivas bıçakları hediye olarak her tarafa gönderilir. Gayet zarif ve tel işlemeli kalemtırış, kâğıt makinası, kama, kılıç ve her türlü demir ve çelik aletler hakikaten en güzel şekilde îmal edilmekteydi. Sivas'ın demirci ustaları sanatlarında o kadar ileride idiler ki, hangi modeli tarif etseniz, aynısını yapmaktaydı. Öyle ki, cerrahların kullandığı ameliyat malzemelerini takdire şayan bir şekilde imal edilmekteydi. Ayrıca Sivas'ta yapılan dökme lamba ve şamdanlar da meşhurdu.¹⁸⁴

Yetmiş aşkın demirci dükkanının olduğu Sivas'ta, o günün esnaflarından olan ve Hamurkesen, Abadiye, Ferhatbostanı mahallelerinde oturan Yusufoglu Demirci Hacı Mahmut Usta, Halitoglu Demirci Şevket Usta ve Yusufoglu Demirci Mevlüt Usta ile Demircilerardı, Küçükbengiler ve Şah Hüseyin mahallelerinde oturan Ermeni milletinden olan Karşioğlu Nişan, Üskihanoğlu Mika, Hinçeroğlu Mıkırdiç ve Bıykoğlu Uhan isimli kimseler, Üryan-ı Müslim mahallesinde oturan Emin Kethüdazâde Ahmet Rifaâ Efendi'yi vekil tutarak mahkemede onun yanında şöyle konuştukları kayıtlara geçmiştir : 'Medine-i Sivas suûkunda musallâ karşısında vâki bizimle beraber eskiden beri 70 dükkanı geçen demirci esnafı mecmûan icrâ-i sanat etmekte olduğumuz halde, mezkûr 70 dükkandan 63 adeti istisna edersek, bizim mahallî mezkûrda vâki dükkanlarımızda icraî sanattan men'imize dair, Merkez Vilâyet-i Beledî ve Meclis-i idareden sâdır olan karar, hukukumuzda dokunduğundan, bu karar hakkında icâb edenlerle her türlü mahkemede mumî ileyh Ahmet efendi yetkilidir.'¹⁸⁵

2.3.9 Mehir Ücretlerinde Görülen Farklılıklar

Mehir ücretlerinde sabit bir ücret olmamış, damadın veya kızın sosyo-ekonomik durumuna göre farklı mehirler verilmiştir. 100 kuruşluk mehir ücreti olduğu gibi, 10.000 kuruşluk mehir ücreti de verildiği görülmüştür. Örneğin Redif binbaşı olan Mehmet Mecdî Efendi, Vanlıoğlu kızı Nazlı için 1000 kuruş mehr vermiştir.¹⁸⁶ Billur mahallesi sâkinelerinden olan Balıkçioğlu kızı Emine'ye ise Hoplamazoğlu Halil Ağa

¹⁸³ Yücel, s.19

¹⁸⁴ Yücel,, s.20

¹⁸⁵ SŞS, 64.defter, s.120, 497

¹⁸⁶ SŞS, 65.defter, s.51, 46

tarafından 100 kuruş mehir ödenmiştir.¹⁸⁷Sivas Camii Kebir Mahallesi sâkinelerinden Torunzâde kerimesi Mintehâ Hatun için ise, Erzurum Diyadin Aramsaz Hafif Süvari 10. Aşiret alayında Yüzbaşı olan eşi tarafından 10.000 kuruş gibi, o dönem için hayli yüksek sayılabilecek bir mehir ödenir.¹⁸⁸

2.3.10 Nafaka Ücretleri

Mehir ücretlerinde olduğu gibi nafaka ücretleri arasında da farklar göze çarpmaktadır. Bunun böyle olmasında şahısların maddî imkânlarının başat rol oynadığı aşikârdır. Örneğin bakıma muhtaç olan ve üvey annesi tarafından evden uzaklaştırılan bu yüzden de Afyon gazinosunda kalmak zorunda kalan Münir Paşa'nın oğlunun durumu buna örnek olarak verilebilir.

Dördüncü Orduyu Osmaniye'ye mensup 16.Redif Fırka Kumandanı olan emekli Münir Paşa'nın yanında bakıma muhtaç olduğu için kalan oğlu Mirat Bey, mahkemeye yansıyan haliyle babasından şikâyetçi olarak kendisine nafaka bağlanmasını ister. Pederinin yaklaşık 4-5 aydır 4500 kuruş maaşla emekliye ayrıldığını ve beraber kalmakta iken üvey annesinin etkisi ile ayrıldıklarını söyler. Mahkemeden çıkan sonuç, o günlerde yüksek sayılabilecek bir meblağdır: Şehriye 700 kuruş nafaka bağlanmasına karar verilir.¹⁸⁹

Bu konu ile ilgili bir başka örnek ise, Sivas İbtidâiye mahallesinden yaşlı ve bakıma muhtaç annelerine bakmadıkları için Ömer ve Osman için hüküm olunan 20'şer kuruştur.¹⁹⁰

O dönemde bağlanan nafakalara ait başka örnekleri aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

¹⁸⁷ SŞS, 62.defter, s.45, 6

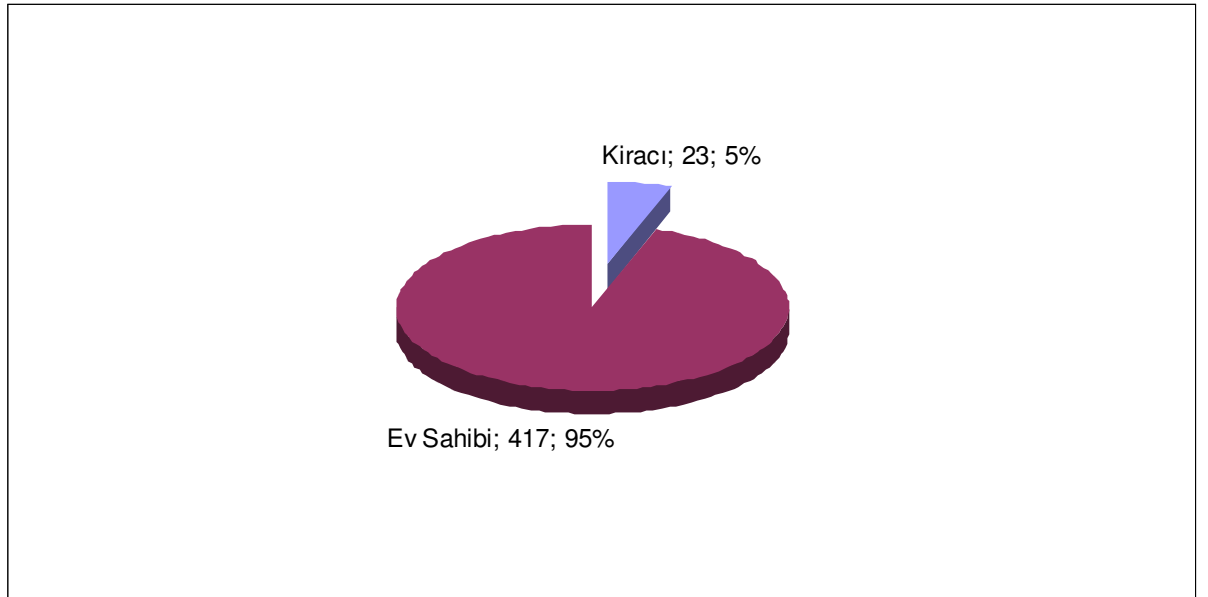
¹⁸⁸ SŞS, 65.defter, s.13, 168

¹⁸⁹ SŞS, 65.defter, s.26, 127

¹⁹⁰ SŞS, 65.defter, 120, 175

Tablo 2.4.Döneme Ait Nafaka Örnekleri

<i>Nafaka Bağlanan</i>	<i>Nafakanın Aylık Tutarı</i>
Sivas Kılavuz mahallesinden İmamoğlu kızı Keziban ¹⁹¹	30 krş. kendisine 30 krş oğluna
Sivas Şemsi Firaş mahallesinden Muratoğlu kızı Keziban ¹⁹²	20 krş. kendisine 20'şer krş 3 kızına
Kayserikapı mahallesinden Mehmet Çavuşoğlu kızı Hatice ¹⁹³	40 krş.
Gökmedrese mahallesinden Yırtlazoğlu kızı Hayriye ¹⁹⁴	135 krş Kendisi ve iki oğlu için
Bezirci mahallesinden Defteri Hakanî memurunun eşi ve kızı ¹⁹⁵	100 krş. eşine 50 krş. Kızına

Grafik 4. Kiracı-Ev sahibi Oranı (Davacı olarak)

¹⁹¹ SŞS, 65.defter, s.13, 169

¹⁹² SŞS, 65.defter, s.84, 40

¹⁹³ SŞS, 62.defter, s.153, 248

¹⁹⁴ SŞS, 63.defter, s.149, 441

¹⁹⁵ SŞS, 65.defter, s.26, 127

2.4 ASKERÎ MESELELER

2.4.1 II. Abdülhamit devrinde Askerî Vâzîyet

Sultan II. Abdülhamit Han öncesinde, 1871’de Âli Paşa’nın ölümüyle ortaya çıkan iktidar boşluğunda uzun zamandır biriken sorunlar adeta patlak vermiş ve Tanzimat politikaları iflas etmeye başlamıştır. Devlet hazinesi, Kırım savaşından beri alınan borçların faizini ödeyemez hale gelmişti. Elden çıkmasını diye yatırımlar yapılan Balkan vilayetlerinde isyanlar birbiri ardından patlak vermiş ve Rusya ile girilen harbin sonunda imzalanan Berlin Antlaşması ile birlikte, Osmanlı Devleti topraklarının beşte ikisini ve nüfusunun beşte birini kaybetmiştir.¹⁹⁶

“ İşte II. Abdülhamit (1842–1918) böyle bir ortamda, 31 Ağustos 1876’da tahta geç(iril)miştir. Henüz 34 yaşındadır ve ve ikinci veliaht olduğu için o güne kadar devlet işleriyle olan ilgisi ikinci derecededir. Tahta geçtiği ilk günlerden başlayarak 1877–1878 Osmanlı- Rus savaşının bitimine kadar olan dönemde, genel olarak, Tanzimat ideallerine bağlı kalmış, Tanzimat döneminin farklı ekollerine mensup olan mevcut kadro ile iş görmeye devam etmiştir. Yaklaşık iki yıl süren yoğun ve felaketlerle biten sürecin sonunda, çıkardığı dersler sonunda kendi prensip ve kadrolarını oluşturmaya başlamıştır.”¹⁹⁷

“ Bu dönem, dış politikada da bir yeniden değerlendirme, başka bir deyişle, bir geçiş dönemi olmuştur. Sanılanın aksine, Berlin Antlaşması ile her şey hallolmuş, bütün sorunlar çözülmüş değildir. Berlin Antlaşması’nın, nihai çözümü sonraya bırakılan birçok maddesi vardı: Yunan sınırı, Ermeni reformu, Kotur (İran sınırı), Rusya’yla sınır meselesi vb. aynı zamanda 1882’ye kadar olan süreçte Abdülhamid, savaş sonrası ortam nedeniyle meydana gelen bir dizi dış ve bunlarla bağlantılı iç sorunla uğraşmıştır. Bunları, büyük devletlerin Osmanlı Devleti’nin zaafından faydalanarak yaptıkları –

¹⁹⁶ Gökhan Çetinsaya, “Din, Reform ve Statüko: II. Abdülhamid Dönemine Bir Bakış”, Osmanlı Medeniyeti, Siyaset, İktisat, Sanat, Klasik Yayınları, İstanbul 2005, s.130.

¹⁹⁷ Çetinsaya, s.131

donanma gönderme gibi – çeşitli güç gösterileri ve 1881’de Tunus’un Fransızlarca, 1882’de Mısır’ın İngilizlerce işgali izledi.”¹⁹⁸

İncelediğimiz yılların hemen öncesinde meydana gelen bu sarsıntılar “Osmanlı Çınarı”nı adeta sarsmakta ve “hasta adam”ın her an kaybedilmesi endişe ve beklentisini beraberinde getirmekte idi. Bu yılların kadı sicil kayıtlarına yansıdığı gibi, Yemen ve Selânik bölgelerinde de askeri anlamda kıpırdanmalar söz konusu idi.

2.4.2 Şehîden ve Hastanede Vefat Eden Askerler

Okuduğumuz defterlerde iki tane şehit asker kaydına rastlanmıştır. Bunlardan birincisi o yıllarda sık sık olayların çıktığı Yemen’de yaşanmıştır.7.Ordu-yu Hümâyun’a mensup nizâmiye 49.alayın 4.taburu 2.bölüğü Yüzbaşısı Sivas Hacı Zâhid Mahallesi ahalîsinden Dervîşzâde Hüseyin Hüsnü Efendi Yemen’de Rumi 1323 yılı Şubat ayında şehit düşmüştür.¹⁹⁹

Diğer bir kayıt ise Selanik Vilâyet-i Celîlesi’nin Jandarma Süvari Alayının müstahdemi, Sivas Kale-i Atik mahallesi ahalîsinden Mehmet Sıdkı, Rumî 1323 yılının Kanun-i evvelinde şehit düşmüştür.²⁰⁰

Miladi 1909 yılına denk düşen kayıtlarda ise Yemen İbha, Erbil, Edirne, Erzurum, Mamuret’ül Aziz ve Erzincan hastanelerinde Sivaslı askerlerin eceli mevûdlarıyla vefat ettiklerini görüyoruz. Sivas Mihri Vefâ nahiyesinin Karaçayır köyünden Süleyman isimli asker 7.ordu askeri iken Erbil hastanesinde vefat eder.²⁰¹ Sivas Kabalı Mahallesi ahalîsinden 4.orduya mensup Arapkir taburu efradından Karahisarlıoğlu Mehmet, Yemen İbha hastanesinde vefat etmiştir.²⁰²Kösedere-i Müslim mahallesinden nizamiye 73.alayın askeri olarak Mamuret’ül Aziz Vilayet-i hastanesinde Dülgeroğlu Mehmet vefat etmiştir.²⁰³Sivas İlbeyi Nahiyesi Güney köyünden, Erzurum

¹⁹⁸ Çetinsaya, s.132

¹⁹⁹ ŞŞS, 65. defter, s.121, 174

²⁰⁰ ŞŞS, 65. defter, s.125, 156

²⁰¹ ŞŞS, 65. defter, s.49, 52

²⁰² ŞŞS, 65. defter, s.48, 56

²⁰³ ŞŞS, 65. defter, s.45, 64

Aramsaz Nizâmiye 19.alay efrâdından Nebioğlu Ömer ise Erzurum hastanesinde vefat etmiştir.²⁰⁴

Sivas İlbeyi nâhiyesi, Kartalca köyü ahalisinden Kaşıkaraoğlu Osman ise, Edirne Vilâyeti Nizamiye nişan alayı efradından olduğu halde hastanede vefat etmiştir.²⁰⁵Sivas İmâret köyü ahalisinden Esberoğlu Bekir, 4.orduya mensup bir asker olarak Erzincan hastanesinde vefat etmiştir.²⁰⁶

2.4.3 Hassa Ordusu İçin Hayvan Satın Alınması

Aslen Kıbrıslı olan ve Hassa Ordu-yu Hümayun Süvari 5.alayının 2.bölüğü mülâzımı evveli olarak Sivas'a bâ irade-i seniyye hayvan satın almaya gelen Ahmet Cemalettin Bey, Sivas'ta kaldığı kısa süre içerisinde mahkemeye başvurarak, Mahmiye-i Dersaâdet'te Eyüp Sultan Camiî Kebîr mahallesinde Kuru Kavak caddesinde sahibi olduğu evde oturan, Tarsus kazası kaimakam-ı esbâkı Hacı Nuri Bey kerîmesi Fatıma Hüsnü hanımla arasında güzel bir hukuk olmadığından şikâyetle eşini gıyâbında talak-ı bâin ile boşar.²⁰⁷

²⁰⁴ SŞS, 65. defter, s.149, 66

²⁰⁵ SŞS, 65. defter, s.151, 52

²⁰⁶ SŞS, 65. defter, s.44, 68

²⁰⁷ SŞS, 63.defter, s.157, 473

SONUÇ

Müslüman Türklerin 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra fethettikleri ve Danişment Gazi'den itibaren tam bir Türk yurdu olan Sivas günümüze kadar önemini korumuştur. Bulunduğu Anadolu yarımadasının stratejik önemine paralel olarak, coğrafî konumunun önemini ve zorluğunu hep yaşamıştır. Ahmet Turan Alkan'ın ifadesiyle “Altıncı Şehir” Sivas, tarih boyunca ticarî yolların kesiştiği bir noktada olmuştur.

Üretimden çok transit ticaretin nimetlerinden faydalanan Sivas'ta, orta ve yeniçağların büyük ve kozmopolit şehirlerinde olduğu gibi bir nüfus çeşit ve zenginliğinden bahsedebiliriz. Bunda, tarihte eşine pek rastlanmayan bir uygulama sonucunda, Van Ermeni Kralının maiyeti ile birlikte Sivas'a yerleşerek Van topraklarını takas etmesinin de büyük etkisi olmuştur. Sivas'ın fethinin hemen öncesinde gerçekleşen bu uygulama sonucu; Sivas, Ermeni'lerin en yoğun yaşadığı şehirlerin başında bulunmuştur. Kendilerine ait mahalleler olduğu gibi (Kösederi-i Zimmî, Üryan- Zimmî, Kilise Mahallesi) genelde “millet-i hâkim” olan Türkler ile de karışık yaşamışlardır. Ama yirminci yüzyılın başlarında müstakil bir Ermeni mahallesinden bahsetmek mümkün değildir.

Bin yıla yakın Müslümanı, Ermenisi, Rumu ve Yahudîsi ile birlikte huzur içinde yaşanan bu coğrafyada, gayr-i müslimleri toplumla iç içe ve hayatın her alanında görebilmekteyiz. Sâhibiye Medresesi Vakfiye kayıtlarında da görüldüğü üzere ticaretle uğraşan Yahudiler olduğu gibi Esnaf ve zanaâtkar olarak da Ermenileri görebiliyoruz. Şehrin içinde herkesin ekmek satın aldığı bir fırının sahibinin Rum asıllı olması da toplumda rahatsızlık meydana getirmiyordu. Müstakil bir baroya sahip olmayan ve bu yüzden mahkemede kadı huzurunda adalet arayanların başvurduğu “Dava Vekiller”i içerisinde özellikle Türklerin tercih ettiği Ermeni davâ vekillerinin bulunması da o günün özelliklerindendi. Bunlar arasında özellikle Bazar Mahallesinde ikamet eden Mığırđıç Efendi'ye kadı kayıtlarında rastlamaktayız.

Osmanlı Devletinin dağılma süreci diyebileceğimiz XIX. ve XX. yüzyıllar, elden çıkan toprakların Müslüman halklarının, Osmanlı devletine sığındığı asırlar olmuştur. “Muhâcir” olarak nitelendirilen bu halklar içinde evlâd-ı fâtihanlar olduğu gibi Çerkes’ler gibi Kafkasya’dan Rus zulmünden kaçanlar da bulunmuştur.

Osmanlı Devleti, Rus zulmünden kaçan binlerce Çerkes’e kol kanat germiş ve onları bugünkü adıyla Pınarbaşı olan ve günümüzde Kayseri’ye bağlı olan “Aziziye”ye iskân ettirmiştir. Geniş topraklara sahip olan Sivas’ta yaşayan Çerkeslerde geçmişte görülen “köleliğin” o günlerde de varlığını sürdürdüğü okunan vesikalara da yansımıştır. Kölelerin alınıp satıldığı bazen de kölelerin özgürlüklerini satın alarak azâd oldukları fakat bir davada görüldüğü gibi sahiplerinin mahkemeye başvurarak vâsilerinin tasarruflarına itiraz ettikleri de vakıadır.

Osmanlı Devleti köleliğin getirdiği sorunları görmüş, bu sorunları ortadan kaldırmaya yönelik adımlar atmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nda 1876 tarihli anayasanın 9. maddesinde yer alan ve “Osmanlılar’ın kâffesi hürriyet-i şahsiyeleri mâlik ve âherin hukuku hürriyetine tecâvüz etmemekle mükelleftir.” şeklinde bulunan emredici hüküm, köleliği ve esâreti yasakladığı halde, Çerkeslerde kölelik ile genelde Zenci ticareti fiilen devam ettiği için, köleliğin ve Zenci ticaretinin açıkça yasaklanması gündeme gelmiş ve Ekim 1909 tarihli “Meclis-i Mahsusa Vükela Mazbatası” üzerine aynı tarihi taşıyan padişah fermanı ile “Çerkes ve sair köle ve cariyelerle esir zencilerin” hürriyete kavuşturulması sağlanmıştır.

Toplumsal hayatta erkeklerle birlikte kadınların da söz sahibi olduğu bir şehir görünümünde olan Sivas’ta, elliye yakın vakfın varlıklı kadınlar tarafından kurulmuş olduğu bir gerçektir. Okuduğumuz 442 vesika içerisinde, % 34 oranında kadın davacının varlığı da bunu teyid eder. Yine, Sivas’ın eşrâf ve zengin ailelerinden olan Şemseddinzâdelere mensup bir kadının, Şeyh babasından miras kalan ve o günkü şartlarda yüksek bir tutar olan 10.000 kuruşu mahkeme yoluyla alması da, kadınların o günkü toplumda söz sahibi olduğunun bir göstergesidir.

Günümüzde, toplumun temel taşını oluşturan aile kurumunun, boşanmalarla tehdit altında olduğu ve aile kurumunun yıprandığı görmekteyiz. Geçmişe kıyasla artan

sayıda boşanmaların yaşandığı bir dünyada yaşıyoruz.. Okunan davalar içinde yalnızca 13 dava boşanma davasıdır ve bunlardan yalnızca beş tanesi ayrılık ile sonuçlanmıştır. Bu da, boşanma oranının o günkü toplumumuzda ve o dönem Sivas şehrinde düşük olduğunun bir göstergesi sayılabilir.

Herkesin dilediği gibi inandığı ve ibâdet ettiği Osmanlı Hukuk Sisteminde, Gayr-i Müslim teb'â da inancını yaşamak konusunda, geniş bir hürriyete sahipti. Ermeni'lerin Sivas'ta yeni mâbetler inşâ ederken bir kısım kiliselerini ise tamir ettiklerini sicillerden tâkip edebiliyoruz. İncelediğimiz vesikalardan birinde Bazar Mahallesi ahalisinden Bolatyan Mığırđıç Efendi'nin evini, Sivas'ın en merkezi yerindeki Büyük Meryem Ana Kilisesi'nin genişletilebilmesi için sattığını görüyoruz. Miras hukuku konusunda ise Ermenilerin sık sık Şer'i Mahkemeye gelerek aralarındaki meselelerin çözümü noktasında kadıya başvurdukları görülmektedir. Bu durum, Miras paylaşımı konusunda Ermenilerin zaman zaman Hıristiyan Hukuku yerine İslam Hukukunu tercih etmeleri dikkat çekicidir.

Sivas'ın Müslüman halkının ise yoğun bir dinî hayat yaşadığı söylenebilir. Sivas'ı ziyaret eden Evliya Çelebi'nin de teslim ettiği gibi halkı dindar olan bu şehirde 27 zâviyenin varlığı da bunun göstergesidir. Bu zâviyelerden birçoğu, araştırma konumuz olan 20. asrın başlarına kadar binaları ile ayakta kalmasa bile yaptıkları hayır işleriyle varlıklarını sürdürmüşlerdir.

İncelediğimiz dönemin askerî alandaki görünümü ise Osmanlı Devletinin diğer dönemlerine nispeten daha sâkin ve huzurludur. Doğu ve batı cephelerinde savaşların yaşanmadığı bu zaman diliminde devleti en çok uğraştıran asayiş sorunu olarak karşımıza, “Yemen İsyancıları” çıkmaktadır. Okunan birçok davada Yemen İbha Hastanesinde vefat eden asker kayıtlarına rastlandığı gibi, şehîden vefat eden askerlerle ilgili kayıtlar da mevcuttur.

KAYNAKLAR

- AHMET CEVDET PAŞA; *Tarih-i Cevdet*, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2008.
- AKGÜNDÜZ Ahmet; *Şer’iyye Sicilleri Mahiyeti Toplu Katoluğu ve Seçme Hüükümler* İstanbul 1988.
-; *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul 1996.
- AKPOLAT Mustafa Servet; “Tanzimat Sonrasında Sivas’taki İmar Etkinlikleri Ve Taşhan, ”Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri III, Sivas 2007.
- ANA BRİTANNİCA; Ana Yayıncılık, İstanbul 2004.
- BALTACI Cahit ; “Şer’iyye_Sicillerinin Tarihsel ve Kültürel Önemi”, *Osmanlı Arşivleri ve Araştırmaları Sempozyumu*, İstanbul 1985, s.127–136.
- BAYINDIR Abdülaziz; *İslam Muhakeme Hukuku* (Osmanlı Devri Uygulaması), İstanbul1986.
- BEŞİRLİ Mehmet ; “385 Tarihli Harput Şer’iyye Sicilinin Tanıtımı ve Osmanlı Şehir Tarihi Açısından Önemi”AÜ, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Ayrı Basım, Sayı 10, Ankara 2000, s.4–10
- BİLGE Mustafa; ”Türk Tarihi Çalışmalarımızda Arşivlerimizin Yeri” *Milli Kültür Dergisi*, Şubat 1977, C:I, sayı:2, s.34–35
- BİLMEN Ömer Nasuhi; *Hukuk-ı İslamiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu*, İstanbul 1999, I-VIII.
- BOZKUŞ, Deveci “Osmanlı İmparatorluğu’nda Sivas Ermenilerinin Genel Durumu”, *Osmanlılar Döneminde Sivas I*, Sivas 2007. s.377-389.

- BULUT Mustafa; “Arşiv Belgeleri Işığında Sivas’taki Mimari Eserlerde Yapılan Onarımlar”, *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri III*, Sivas 2007, s.11-17.
- BÜYÜK LAROUSSE ANSİKLOPEDİSİ; Gelişim Yayınları, İstanbul 1986.
- CEYLAN Oğuz; *Sur ve Kaleleri ile Tarihte Sivas*, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas 1978.
- ÇETİNSAYA Gökhan; “Din, Reform ve Statüko: II. Abdülhamid Dönemine Bir Bakış”,*Osmanlı Medeniyeti, Siyaset, İktisat, Sanat, Klasik Yayınları*, İstanbul 2005, s.130-147.
- DAĞLI Yücel, ÜÇER, Cumhure; *Tarih Çevirme Kılavuzu*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1997.
- DEMİR Mustafa; *Türkiye Selçukluları ve Beylikler Döneminde Sivas Şehri*, Sakarya Kitabevi, Adapazarı 2005.
- DEMİREL ÖMER; *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri*, BMS Matbaacılık, Sivas 2006.
- *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri ve Esnaf Teşkilatı*, Sivas Belediyesi, Sivas 1998.
- II. Mahmut Döneminde Sivas’ta Esnaf Teşkilatı ve Üretim İlişkileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.
- “Osmanlı Dönemi Sivas Zaviyelerinin Fonksiyonlarına dair”, *Revak Dergisi*, Sivas 1995, s.17-32.
- “Sosyo-Ekonomik Açından Osmanlı Dönemi Sivas Ermenileri”, *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri-Makaleler*, BMS matbaacılık, Sivas 2006.
- *Osmanlı Vakıf-Şehir İlişkisine Bir Örnek: Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

- DEVELLİOĞLU Ferit; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1997.
- DOĞUŞTAN GÜNÜMÜZE BÜYÜK İSLAM TARİHİ; Çağ Yay, İstanbul 1993.
- DOMANIÇ Hayri; “Türkiye Çerkeslerinde Köleliğin Kaldırılması ve Dumanışzade Mahmut Efendinin Etkisi”, *Nart Dergisi*, 13.sayı, Ağustos 1999, s.13–15.
- DURSUN Davut, *Osmanlı Devletinde Siyaset ve Din*, İşaret Yay., İstanbul 1992.
- EKEN Galip; “Tanzimat Döneminde Sivas’ın Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bazı Bilgiler” *Revak Dergisi* 1999, Sivas, s.14–17
- ERDOĞAN Mehmet; *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005.
- ERGİN Nihat; *Osmanlı Devletinde Kölelik*, Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1998.
- EROĞLU Ahmet Hikmet; *Osmanlı Devletinde Yahudiler*, Seba Yayınları, Ankara 1997.
- FAROQHİ Suraiya; *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?* (Çev. Zeynep Altok), Tarih Vakfı Yay. İstanbul 2001.
- ; *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, (Çev.Elif Kılıç), Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul 1997.
- ; *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Eren Yayınları, 1–2. İstanbul 2000.
- ; *Osmanlı’da Kentler ve Kentliler*, Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul 1993.

- GÖKHAN İlyas; “XIV. Yüzyılın İlk Yarısında Memluk Devleti’nin Anadolu Politikası ve Eretna Beyle Olan İlişkileri”, *Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyumu*, 29 Eylül-1 Ekim Sivas, Sivas 1000 Temel Eser, Sivas 2007.
- HALAÇOĞLU Yusuf; *14.-18.yy.larda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*. Türk Tarih Kurumu, Ankara 2003.
- İNALCIK HALİL; *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Eren Yayınları, Cilt I, İstanbul 2000.
-; “Osmanlı Arşivleri Görülmeden 20. Asrı Tarihi Yazılamaz”, *İzlenim Dergisi* İstanbul 1996, s.35–36
- İSLAM ANSİKLOPEDİSİ; MEB Yay, İstanbul 1950.
- İSLAM ANSİKLOPEDİSİ; Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001.
- KARATEPE Şükrü; *Osmanlı Siyasî Kurumları Klasik Dönem*, İz yay. İstanbul 1999.
- KAYAOĞLU İsmet; *İslam Kurumları Tarihi*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1985.
- KAZICI Ziya; *Osmanlı Devletinde Toplum Yapısı*, Bilge Yayınları, İstanbul 2003.
- KESİK Muharrem; Danişmentliler zamanında Sivas (1071-1175)Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyumu, 29 Eylül–1 Ekim, Sivas 1000 Temel Eser, Sivas 2007.
- MAHİROĞULLARI Adnan; *Seyyahların Gözüyle Sivas*, Acar Matbaacılık, İstanbul 2001.
- MAHİROĞULLARI Memduh Ahmet; *Sivas İli*, Kitap Matbaacılık, Sivas 2003.
- NAFİZ Rıdvan, HAKKI İsmail; *Sivas Şehri*, Seyran Yayınları, Sivas 2005.
- OCAK Ahmet Yaşar; *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, İRCICA, C.II, İstanbul 1998.

- ORTAYLI İlber; *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2004.
- “Osmanlı Kadısının Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine”, *Amme İdaresi Dergisi*, İstanbul 1986, s.9–10
- ÖZ Mehmet; *XV.-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995.
- PAKALIN Mehmet Zeki; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983.
- SAVAŞ Saim; *Bir Tekkenin Dini ve Sosyal Tarihi*, Sivas Ali Baba Zaviyesi, Dergah Yayınları, İstanbul 1992.
- TEMELKURAN Tevfik; *Evlıya Çelebi Tam Metin Seyahatnamesi*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1993.
- TURAN Osman; *Selçuklular ve İslamiyet*, Boğaziçi Yayınevi, İstanbul 1993.
- TUŞ, Muhittin; “19.asır Ortalarına Doğru Sivas’ın İktisadi Yapısı”, *Revak Dergisi*, Özel Sayı, Sivas 1995, s.41–46
- TÜRK ANSİKLOPEDİSİ; MEB, Ankara 1975.
- UZUNÇARŞILI İ. Hakkı; *Büyük Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara 1988.
- YALÇIN Seniha; “Sivas’ta Yer Adları”, *Revak Dergisi*, Özel Sayı, Sivas 1993, s.74- 86
- YASAK İbrahim; *Sivas İli*, Seyran Yayınları, Sivas 1994.
- YURT ANSİKLOPEDİSİ; Anadolu Yay AŞ., İstanbul 1982.
- YÜCEL EBUBEKİR; *Salname-i Vilayeti Sivas 1907*, Buruciye Yayınları, Sivas 2007.

EKLER

DAVA SAYISI	DAVA NO	DAVA TARİHİ	DAVACI							DAVALI							DAVA KONUSU	KARAR
			MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP	MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP		
1	6	1317		X		Türk	Billur mah.	Balıkçioğlu	Müslüman			X	Türk	Kayseri kapı	Hoplamazoğlu	Müslüman	Mehr	Ödenmesine
2	7	1317			X	Ermeni	Küçükkilise	Kuyucuoğlu	Hıristiyan			X	Ermeni	Sivas		Hıristiyan	Karz	Davacı lehine
3	8	1317		X		Çerkes	Kangal	Mirzaoğlu	Müslüman			X	Çerkes	Kangal		Müslüman	Boşanma	Bir yıl mühlet
4	9	1317	Mütevelli		X	Türk	Yıldızeli		Müslüman					Sivas			Tevliyet	Görevin verilmesi
5	10	1317		X		Türk	Kabalı mah.	Tekyenişinoğlu	Müslüman			X	Türk	Veledbey	Çakşuroğlu	Müslüman	Boşanma	Boşanmalarına
6	11	1317			X	Türk	Keleardı	Köseoğlu	Müslüman			X	Türk	Sivas	Hocazade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
7	12	1317		X		Türk	Ganem	Çalılıoğlu	Müslüman					İmaret			Miras	Paylaşılmasına
8	18	1317		X		Türk	Billur mah.		Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	Hasanbeyoğlu	Müslüman	Nafaka	Ödemediğinden boşanma
9	19	1317			X	Türk	Sivas		Müslüman					Sivas			Vazifei muine	Görevin verilmesi
10	20	1317			X	Türk	Tokat	Serdaroğlu	Müslüman			X	Türk	Hacimahmut	Hocazade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
11	22	1317			X	Türk	Alacahan	Hüseyinoğlu	Müslüman			X	Türk	Hacimahmut	Hocazade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
12	24	1317	Mütevelli		X	Türk	Hamurkesen		Müslüman					Sivas			Tevliyet	Görevin verilmesi
13	25	1317			X	Ermeni	Pazar	Bağcıoğlu	Hıristiyan			X	Ermeni	Sivas	Camoğlu	Hıristiyan	Karz	Davacı lehine
14	26	1317			X	Türk	Kabalı mah.	Odabaşoğlu	Müslüman					Şemsifiraş			Velayet	Babaya verilmesine
15	27	1317			X	Türk	Ali Baba		Müslüman					Sivas			Zaviyedarlık	Görevin verilmesi
16	39	1317		X		Türk	Gökhüsam		Müslüman			X	Türk	Şeyhçoban	Dayıoğlu	Müslüman	Karz	Davacı lehine
17	43	1317		X		Türk	Şah Hüseyin	Karlıoğlu	Müslüman			X	Türk	Ali Baba		Müslüman	Karz	Davacı lehine
18	44	1317			X	Ermeni	Mihriyefa	Ecevitzade	Hıristiyan			X	Türk	Sivas		Müslüman	Yave	Hayvanın verilmesi
19	53	1317			X	Türk	Tokmak kapı	Kırbıyıkıoğlu	Müslüman			X	Türk	Hacimahmut	Hocazade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
20	60	1317			X	Türk	Hamurkesen	Karagözoğlu	Müslüman			X	Türk	Hacimahmut	Hocazade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
21	62	1317			X	Türk	Şah Hüseyin	Bünyadoğlu	Müslüman			X	Türk	Hacimahmut	Hocazade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
22	71	1317			X	Türk	Hamurkesen	Sarıhafız zade	Müslüman			X	Türk	Hacimahmut	Hocazade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
23	72	1317			X	Türk	Köhne civan	Yusufoğlu	Müslüman			X	Türk	Sivas	Paşazade	Müslüman	Yave	Hayvanın verilmesi
24	76	1317			X	Türk	İlbeyi	Binbaşızade	Müslüman			X	Türk	Hacimahmut	Hocazade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
25	77	1317			X	Türk	Küçükminare	Bünyadoğlu	Müslüman			X	Türk	Hacimahmut	Hocazade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
26	78	1317			X	Türk	Kangal	Eskicioğlu	Müslüman			X	Türk	Hacimahmut	Hocazade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
27	79	1317			X	Türk	Gökçebostan	Kubatoğlu	Müslüman			X	Türk	Hacimahmut	Hocazade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
28	82	1317			X	Türk	Mihriyefa	Kenanzade	Müslüman			X	Türk	Sivas	Şakirefendizade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
29	84	1317			X	Türk	Hacizahit	Çerkesoğlu	Müslüman			X	Türk	Sivas	Tevfikfendizade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
30	86	1317		X		Türk	Ağcabölge	Ehliiağazade	Müslüman			X	Türk	Hacimahmut	Hocazade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
31	91	1317			X	Türk	Yahyabey	Köküşoğlu	Müslüman			X	Türk	Sivas	Karaosmanoğlu	Müslüman	Karz	Davacı lehine
32	93	1317			X	Türk	Kalaitik	Emirballoğlu	Müslüman			X	Türk	Hacimahmut	Hocazade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
33	94	1317			X	Türk	İlbeyi		Müslüman			X	Türk	Hacimahmut	Hocazade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
34	97	1317			X	Türk	Kılavuz		Müslüman								Tevliyet	Görevin verilmesi

DAVA SAYISI	DAVA NO	DAVA TARİHİ	DAVACI							DAVALI							DAVA KONUSU	KARAR
			MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP	MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP		
35	98	1317			X	Türk	Kaleardı	Maksutoğlu	Müslüman			X	Türk	Hacı Mahmut	Hocazade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
36	99	1317			X	Türk	Yahyabey	Tahtaloğlu	Müslüman			X	Türk	Hacı Mahmut	Hocazade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
37	100	1317			X	Türk	Paşabey	Emirbaloğlu	Müslüman			X	Türk	Hacı Mahmut	Hocazade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
38	248	1318		X		Türk	Bezirci		Müslüman	İdadi Müdürü		X	Türk	Samsun		Müslüman	Nafaka	Nafaka bağlanmasına
39	246	1318		X		Ermeni	Muradiye		Hıristiyan							Hıristiyan	Vekalet	
40	249	1318			X	Türk	Kayserikapı	Pempecioğlu	Müslüman			X	Türk	Kayseri Kapı	Pembecioğlu	Müslüman	Alacak	Evi teslim etmesi
41	250	1318	kuyumcu		X	Ermeni	Cedid-i kebir		Hıristiyan							Hıristiyan	Vekalet	
42	252	1318			X	Türk	İlbeyi		Müslüman			X	Türk	Sivas		Müslüman	Karz	Davacı lehine
43	232	1319	Hizmetçi	X		Türk	Camii Kebir		Müslüman								Vekalet	
44	233	1319			X	Ermeni	Akdeğirmen		Hıristiyan								Vekalet	
45	234	1319		X		Türk	Mescid		Müslüman			X	Türk	Sivas		Müslüman	Nafaka	Nafaka bağlanmasına
46	235	1319			X	Ermeni	Küçük Minare	Bakkalyan	Hıristiyan								Vekalet	
47	236	1319		X		Türk	Hacı Mahmut	Tatarzade	Müslüman								Vekalet	
48	237	1319			X	Türk	Şah Hüseyin	Çinizade	Müslüman								Vasi	Vasi tayini
49	238	1319		X		Ermeni	Bezirci	BULADYAN	Hıristiyan								Vekalet	
50	241	1319	Vakıflar görevlisi		X	Türk	Sivas	Musaefendizade	Müslüman								Vekalet	
51	242	1319		X		Türk	Çavuşbaşı	Çulhaoğlu	Müslüman								Vekalet	
52	245	1319		X		Türk	Mihrivefa	Sayarcıoğlu	Müslüman								Vasi	Vasi tayini
53	254	1319	Kol ağası		X	Türk	Küçük Minare	Feslizade	Müslüman								Vekalet	
54	255	1319	Mal müdürü		X	Türk	Gökmedrese	Postacızade	Müslüman								Vekalet	
55	256	1319			X	Ermeni	Küçükbengi		Hıristiyan								Vekalet	
56	257	1319			X	Türk	Hacıveli	Fertellizade	Müslüman								Değirmen kiralama	Kiralınmasına
57	258	1319			X	Ermeni	Küçük Minare	Bakkalyan	Hıristiyan								Vekalet	
58	259	1319			X	Türk	Mihrivefa	Kamuoğlu	Müslüman			X	Türk	Sivas	Ecevizzade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
59	260	1319		X		Ermeni	Camii Kebir		Hıristiyan								Vekalet	
60	285	1319		X		Ermeni	Demircilerardı	Sırmabıykoğlu	Hıristiyan								Vasi	Vasi tayini
61	289	1319		X		Türk	Hacizahid	Mukabiloğlu	Müslüman								Vekalet	
62	291	1319			X	Türk	Camii Kebir	Müezzinzade	Müslüman			X	Türk	Ağcabölge	Ognevidoğlu	Müslüman	karz	Davacı lehine
63	293	1319		X		Türk	Abidiye		Müslüman			X	Türk	Ağcabölge	Ognevidoğlu	Müslüman	Karz	Davacı lehine
64	295	1319		X		Türk	Örtülü Pınar	Türkmenoğlu	Müslüman								Vekalet	
65	298	1319			X	Türk	Şah Hüseyin	Ayazoğlu	Müslüman								Vekalet	
66	301	1319			X	Türk	Bahtiyarbostan		Müslüman			X	Türk	Ağcabölge	Ognevidoğlu	Müslüman	Karz	Davacı lehine
67	302	1319			X	Türk	İmaret mah.	Ferhattatarzade	Müslüman			X	Türk	Ağcabölge	Ognevidoğlu	Müslüman	Karz	Davacı lehine
68	304	1319			X	Türk	Havuz		Müslüman			X	Türk	Ağcabölge	Ognevidoğlu	Müslüman	Karz	Davacı lehine

DAVA SAYISI	DAVA NO	DAVA TARİHİ	DAVACI						DAVALI						DAVA KONUSU	KARAR		
			MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP	MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET			LAKAP	DİN/MEZHEP
69	305	1319			X	Türk	İlbeyi	Solakoğlu	Müslüman			X	Türk	Ağcabölge	Ognevidoğlu	Müslüman	Karz	Davacı lehine
70	328	1319			X	Türk	Sarı şeyh	Karaahmetoğlu	Müslüman								Zaviyedarlık	Görevin verilmesi
71	329	1319		X		Türk	Sarı şeyh	İçağasioğlu	Müslüman			X	Türk	Yıldızeli	Topçuoğlu	Müslüman	Nafaka	Nafaka bağlanması
72	333	1319		X		Türk	Üryanımüslim	Kethüdaeminağa	Müslüman								Değirmen kiralama	Kiralalanmasına
73	337	1319			X	Ermeni	Pazar		Hıristiyan								Kiliseye arsa satımı	Arsanın kiliseye dahil edilmesi
74	338	1319			X	Türk	Alacahan		Müslüman			X	Türk	Ağca bölge	Ognevidoğlu	Müslüman	Karz	Davacı lehine
75	339	1319			X	Ermeni	Bezirci	Koroğlu	Hıristiyan								Vekalet	
76	348	1319			X	Türk	Küçükminare	Kürdhüseynoğlu	Müslüman								Tevliyet	Vazifenin verilmesi
77	350	1319			X	Türk	Yıldızeli	Karahasanoğlu	Müslüman			X	Türk	Ağca bölge	Ognevidoğlu	Müslüman	Karz	Davacı lehine
78	351	1319			X	Türk	Şemsifıraş	Suyolcuoğlu	Müslüman								İdane	Parayı kullanmalarına
79	361	1319	Çizmecici		X	Ermeni	Ağcabölge	Terzioğlu	Hıristiyan								Vasi	Vasi tayini
80	364	1319			X	Türk	Şah Hüseyin	Cüzzade	Müslüman								İdane	Parayı kullanmalarına
81	375	1319			X	Türk	Sivas		Müslüman			X	Türk	Sivas		Müslüman	Karz	Davacı lehine
82	380	1319		X		Türk	Hoca İmam	Hafizefendizade	Müslüman			X	Türk	Sivas	Ecevizzade	Müslüman	Karz	Davacı lehine
83	382	1319			X	Türk	Tonos	Himmetoğlu	Müslüman			X	Türk	Sivas		Müslüman	Yave	Hayvanın iadesi
84	385	1319			X	Türk	Paşabey		Müslüman								İdane	Parayı kullanmalarına
85	391	1319			X	Çerkes	Yıldızeli		Müslüman			X	Çerkes	Yıldızeli	Mirzaoğlu	Müslüman	Kölelik davası	Köleliğe devam
86	392	1319			X	Türk	Üçlerbey	Rıdvanzade	Müslüman			X	Türk	Şeyh Çoban		Müslüman	Karz	Davacı lehine
87	393	1319			X	Türk	Yahyabey	Emirosmanoğlu	Müslüman			X	Türk	Ağcabölge	Ognevidoğlu	Müslüman	Karz	Davacı lehine
88	399	1319			X	Ermeni	Muradiye	Masrafyan	Hıristiyan								Vekalet	
89	400	1319			X	Türk	Hacı Mehmet		Müslüman								Vazifei muine	Görevin verilmesi
90	403	1319			X	Türk	Mihrivefa	Şahapoğlu	Müslüman			X	Türk	Sivas			Yave	Hayvanın iadesi
91	404	1319		X		Çerkes	Gökmedrese	Bağoğlu	Müslüman								Vekalet	
92	408	1319			X	Türk	Deliktaş	Himmetoğlu	Müslüman			X	Türk	Ağcabölge	Ognevidoğlu	Müslüman	Karz	Davacı lehine
93	409	1319		X		Türk	Hafik	Kasimoğlu	Müslüman			X	Türk	Ağcabölge	Ognevidoğlu	Müslüman	Karz	Davacı lehine
94	415	1319				Türk	İlbeyi	Baloğlu	Müslüman			X	Türk	Ağcabölge	Ognevidoğlu	Müslüman	Karz	Davacı lehine
95	416	1319				Türk	Ece mah.	Tellioğlu	Müslüman			X	Türk	Ağcabölge	Ognevidoğlu	Müslüman	Karz	Davacı lehine
96	547	1320			X	Ermeni	Sarı şeyh	Çukasizoğlu	Hıristiyan								Vekalet	
97	548	1320			X	Türk	Kalal atik		Müslüman			X	Türk	Oğlançavuş	Mirzaoğlu	Müslüman	Karz	Davacı lehine
98	549	1320		X		Türk	Dikilitaş		Müslüman								Vekalet	
99	555	1320			X	Türk	Ağcabölge	Başeskizade	Müslüman								Vekalet	
100	558	1320		X		Türk	Gökmedrese		Müslüman								Vasi	Vasi tayini
101	559	1320			X	Türk	Hamurkesen	Hacıbalıoğlu	Müslüman			X	Türk	Ağcabölge	Ognevidoğlu	Müslüman	Karz	Davacı lehine
102	560	1320			X	Türk	Üryanı zimmi	Çıbıkçıoğlu	Müslüman			X	Türk	Ağcabölge	Ognevidoğlu	Müslüman	Karz	Davacı lehine

DAVA SAYISI	DAVA NO	DAVA TARİHİ	DAVACI							DAVALI							DAVA KONUSU	KARAR
			MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP	MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP		
103	562	1320			X	Türk	Kösederi Müslim		Müslüman								Tevliyet	Görevin verilmesine
104	564	1320		X		Ermeni	Küçük kilise		Hıristiyan								Vasi	Vasi tayini
105	566	1320			X	Ermeni	Zincirli minare	Bakkalyan	Hıristiyan								Vekalet	
106	567	1320		X		Türk	Sivas		Müslüman								Vekalet	
107	571	1319			X	Türk	Küçük minare	Fertellizade	Müslüman								Miras	Sulh
108	576	1320			X	Türk	Sarı Şeyh	Tekkenişin	Müslüman								Vasi	Vasi tayini
109	580	1320		X		Türk	Şemsi Firaş		Müslüman								Boşanma	Boşanmalarına
110	597	1320		X		Türk	Kalei atik	Didarzade	Müslüman								Vekalet	
111	599	1320			X	Türk	Şeyh Çoban		Müslüman								İdane	Parayı kullanmasına
112	608	1320		X		Türk	Gökmedrese		Müslüman								Miras	Mehri ödemesine
113	609	1320		X		Türk	Gökmedrese		Müslüman								Miras	Mehri ödemesine
114	618	1320			X	Ermeni	Baldırpazarı	Dumanoğlu	Hıristiyan		X	Türk	Ağcabölge	Ognevidoğlu	Müslüman		Karz	Davacı lehine
115	624	1320			X	Türk	Kangal	Musaoğlu	Müslüman								Karz	Davacı lehine
116	5	1320			X	Ermeni	Sarı Şeyh	Abacıyan	Hıristiyan								Mülk Paylaşımı	Paylaşmalarına
117	6	1320			X	Türk	Sivas		Müslüman								Vekalet	
118	7	1320			X	Türk	Üryanı Müslim	Küçükmustafa	Müslüman								Boşanma	Boşanmalarına
119	9	1320			X	Türk	Kösederi Müslim		Müslüman		X	Türk	Ağcabölge	Arnavudoğlu	Müslüman		Karz	Davacı lehine
120	10	1320		X		Türk	Selimiye		Müslüman		X	Türk	Ağcabölge	Arnavudoğlu	Müslüman		Karz	Davacı lehine
121	11	1320			X	Türk	Hacı Veli	Fertellizade	Müslüman								Vekalet	
122	15	1320		X		Ermeni	Bezirci	Koroğlu	Hıristiyan								Vekalet	Davacı lehine
123	16	1320			X	Ermeni	Pazar	Barsamyan	Hıristiyan	Aza		X	Ermeni	Sivas		Hıristiyan	Karz	Davacı lehine
124	17	1320			X	Türk	Paşabey	Miralayzade	Müslüman			X	Türk			Müslüman	Soygun	Düşmanlıktan men
125	19	1320		X		Türk	Küçük minare		Müslüman								Vasi	Vasi tayini
126	21	1320			X	Çerkes	Zincirli minare	Cecemzade	Müslüman								Vasi	Vasi tayini
127	22	1320			X	Türk	Akdeğirmen		Müslüman		X	Türk	Ağcabölge	Arnavutoğlu	Müslüman		Karz	Davacı lehine
128	26	1320			X	Türk	Sivas		Müslüman								Vekalet	
129	28	1320			X	Türk	Üryanı Müslim	Zaralizade	Müslüman								Tevliyet	Görevin verilmesine
130	29	1320			X	Ermeni	Mihri vefa	Keşişoğlu	Hıristiyan								Vekalet	
131	30	1320			X	Türk	Küçük minare		Müslüman								Vekalet	
132	31	1320			X	Türk	Mescit	Debbağoğlu	Müslüman		X	Türk	Ağcabölge	Arnavutoğlu	Müslüman		Karz	Davacı lehine
133	33	1320			X	Türk	Sarı Şeyh	İmamzade	Müslüman		X	Türk	Sivas		Müslüman		Yave	Hayyanın iadesi
134	35	1320			X	Türk	Kayseri kapı	Sultanoğlu	Müslüman		X	Türk	Ağcabölge	Arnavutoğlu	Müslüman		Karz	Davacı lehine
135	44	1320		X		Türk	Kale ardı		Müslüman								Vekalet	
136	45	1320			X	Türk	Üryanı Müslim	Delicezade	Müslüman								Vekalet	

DAVA SAYISI	DAVA NO	DAVA TARİHİ	DAVACI							DAVALI							DAVA KONUSU	KARAR
			MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP	MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP		
137	46	1320			X	Türk	Ece		Müslüman								Vekalet	
138	47	1320		X		Ermeni	Muradiye	Aslanyan	Hıristiyan								Vekalet	
139	409	1321			X	Türk	Paşabostanı	Mahirbeyzade	Müslüman								Vekalet	
140	410	1321		X		Ermeni	Sarışeyh		Hıristiyan								Vekalet	
141	411	1322			X	Türk	Sivas		Müslüman								Vekalet	
142	412	1322			X	Türk	Sivas		Müslüman								Vekalet	
143	413	1321			X	Türk	Mihrivafa	Örükçili	Müslüman								Tevliyet	Görevin verilmesine
144	418	1322		X		Türk	Sarışeyh	İhramcızade	Müslüman		X	Türk	Sivas	Mecitoğlu	Müslüman		Karz	Ödenmesine
145	420	1321			X	Türk	Sivas		Müslüman								Tevliyet	Görevin verilmesine
146	423	1321			X	Türk	Mihrivafa	İmamoğlu	Müslüman								Vekalet	
147	428	1322			X	Türk	Sivas		Müslüman								Türbehavanlık	Görevin verilmesine
148	432	1322		X		Türk	Şeyhçoban		Müslüman		X	Türk	Sivas	Dayızade	Müslüman		Karz	Ödenmesine
149	435	1321		X		Türk	Gökçebostanı		Müslüman		X	Türk	Sivas		Müslüman		Boşanma	Ayrılmalarına
150	441	1322		X		Türk	Üryanımüslim	Uzun Osmanoğlu	Müslüman								Nafaka	Nafaka bağlanmasına
151	442	1322		X		Türk	Üryanımüslim	Uzun Osmanoğlu	Müslüman		X	Türk	Sivas		Müslüman		Boşanma	Ayrılmalarına
152	445	1322			X	Türk	Gökmedrese	Aşıkzade	Müslüman		X	Türk	Camikebir	Sarıhatıpzade	Müslüman		Karz	Ödenmesine
153	450	1322		X		Ermeni	Sarışeyh	Taşçioğlu	Hıristiyan								Vekalet	
154	466	1322			X	Türk	Camiikebir		Müslüman								Evlilik	Evlenmelerine
155	471	1322			X	Türk	Sivas		Müslüman								Vekalet	
156	473	1322			X	Türk	Sivas		Müslüman								Boşanma	Boşanmalarına
157	490	1322			X	Ermeni	Sarışeyh	Odabaşoğlu	Hıristiyan								Vekalet	
158	491	1322			X	Türk	Sivas	Tekkenişinzade	Müslüman								Vekalet	
159	500	1322			X	Ermeni	Üryanımüslim	Deliakeroğlu	Hıristiyan								Vekalet	
160	501	1322			X	Ermeni	Gökçebostanı	Nişanyan	Hıristiyan								Vekalet	
161	15	1322		X		Ermeni	Cedidisağır		Hıristiyan								Vasi	Vasi Tayinine
162	34	1322		X		Türk	Kadiburhaneddin	Savcunluoğlu	Müslüman								Vasi	Vasi Tayinine
163	42	1322			X	Türk	Keçibula	Çolakömer	Müslüman								Karz	Ödenmesine
164	51	1322		X		Türk	İmaret	Kulakoğlu	Müslüman								Vekalet	
165	67	1322			X	Ermeni	Küçükminare	Şahinyan	Hıristiyan								Vekalet	
166	80	1322		X		Türk	Camiikebir		Müslüman								Vasi	Vasi Tayinine
167	87	1322			X	Ermeni	Bezirci	Burtazoğlu	Hıristiyan								Vekalet	
168	170	1320			X	Ermeni	Üryanı zımmı	İstanbuluoğlu	Hıristiyan								Vekalet	
169	174	1323			X	Türk	Kılavuz	İmamoğlu	Müslüman								Vasi	Vasi Tayinine
170	177	1323		X		Ermeni	Muradiye	Kuşeroğlu	Hıristiyan								Vekalet	

DAVA SAYISI	DAVA NO	DAVA TARİHİ	DAVACI						DAVALI						DAVA KONUSU	KARAR		
			MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP	MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET			LAKAP	DİN/MEZHEP
171	179	1323		X		Ermeni	Cedidi kebir	Darendeli	Hıristiyan								Vasi	Vasi tayinine
172	189	1323			X	Ermeni	Kalai atik	Şahinyan	Hıristiyan								Vekalet	
173	193	1323			X	Ermeni	Demircilerardı	Keşişoğlu	Hıristiyan								Satış	
174	195	1323			X	Türk	Ferhatbostanı	Boşnakzade	Müslüman								Vekalet	
175	196	1323			X	Türk	Mihrivefa	Veledbanoğlu	Müslüman			X	Türk			Müslüman	Yave	Hayvan iadesine
176	204	1323		X		Türk	Kaleardı	Miralayzade	Müslüman			X	Türk	Ağcabölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Ödenmesine
177	208	1323		X		Ermeni	Akdeğirmen	Semerčioğlu	Hıristiyan								Vasi	Vasi tayinine
178	209	1323		X		Ermeni	Akdeğirmen	Semerčioğlu	Hıristiyan								Vekalet	
179	226	1323		X		Türk	Kaleardı	Sözsacioğlu	Müslüman	Muallim		X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancioğlu	Müslüman	Karz	Ödenmesine
180	235	1323			X	Türk	Sivas		Müslüman								Vekalet	
181	236	1323		X		Türk	Sufi Himmet	Tüfenkioğlu	Müslüman								Vasi	Vasi tayinine
182	256	1323		X		Türk	Paşabostanı		Müslüman								Vekalet	
183	257	1323		X		Ermeni	Örtülüpınarı	Danabaşoğlu	Hıristiyan								Vasi	Vasi tayinine
184	267	1323		X		Ermeni	Mihrivefa	Çıparoğlu	Hıristiyan								Vasi	Vasi tayinine
185	280	1323			X	Türk	Sivas	Torunzade	Müslüman								Cehgenlik	Görevin verilmesine
186	282	1323		X		Ermeni	Akdeğirmen	Kaplanoğlu	Hıristiyan								Vekalet	
187	291	1323			X	Türk	Akdeğirmen	Şehrikişializade	Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancioğlu	Müslüman	Borçlanma	Borcun ödenmesine
188	300	1323			X	Ermeni	Sivas	Dermanoğlu	Hıristiyan								Vekalet	
189	306	1323			X	Türk	Hafik		Müslüman								Boşanma	Boşanmalarına
190	310	1323			X	Türk	Ali Baba		Müslüman								Vekalet	
191	312	1323			X	Türk	İlbeyi	Cucioğlu	Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancioğlu	Müslüman	Karz	Ödenmesine
192	314	1323			X	Türk	Kösederei müslim	Hüdaverdioğlu	Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancioğlu	Müslüman	Karz	Ödenmesine
193	316	1323			X	Türk	İlbeyi	Gazioğlu	Müslüman	Canbaz		X	Ermeni	Demircilerardı	Mumucuoğlu	Hıristiyan	Hayvan Paylaşımı	
194	496	1324			X	Türk	Sivas	Sivasizade	Müslüman								Miras	Paylaştırılmasına
195	497	1323			X	Türk	Hamurkesen		Müslüman								Vekalet	
196	498	1323			X	Ermeni	Küçükkilise	Turgumyan	Hıristiyan								Vasi	Vasi tayinine
197	500	1323			X	Ermeni	Küçükkilise	Turgumyan	Hıristiyan								İdane	Parayı kullanmalarına
198	507	1323			X	Türk	Çiçekli		Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancioğlu	Müslüman	Karz	Ödenmesine
199	509	1323			X	Ermeni	Gökçebostanı		Hıristiyan								Vasi	Vasi tayinine
200	532	1323			X	Ermeni	Paşabostanı	Vartanyan	Hıristiyan								Vekalet	
201	534	1323			X	Ermeni	Pazar	Kuyrukyan	Hıristiyan								Vekalet	
202	535	1323			X	Ermeni	İbtidaiye	Saraydar	Hıristiyan								Vekalet	
203	540	1323			X	Türk	Sivas	Sanusyan	Müslüman								Vekalet	
204	541	1323			X	Türk	Zinciriminare		Müslüman								Berat-ı mal	

DAVA SAYISI	DAVA NO	DAVA TARİHİ	DAVACI						DAVALI						DAVA KONUSU	KARAR		
			MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP	MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET			LAKAP	DİN/MEZHEP
205	208	1326			X	Türk	İlbeyi	Sırkoğlu	Müslüman			X	Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
206	209	1326		X		Türk	Ganem mah.	Müminoğlu	Müslüman			X	Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
207	210	1326			X	Türk	Demircilerardı	Bıçekçizade	Müslüman								Vekalet	
208	211	1326		X		Türk	Hacizahit	Delismailoğlu	Müslüman			X	Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
209	212	1326			X	Türk	Mihr-i Vefa	Beşiroğlu	Müslüman			X	Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
210	215	1326		X		Türk	Cami-i Kebir	Ahmetzade	Müslüman								Vasi	Vasi Tayinine
211	217	1326		X		Türk	Abadiye	Müslimoğlu	Müslüman			X	Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
212	220	1326		X		Türk	Şeyhçoban	Tekyenışinzade	Müslüman								Vasi	Vasi Tayinine
213	221	1326		X		Türk	Gökçebostan	Dayioğlu	Müslüman								Vasi	Vasi Tayinine
214	225	1326		X		Türk	Kaleardı	Abbasoğlu	Müslüman			X	Türk	Hacımahmu	Çelteklioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
215	226	1326			X	Türk	İlbeyi	Sağiroğlu	Müslüman			X	Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
216	227	1326		X		Türk	Ece mah.	Kaynaroğlu	Müslüman			X	Türk	Ece mah.	Hacioğlu	Müslüman	Nafaka	Nafaka Bağlanmasına
217	229	1326			X	Türk	Ağca bölge	Hatipzade	Müslüman								Memuriyet	Görevin Verilmesine
218	233	1326			X	Türk	İlbeyi	Hudoğlu	Müslüman			X	Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
219	234	1326			X	Türk	İlbeyi	Ankutluoğlu	Müslüman			X	Türk	Hacımahmu	Çelteklioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
220	496	1324			X	Türk	Sivas	Sivasizade	Müslüman								Miras	Paylaşımın Gerçekleşmesi
221	497	1324			X	Türk	Hamurkesen		Müslüman								Vekalet	
222	498	1324			X	Ermeni	Küçükkilise	Turgumyan	Hıristiyan								Vasi	Vasi Tayinine
223	500	1324			X	Ermeni	Küçükkilise	Turgumyan	Hıristiyan								İdane	Paranın Kullanabilmesine
224	507	1324			X	Türk	Çiçekli		müslüman			X	Türk			Müslüman	Karz	Davacı Lehine
225	509	1324			X	Ermeni	Gökçebostan	Vartanyan	Hıristiyan								Vasi	Vasi Tayinine
226	532	1324			X	Ermeni	Paşabostanı	Kuyrukyan	Hıristiyan								Vekalet	
227	534	1324			X	Ermeni	Pazarmahallesi	Saraydar	Hıristiyan								Vekalet	
228	535	1324			X	Ermeni	İbtidaiye	Sanusyan	Hıristiyan								Vekalet	
229	540	1324			X	Türk	Sivas		Müslüman								Vekalet	
230	541	1324			X	Türk	Zincirliminare	Ahmetzade	Müslüman								Beriye mal	
231	546	1324			X	Türk	Öğlançavuş	Tokmakoğlu	Müslüman			X	Türk			Müslüman	Karz	Davacı Lehine
232	547	1324			X	Türk	Gökhüsam	Tuzcuoğlu	Müslüman			X	Türk			Müslüman	Karz	Davacı Lehine
233	550	1324			X	Türk	Sivas	Kelkitzade	Müslüman								Boşanma	Boşanmalarına
234	551	1324			X	Ermeni	Pazarmahallesi	Çelikiroğlu	Hıristiyan								Vekalet	
235	562	1324			X	Ermeni	Sivas	Göçoğlu	Hıristiyan								Vekalet	
236	564	1324			X	Türk	Bahtiyarboşan		Müslüman								Vekalet	
237	569	1324			X	Rum	Hocaimam		Hıristiyan								Vekalet	
238	570	1324			X	Türk	Veled Bey	Ocaklızade	Müslüman								Vasi	Vasi Tayinine

DAVA SAYISI	DAVA NO	DAVA TARİHİ	DAVACI							DAVALI							DAVA KONUSU	KARAR
			MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP	MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP		
239	97	1325			x	Ermeni	Paşabostan	Topalyan	Hristiyan								Vekalet	
240	99	1325		x		Türk	Hacizait	Mecitoğlu	Müslüman								Vekalet	
241	101	1325			x	Ermeni	Ece mah.		Hristiyan								Vasi	Vasi Tayinine
242	103	1325			x	Türk	Himmefakı Köyü	Öksüloğlu	Müslüman			x	Türk	Çavuşbaşı	Külhancioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
243	111	1325			x	Ermeni	Mihr-i Vefa	Topaloğlu	Hristiyan								Vekalet	
244	112	1325		x		Türk	Kaleardı	Küçüksipahioğlu	Müslüman								Vasi	Vasi Tayinine
245	114	1325		x		Türk	Kaleardı	Cerderelloğlu	Müslüman			x	Türk	Çavuşbaşı	Külhancioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
246	115	1325		x		Türk	Kılavuz	Karagözcüoğlu	Müslüman			x	Türk	Çavuşbaşı	Külhancioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
247	119	1326		x		Türk	Hacimehmet	Karaahmetzade	Müslüman			x	Türk	Hacımahmut	Çelteklioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
248	127	1326	Maliye Müfettişi		X	Türk	Oğlançavuş		Müslüman								Vekalet	
249	140	1326			x	Türk	İlbeyi	Kılıçoğlu	Müslüman			x	Türk	Hacımahmut	Çelteklioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
250	142	1326			x	Türk	Kalai Atik		Müslüman			x	Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
251	148	1326		x		Kıpti	Demircilerardı	İbrahimioğlu	Müslüman			x	Kıpti	Demircilerardı	Bayramoğlu	Müslüman	Boşanma	Boşanmalarına
252	151	1326			x	Türk	Örtülüpınar		Müslüman								Vekalet	
253	156	1326			x	Türk	Kalai Atik	Atçıoğlu	Müslüman			x	Türk	Çavuşbaşı	Külhancioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
254	157	1326		x		Türk	Ganem mah.	Leventoğlu	Müslüman								Vasi	Vasi Tayinine
255	163	1326		x		Türk	Ganem mah.	Pembecioğlu	Müslüman								Vasi	Vasi Tayinine
256	165	1326			x	Ermeni	Sarışeyh	Artinoğlu	Hristiyan								Vekalet	
257	166	1326			x	Ermeni	Ferhatbostan		Hristiyan								Vekalet	
258	168	1326		x		Çerkes	Sarışeyh	Nasuhizade	Müslüman								Vekalet	
259	169	1326			x	Türk	İlbeyi	Delibekiroğlu	Müslüman			x	Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
260	170	1326		x		Türk	Alibaba mah.	Karayünlüoğlu	Müslüman			x	Türk	Çavuşbaşı	Külhancioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
261	171	1326		x		Türk	Gökmedrese	Hacimevlützade	Müslüman								Vasi	Vasi Tayinine
262	172	1326	Emekli Binbaşı		x	Türk	Zincirliminare	Haydarzade	Müslüman								Vekalet	
263	174	1326			x	Türk	Hacizait	Dervişoğlu	Müslüman			x	Türk	Hacımahmut	Çelteklioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
264	175	1326		x		Türk	İbtidaiye	Hacıoğlu	Müslüman			x	Türk	Sivas		Müslüman	Nafaka	Nafaka Bağlanmasına
265	177	1326	Alay Katibi		x	Türk	Paşabey mah		Müslüman								Vasi	Vasi Tayinine
266	178	1326			x	Türk	Şeyhçoban	Şükrürahmetoğlu	Müslüman								İdane	Parayı Kullanmasına
267	184	1326		x		Türk	Hamurkesen	Emiryusufoğlu	Müslüman			x	Türk	Çavuşbaşı	Külhancioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
268	185	1326		x		Türk	İlbeyi	Bozokluoğlu	Müslüman			x	Türk	Hacımahmut	Çelteklioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
269	189	1326		x		Ermeni	Küçükkilise	Yezoglu	Hristiyan								Vasi	Vasi Tayinine
270	192	1326		x		Rum	Üryani Müslim		Hristiyan								Vekalet	
271	195	1326			x	Ermeni	Cedid-i Kebir	Zaraboyacıoğlu	Hristiyan								İdane	Parayı Kullanmasına
272	200	1326			x	Türk	Alibaba mah.	İnceseyitzade	Müslüman			x	Türk	Hacımahmut	Çelteklioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine

DAVA SAYISI	DAVA NO	DAVA TARİHİ	DAVACI						DAVALI						DAVA KONUSU	KARAR		
			MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP	MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET			LAKAP	DİN/MEZHEP
273	663	1325		X		Ermeni	Üryani Zimmi		Hristiyan								Vekalet	
274	677	1324		X		Türk	Yahyabey		Müslüman								Vekalet	
275	678	1325			X	Türk	Oğlançavuş		Müslüman		X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
276	2	1325			X	Türk	Hacimahmut		Müslüman		X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
277	4	1325			X	Türk	Selimiye		Müslüman		X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
278	12	1325			X	Türk	İlbeyi		Müslüman		X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
279	13	1325			X	Çerkes	Alibaba		Müslüman		X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
280	14	1325		X		Türk	Mihr-i vefa		Müslüman		X	Türk	Hacimahmut	Çelteklioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
281	19	1325		X		Ermeni	Ağca bölge		Hristiyan		X	Ermeni	Ağca bölge		Hristiyan	Karz	Davacı Lehine	
282	20	1325			X	Türk	İlbeyi		Müslüman		X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
283	24	1325		X		Türk	Şeyhçoban		Müslüman		X	Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
284	26	1325			X	Türk	İmarat		Müslüman		X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
285	27	1325			X	Türk	Ganem		Müslüman		X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
286	30	1325			X	Türk	Mihr-i vefa		Müslüman		X	Türk	Hacimahmut	Çelteklioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
287	33	1325		X		Türk	Üçlerbey		Müslüman		X	Türk	Üçlerbey	Veysoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
288	34	1325			X	Türk	İmarat		Müslüman		X	Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
289	36	1325		X		Türk	Gökmedrese		Müslüman		X	Türk		Karslıoğlu	Müslüman	Nafaka	Nafaka Bağlanmasına	
290	37	1325			X	Türk	Hafik		Müslüman		X	Türk	Sivas	Ecevitzade	Müslüman	Yave	Hayvanın İadesine	
291	38	1325			X	Türk	Ece mah.		Müslüman		X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
292	49	1325		X		Türk	Kasedere-i Zimmi		Müslüman		X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
293	51	1325		X		Ermeni	Kasedere-i Zimmi		Hristiyan		X	Ermeni	Üryani Zimmi	Keşişoğlu	Hristiyan	Karz	Davacı Lehine	
294	55	1325			X	Türk	İlbeyi		Müslüman		X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
295	66	1325			X	Türk	İlbeyi		Müslüman		X	Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
296	67	1325			X	Türk	Purit Hanı		Müslüman		X	Türk	Sivas	Ecevitzade	Müslüman	Yave	Hayvanın İadesine	
297	72	1325		X		Türk	Abadan		Müslüman		X	Türk			Müslüman	Vekalet		
298	77	1325			X	Ermeni	Cami-i Kebir		Hristiyan		X	Türk			Müslüman	Vekalet		
299	82	1325	Mahkeme Mukayyidi		X	Türk	Şah Hüseyim		Müslüman	Mahkem		X	Türk	Cami-i Kebir		Müslüman	Alacak	Borcum Ödenmesi
300	83	1325		X		Rum	Üryani Zimmi		Hristiyan							Miras	Mirasın Paylaşılmasına	
301	86	1325		X		Ermeni	Akdeğirmen		Hristiyan								Vekalet	
302	88	1325		X		Türk	Ağca bölge		Müslüman		X	Türk			Müslüman	Evlilik		
303	90	1325			X	Türk	İlbeyi		Müslüman		X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
304	92	1325		X		Türk	Osmanpaşa		Müslüman							Vasi	Vasi Tayinine	
305	93	1325		X		Türk	Hacimehmet		Müslüman								Vekalet	
306	96	1325			X	Ermeni	Üryani Zimmi		Hristiyan		X	Türk	Sivas	Ecevitzade	Müslüman	Yave	Hayvanın İadesine	

DAVA SAYISI	DAVA NO	DAVA TARİHİ	DAVACI							DAVALI							DAVA KONUSU	KARAR
			MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP	MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP		
307	172	1327		X		Türk	Hocahüsam	İmamoğlu	Müslüman			X	Türk	Hacımahmut	Çelteklioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
308	173	1327		X		Türk	İmaret	Haytaoğlu	Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
309	174	1327			X	Türk	Kayserikapı	Kethüdazade	Müslüman			X	Türk	Hacımahmut	Çelteklioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
310	175	1327			X	Türk	Mihr-i Vefa	Kelalioğlu	Müslüman			X	Türk	Hacımahmut	Çelteklioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
311	177	1327			X	Ermeni	Muradiye		Hristiyan			X	Ermen	Kösedere-i Zimm		Hristiyan	Vekalet	
312	178	1327		X		Ermeni	Bezirci	Köroğlu	Hristiyan								Vekalet	
313	179	1327			X	Türk	Küçük Kilise	Sahakoğlu	Müslüman								Vekalet	
314	180	1327			X	Türk	Demircilerardı		Müslüman			X	Türk	Hacımahmut	Çelteklioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
315	181	1327		X		Türk	Dikilitaş	İlyasoğlu	Müslüman								Vekalet	
316	182	1327		X		Türk	Kale-i Atik		Müslüman			X	Türk	Kale-i Atik		Müslüman	Boşanma	Ayrılmalarına
317	606	1324			X	Türk	Cami-i Kebir	Alaattinpaşazade	Müslüman								Vasi	Vasi Tayin edilmesine
318	607	1324		X		Türk	Cami-i Kebir	Alaattinpaşazade	Müslüman								Vekalet	
319	617	1324		X		Türk	Alibaba	Recepoğlu	Müslüman								Vekalet	
320	618	1324			X	Türk	Kılavuz		Müslüman								Çocuk Kiralaması	15 kuruşa Kiralamasına
321	629	1324		X		Türk	Kayserikapı	Mehmetçevuşoğlu	Müslüman								Nafaka	Nafaka Bağlanmasına
322	631	1324			X	Ermeni	Bezirci		Hristiyan								Vekalet	
323	632	1324			X	Ermeni	Abdulkerim mah.	Serçelioğlu	Hristiyan			X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu		Karz	Davacı Lehine
324	636	1324		X		Türk	Mihr-i Vefa		Müslüman			X	Türk	Mihr-i Vefa		Müslüman	Boşanma	Boşanmalarına
325	637	1324			X	Türk	Cami-i Kebir	Sarıhatıpzade	Müslüman								Çehkanlı	Görevin verilmesine
326	639	1325		X		Türk	Ağca bölge	Kapusuzoğlu	Müslüman								Vasi	Vasi Tayin edilmesine
327	640	1325			X	Ermeni	Ağca bölge		Hristiyan								Vekalet	
328	645	1324			X	Türk	Sofî Himmet	Şeyhoğlu	Müslüman			X	Türk			Müslüman	Borç	Borcun Ödenmesi
329	646	1325	Müdür		X	Türk	Üryan-i Zimmî		Müslüman			X	Türk			Müslüman	Boşanma	800 krş. Mehirlen boşama
330	647	1325			X	Türk	Abdulkerim mah.		Müslüman			X	Türk	Kabalı mah.	Kömürlüoğlu	Müslüman	Alacak	Borcun Ödenmesi
331	648	1325			X	Türk	Sivas	Sarıhatıpzade	Müslüman								Devr Havanlık	Görevin verilmesine
332	649	1323		X		Türk	Kayserikapı	Recepoğlu	Müslüman								Vekalet	
333	650	1325			X	Türk	Gayrıçak	Müezzinzade	Müslüman								İdane	Parayı Kullanmasına
334	651	1325			X	Türk	Veletbey	Gökseyidzade	Müslüman								İdane	Parayı Kullanmasına
335	652	1324			X	Türk			Müslüman								İdane	Parayı Kullanmasına
336	653	1323			X	Türk	Hamamardı	Binbaşızade	Müslüman								Vasi	Vasi Tayin edilmesine
337	654	1325			X	Türk	Gayrıçak	Müezzinzade	Müslüman								Vasi	Vasi Tayin edilmesine
338	655	1324			X	Türk	Veletbey	Tütüncüzade	Müslüman								İdane	Parayı Kullanmasına
339	657	1324	Papaz		X	Ermeni	Küçük Kilise		Hristiyan								Vasi	Vasi Tayin edilmesine
340	662	1325			X	Türk	Mihr-i Vefa	Altıparmaklıoğlu	Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu		Karz	Davacı Lehine

DAVA SAYISI	DAVA NO	DAVA TARİHİ	DAVACI						DAVALI						DAVA KONUSU	KARAR		
			MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNIK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP	MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNIK	İKAMET			LAKAP	DİN/MEZHEP
341	133	1327			X	Türk			Müslüman								Cüzhanlık	Görevin verilmesi
342	134	1327			X	Türk	Mihri vefa	Kuruçamlioğlu	Müslüman			X	Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
343	135	1327		X		Türk	Ece mah.	Ahizade	Müslüman								Tevliyet	Görevin verilmesi
344	137	1327		X		Türk	Hacı mehmet	Deliömeroğlu	Müslüman								Vakfetme	Vakfın Kabulü
345	138	1327		X		Ermeni	Mihri vefa	Aşçioğlu	Katolik			X	Ermen	Kaput bahçesi	Abacıyan	Hristiyan	Karz	Davacı Lehine
346	139	1327		X		Türk	Alibaba	Sariosmanoğlu	Müslüman			X	Türk	Kadıköy	Deliceoğlu	Müslüman	Nafaka	Nafaka Bağlanması
347	140	1327			X	Türk	Üryani Müslim	İcarecizade	Müslüman								Vekalet	
348	141	1327		X		Türk	Üryani Zinni	Tiryakizade	Müslüman								Vasi	Vasi Tayiin edilmesine
349	142	1327		X		Türk	Mihri vefa	Mustafaoğlu	Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
350	143	1327	İmam		X	Türk		Altıparmakzade	Müslüman								İmamet	Görevin verilmesi
351	144	1327			X	Türk	Afyonoğlu gazinosu		Müslüman								Vekalet	
352	145	1327		X		Çerkez			Müslüman			X	Çerk	Hafik		Müslüman	Boşanma	Boşanmalarına
353	146	1327		X		Türk	Şah Hüseyin	Kocasüleymanoğlu	Müslüman			X	Türk	Akkışla	Fettahoğlu	Müslüman	Katl	Muarızadan Men
354	147	1327	Müezzin		X	Türk	Bünyan	Kümbetlioğlu	Müslüman								Vakfetme	Vakfın Kabulü
355	148	1327			X	Türk	Paşabey		Müslüman								Müezzinlik	Görevin verilmesi
356	149	1327		X		Ermeni	Mihri vefa		Protestan								Vekalet	
357	150	1327		X		Türk	Bezirci		Müslüman			X	Türk	İmaret mah.	Karamollaoğlu	Müslüman	Borç	Borcun Ödenmesi
358	152	1327			X	Türk	Tokmak Kapı	Kasaphacioğlu	Müslüman								Vekalet	
359	153	1327	Mülazım		X	Türk	Sufi Himmet	Tokatlioğlu	Müslüman								Boşanma	Kadının Kocasına İtaate
360	154	1327		X		Türk	Cami-i Kebir	Boşnakoğlu	Müslüman		X		Türk	Hacımahmut		Müslüman	Vekalet	
361	155	1327		X		Türk	Ganem	Sarımustafaoğlu	Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	Çelteklioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine
362	156	1327			X	Türk	Yıldızeli	Hacioğlu	Müslüman								Karz	Davacı Lehine
363	158	1327		X		Ermeni	İlbeyi		Hristiyan			X	Türk	Hacı mahmut	Külhancioğlu	Müslüman	Vekalet	
364	160	1327	Tabur Katibi		X	Türk	Cedid-i Kebir		Müslüman								Vekalet	
365	161	1327		X		Türk	Ganem	Yoğurtcuoğlu	Müslüman								Vekalet	
366	162	1327			X	Türk	Ganem	Devecioğlu	Müslüman								Vesayet	Vasi Tayiin edilmesine
367	163	1327		X		Ermeni	Keçibula		Hristiyan								Vesayet	Vasi Tayiin edilmesine
368	165	1327			X	Türk	Demircilerardı	Recepağazade	Müslüman								Vekalet	
369	166	1327			X	Türk	Sarışeyh	Taşçioğlu	Müslüman								Vekalet	
370	167	1327			X	Türk	Kaput Bahçesi	Başeskizade	Müslüman								Vekalet	
371	168	1327		X		Türk	Ağca bölge	Torunzade	Müslüman								Vekalet	
372	169	1327			X	Türk	Cami-i Kebir	Şemsettinzade	Müslüman								Vekalet	
373	170	1327			X	Türk	Yahaybey	Kırilağasioğlu	Müslüman			X	Türk	Hacı mahmut	Çelteklioğlu	Müslüman	Alacak	Borcun Ödenmesi
374	171	1327			X	Türk	Hacımahmut	Hacıfazlızade	Müslüman			X	Türk	Hacımahmut	Küçükmustafazade	Müslüman	Pis Su	Suyun ayrılmasına

DAVA SAYISI	DAVA NO	DAVA TARİHİ	DAVACI							DAVALI							DAVA KONUSU	KARAR
			MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP	MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP		
375	90	1327			X	Türk	Divriği		Müslüman								Vekalet	
376	91	1327			X	Türk	Pulur	Hazarzade	Müslüman								Miras	
377	92	1327		X		Ermeni	Küçük Kilise		Hristiyan								Vekalet	
378	94	1327			X	Türk	Sarışeyh	Ağazade	Müslüman			Türk		Müslüman		Boşanma	Eşine İtaate	
379	95	1327			X	Türk	Cami-i Kebir	Yeniceoğlu	Müslüman								Miras	
380	96	1326			X	Türk	Abadan		Müslüman	X		Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
381	97	1327			X	Türk		Fertellizade	Müslüman							Değirmen Kiralama		
382	98	1327			X	Türk	Dikilitaş	Gazioğlu	Müslüman	X		Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
383	99	1327			X	Türk	Abadan	Bayraktaroğlu	Müslüman							İmamet	Görevin Verilmesine	
384	100	1327			X	Türk	Kösedere-i Müslim	Güzelahmetoğlu	Müslüman	X		Türk	Kösedere-i Zimm		Müslüman	Borç	Borcun Ödenmesine	
385	101	1327			X	Türk	Alibaba	Küçüköğlu	Müslüman	X		Türk	Mescitli	Kavasoğlu	Müslüman	Yave	Kayıp Hayvanın İadesi	
386	104	1327			X	Türk	İlbeyi-Çongar	Aliçelebioğlu	Müslüman	X		Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
387	105	1327			X	Ermeni	Kösedere-i Zimmi	Kamburoğlu	Hristiyan	X		Ermeni	Kösedere-i Zimm	Kamburoğlu		Vekalet		
388	106	1327		X		Türk	Akdeğirmen	Adıslıoğlu	Müslüman		X	Türk	Küçük Minare	Biçakçızade	Müslüman	Yave	Kayıp Hayvanın İadesi	
389	107	1327			X	Türk	İlbeyi-Kayadibi	Habeşoğlu	Müslüman			Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
390	108	1327		X		Türk	Demircilerardı	Biçakçızade	Müslüman							Vekalet		
391	110	1327		X		Türk	İlbeyi		Müslüman	X		Ermeni	Cedid-i Kebir	Saraydaryan	Hristiyan	Karz	Davacı Lehine	
392	111	1327	Eczacı	X		Ermeni	Üryani Zimmi		Hristiyan	X		Ermeni		Yurdanoğlu	Hristiyan	Karz	Davacı Lehine	
393	112	1327			X	Türk	Bahtiyar Bostan	Dellahmetoğlu	Müslüman							Vekalet		
394	113	1327			X	Çerkez	Sarışeyh		Müslüman		X	Çerkez		Şemsbeyoğlu	Müslüman	Nafaka	Nafaka Bağlanmasına	
395	116	1327		X		Türk	Şemsi Fıraş	Muratoğlu	Müslüman	Tüccar	X	Türk	İst.-Kasımpaşa	Nalbantoğlu	Müslüman	Nafaka	Nafaka Bağlanmasına	
396	117	1327			X	Türk	Mihr-i Vefa	Enişteoğlu	Müslüman		X	Türk	Ağca bölge		Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
397	118	1327	Türbehavan		X	Türk			Müslüman							Vazife-i Muine	Görevin Verilmesine	
398	119	1327			X	Türk	Paşabey	Kümbettoğlu	Müslüman							Müezzinlik	Görevin Verilmesine	
399	120	1327		X		Türk	Sarışeyh		Müslüman							Vekalet		
400	121	1327			X	Türk	Paşabey	Çatalbaşzade	Müslüman							Vekalet		
401	122	1327			X	Ermeni	Sarışeyh	Abacioğlu	Hristiyan	X		Türk	Hamurkesen	Arifefendizade	Müslüman	Vekalet		
402	125	1327			X	Türk	Şeyh Çoban	Caferoğlu	Müslüman	X		Türk	Ağca bölge	Nalbantoğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
403	126	1327			X	Türk	Mihr-i Vefa	Recepoğlu	Müslüman			Türk	Çavuşbaşı	Külhancioğlu	Müslüman	Karz	Davacı Lehine	
404	127	1327			X	Türk	Afyonoğlu Gazinosu		Müslüman			Türk			Müslüman	Nafaka	Nafaka Bağlanmasına	
405	128	1327		X		Türk	Üryani Müslim	Mütevellizade	Müslüman							Vekalet		
406	129	1327		X		Türk	Kaput Bahçesi	Küçükahazade	Müslüman							Vekalet		
407	130	1327	Tevliyet		X	Türk			Müslüman							Vakıf	Görevin Verilmesine	
408	132	1327	Vali		X	Türk			Müslüman							Vekalet		

DAVA SAYISI	DAVA NO	DAVA TARİHİ	DAVACI							DAVALI							DAVA KONUSU	KARAR	
			MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP	MESLEK	KADIN	ERKEK	ETNİK	İKAMET	LAKAP	DİN/MEZHEP			
409	45	1327		X		Türk	Yahyabey	Emiroğlu	Müslüman									Vekalet	
410	46	1327		X		Türk	Alibaba	Vanlıoğlu	Müslüman			X	Türk	Küçük Minare	Karşlıoğlu	Müslüman		Boşanma	Davacı lehine
411	48	1327		X		Türk	üçlerbey	Kumluoğlu	Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman		İstikraz	Davacı lehine
412	49	1327			X	Türk	Mihriyefa	Karahasan	Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman		İstikraz	Davacı lehine
413	50	1327			X	Türk	Ganem	Tataroğlu	Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman		İstikraz	Davacı lehine
414	51	1327		X		Türk	Yahya bey	Kantaroğlu	Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman		İstikraz	Davacı lehine
415	52	1327			X	Türk	Karaçayır	Daldabanoğlu	Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman		İstikraz	Davacı lehine
416	55	1327	Değirmenci		X	Ermeni	Bezirci	Afyonyan	Hıristiyan			X	Türk	Üryanı Müslim	Zaralızade	Müslüman		Satış	
417	56	1327			X	Türk	Kabalı mah.	Karahisarlıoğlu	Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman		İstikraz	Davacı lehine
418	57	1327			X	Türk	Çallı köyü	Çökenlioğlu	Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	külhancıoğlu	Müslüman		İstikraz	Davacı lehine
419	61	1327	imam		X	Türk			Müslüman									Memuriyet	Hoca imam camiine görev
420	62	1327		X		Türk	Kayseri kapı	Boşnakzade	Müslüman									Vekalet	
421	63	1327			X	Türk	Cami-i Kebir	Paşazadeli	Müslüman									Vekalet	
422	64	1327			X	Türk	Kösederei Müslim	Dülgeroğlu	Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman		İstikraz	Davacı lehine
423	65	1327			X	Türk	İmaret mah.	Moralibabaoğlu	Müslüman									Vekalet	
424	66	1327	Telgraf başkatibi		X	Türk	Kala-i Atik	Bakizade	Müslüman									Vekalet	
425	67	1327		X		Türk	Şeyh Çoban	Tekkenişin	Müslüman									Vekalet	
426	68	1327			X	Türk	İmaret köyü	Esberoğlu	Müslüman			X	Türk	Ganem mah	Çubukçuzade	Müslüman		İstikraz	Davacı lehine
427	69	1327			X	Ermeni	Üryanı müslim	Parmaksızoğlu	Hıristiyan									Vekalet	
428	70	1327		X		Türk	Demircilerardı	Hızarcıoğlu	Müslüman				Türk	Camii kabir		Müslüman		Miras	
429	71	1327		X		Türk	Kayseri kapı		Müslüman									Vekalet	
430	72	1327		X		Ermeni	Bengiler mh		Hıristiyan									Vasi tayini	Annelerini vasi tayini
431	73	1327			X	Türk	Kösederei Müslim	Gavasoğlu	Müslüman			X	Türk	Çavuşbaşı	Külhancıoğlu	Müslüman		İstikraz	Davacı lehine
432	75	1326			X	Türk	Karaşar Köyü		Müslüman									Mescit/Camii	Mescit'in Camii olması
433	77	1327	Emekli Yüzbaşı		X	Türk	Hasanlı Köyü		Müslüman									Vekalet	
434	78	1327			X	Ermeni	Cedid-i Sağır	Kazganoğlu	Hıristiyan									Vekalet	
435	79	1327			X	Türk	Çavuşbaşı	Bıyıkoğlu	Müslüman			X	Türk			Müslüman		Katıl	Beraat
436	82	1327		X		Ermeni	Sarı Şeyh	Acemoğlu	Hıristiyan			X	Ermeni	Sarışeyh	Üskihanoğlu	Hıristiyan		İstikraz	Davacı lehine
437	83	1327		X		Türk	Şah Hüseyin		Müslüman			X	Türk	Hacı Mahmut		Müslüman		İstikraz	Davacı lehine
438	84	1327		X		Türk	Kılavuz	İmamoğlu	Müslüman			X	Türk		Eşrefoğlu	Müslüman		Nafaka	Nafaka Bağlanması
439	85	1327			X	Ermeni	Cedid-i Kebir	Mısıroğlu	Hıristiyan									Vasi tayini	
440	86	1327			X	Ermeni	Cedid-i Sağır		Hıristiyan									Vekalet	
441	89	1327			X	Türk	Gökmedrese	Kırıklioğlu	Müslüman			X	Türk	Hacı Mahmut	Çeltelioğlu	Müslüman		İstikraz	Davacı lehine

ÖZGEÇMİŞ

10 Ağustos 1973' te Sivas merkeze bağlı Dikmencik Köyü'nde dünyaya gelen Erdoğan Polat, ailesi ile birlikte Almanya'ya göç etti ve ilkokulu, Gifhorn Erich Kastner okulunda okudu. Ardından İstanbul İmam Hatip Lisesi'nde 1985 yılında başladığı orta öğrenimini, 1992 yılında tamamladı. Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesini 1997 yılında bitirerek lisans eğitimini tamamladı.

1998 yılında Gaziantep 13 Kasım İlköğretimde başladığı öğretmenlik mesleğini İstanbul Moda İlköğretim okulunda sürdürdü. Bu arada Fenerbahçe Spor Kulübü Kolejinde de ders verdi.2005 yılında Kadıköy 30 Ağustos İlköğretim Okulunda başladığı eğitim yöneticiliğini iki yıl sürdürdü. Daha sonra şu an çalıştığı il olan Sivas'a aynı görevle Kız Meslek Lisesi'ne atandı. Halen Mevlana İlköğretim Okulunda idareci olan Erdoğan Polat bir kız çocuğu sahibidir.

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Adres :Gülyurt Mah. İstiklal Cad. No:41/6 Sivas

Tel :0506 357 02 29

E-mail :erdogan_polat58@hotmail.com